

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**IRAK TÜRKMEN TÜRKÇESİ TAZE HURMATU AĞZI
(ŞEKİL BİLGİSİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Taha Bayar Hakeem KOMSH

MAYIS – 2022

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**IRAK TÜRKMEN TÜRKÇESİ TAZE HURMATU AĞZI
(ŞEKİL BİLGİSİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Taha Bayar Hakeem KOMSH

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem USTA

MAYIS - 2022

TRABZON

ONAY

Taha Bayar Hakeem KOMSH tarafından hazırlanan “Irak Türkmen Türkçesi Tazehurmatu ağzı (şekil Bilgisi)” adlı bu Çalışma 20.06.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı – Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Ümit HUNUTLU	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ	Üye	☐	☐	
DR. Öğr.Üyesi.Çiğdem USTA	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca Karadeniz Teknik Üniversitesi–Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanan bu Çalışma’da yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Taha Bayar Hakeem KOMSH

26. 05. 2022

ÖN SÖZ

Irak'ın kuzey bölgesinde yaşayan Türkmenlerin ilk göçleri 7. yüzyılda başlamıştır. Irak Türkleri “Türkmen” adıyla anılmasına rağmen Irak Türkleri Türkmenistan'daki Türkmen halkıyla doğrudan ilişkili değildir. Günümüzde yaklaşık üç milyonu bulan Irak Türkleri (Irak Türkmenleri) asırlar önce Orta Asya'dan göç ederek Irak'ın orta ve kuzey bölgelerini kendilerine vatan olarak seçmişlerdir. Oğuz boyundan olan bu Türk gruplarının Irak bölgesine göç etmeleri Türklerin Anadolu'ya gelmelerinden çok öncedir.

Bugün Irak Türkleri kurulan hükûmetlerde nüfusları oranında temsil edilememekte ve baskıya uğramaktadır. Irak rejiminin Irak Türklerini Türk kimliklerinden koparmak için büyük çabasına ve icraatına rağmen (resmi devlet dairelerinde Türkmen Türkçesi konuşmayı yasaklamak; yeni doğmuş çocukların Türk isimlerini almasını yasaklamak; Türkmen ulularını, insanlarını suçsuz yere idam etmek gibi) Irak Türkleri, Türk kimliklerinden vazgeçmemiş, Türkçenin bayrağını taşımaya devam etmişlerdir.

Çalışmada hem Irak Türklerinin Türkçesini tüm ağızlarıyla kayda geçirme amacına uygun olarak hem de bir bütün olarak Türkçenin kollarının incelenmesine katkı sağlamak amacıyla Tazehurmatu ağzının şekil bilgisi incelenmiştir. Çalışma giriş, dört bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin konusu, amacı, önemi ve yöntemine değinilmiştir. Birinci bölümde Irak Türklerinin tarihi ve Tazehurmatu hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, derlenen metinlerin yol göstericiliği ile Tazehurmatu ağzının şekil bilgisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde yöreden derlenen metinler deşifre edilmiştir. Dördüncü bölümde derlenen metinlerden küçük bir sözlük oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda varılan sonuçlar ortaya konulmuş ve bazı ilgili fotoğraflar eklenmiştir.

Bu Çalışma'nın her aşamasında kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem USTA'ya, yüksek lisans sürecinde ders aldığım kıymetli hocalarıma, tez savunma jürimde bulunan ve değerli görüşleriyle yolumu aydınlatan Doç. Dr. Ümit HUNUTLU ve Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ'e, derleme esnasında yardımcı olan yöre halkına teşekkür ederim.

Mayıs 2022

Taha Bayar Hakeem KOMSH

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	XII

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. IRAK TÜRKLERİNİN TARİHÇESİ.....	2-3
2. TAZE HURMATU.....	3
2.1. Konum, Coğrafya ve Nüfus.....	3
2.2. Tazehurmatu Yer Adının Kökeni.....	3

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞEKİL BİLGİSİ.....	4-49
2.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ.....	4
2.1.1. Çokluk Eki.....	4
2.1.2. Hâl Ekleri	5
2.1.3. Yalın Hâli	5
2.1.4. İlgi Hâli	5
2.1.5. Belirtme Hâli	6
2.1.6. Yönelme Hâli	7
2.1.7. Bulunma Hâli	7
2.1.8. Ayrılma Hâli.....	8
2.1.9. Vasıta Hâli.....	8
2.1.10. Eşitlik Hâli.....	9
2.1.11. Yön Gösterme Hâli.....	9
2.1.12. Soru Eki.....	10
2.1.13. İyelik Ekleri.....	10

2. 2.ZAMİRLER.....	11
2.2.1. Kişi Zamirleri	11
2.2.2. İşaret Zamirleri	14
2.2.3. Dönüşlülük Zamirleri	15
2.2.4. Soru Zamirleri	16
2.2.5. Belirsizlik Zamirleri	16
2.3. ZARFLAR.....	17
2.3.1. Zaman Zarfları.....	17
2.3.2. Yer-Yön Zarfları	17
2.3.3. Hâl (Durum) Zarfları	18
2.3.4. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları	18
2.3.5.Soru Zarfları	19
2.4. FİİL ÇEKİMİ.....	19
2.4.1. Şahıs Ekleri	19
2.4.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	20
2.4.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	21
2.4.2. Fiillerin Basit Çekimi	23
2.4.2.1. Fiillerde Zaman İşaretlemesi.....	23
2.4.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman	23
2.4.2.1.2. Belirsiz Geçmiş Zaman	24
2.4.2.1.3. Geniş Zaman	25
2.4.2.1.4. Şimdiki Zaman	26
2.4.2.1.5. Gelecek Zaman.....	27
2.4.2.2. Fiillerde Kip İşaretlemesi	28
2.4.2.2.1. Şart Kipi	28
2.4.2.2.2. Emir-İstek Kipi.....	29
2.4.2.2.3. Gereklilik Kipi.....	31
2.4.3. Birleşik Çekim.....	32
2.4.3.1. Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikâyesi	32
2.4.3.2. Geniş ve Şimdiki Zamanın Hikâyesi.....	33
2.4.3.3. Şart Kipinin Hikâyesi	34
2.4.3.4. İstek Kipinin Hikâyesi.....	35
2.4.3.5. Geniş Zamanın Rivayeti.....	35
2.4.3.6. Geniş ve Şimdiki Zamanın Şartı	36
2.4.4. Ek-Fiil	36
2.4.5. Fiilimsiler	38

2.4.5.1. İsim Fiil Ekleri	38
2.4.5.2. Sıfat Fiil Ekleri	39
2.4.5.3. Zarf –Fiiller ve Zarf-Fiil Fonksiyonundaki Diğer Birimler	39
2.5. TÜRETME.....	43
2.5.1. İsimden İsim Yapan Ekler	44
2.5.2. İsimden Fiil Yapan Ekler	44
2.5.3. Fiilden İsim Yapan Ekler	45
2.5.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler	45
2.6. BAĞLAÇLAR	46
2.7. ÜNLEMLER.....	47
2.8. EDATLAR.....	48
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER.....	52-90
----------------------	--------------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜKÇE	91-107
KAYNAKÇA	108
EKLER.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	118

ÖZET

Türklerin Anadolu'ya gelmelerinden çok önce Irak'a başlayan göç hareketlerini farklı boyların farklı tarihlerde gerçekleştirmesi neticesinde, Irak Türkmen Türkçesi ağızları özellikle fonetik ve morfolojik açıdan çeşitlilik arz eder hale gelmiştir. Irak Türkmen Türkçesinin en dikkat çekici özelliği “ng” sesinin “v” ve “y” olarak değişmesi neticesinde, ağızlarının v ve y ağızlarına ayrılmasıdır. Bu çalışmanın amacı “y” grubuna dâhil olan ve daha önce üzerinde herhangi bir çalışma bulunmayan Tazehurmatu ağzının şekil bilgisini ortaya koymaktır. Çalışma giriş, dört bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümü, tezin konusu, amacı, önemi ve yöntemini kapsamaktadır. Birinci bölüm, Irak Türklerinin tarihi ve Tazehurmatu hakkında bilgiler içermektedir. İkinci bölüm, Tazehurmatu ağzının şekil bilgisine dairdir. Üçüncü bölümde yöreden derlenen metinler, transkribe edilmiştir. Dördüncü bölümde derlenen metinlerden bir sözlükçe oluşturulmuştur. Sonuç bölümünde de Tazehurmatu ağzının morfolojik özelliklerine dair çeşitli tespitlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tazehurmatu Ağızı, Irak Türkmen Türkçesi, Şekil Bilgisi

ABSTRACT

As a result of the migration of Turks to Iraq that began long before the Turks came to Anatolia, different lengths were realized at different dates, the mouths of Iraqi Turkmen Turkish have become phonetically and morphologically diverse. The most remarkable feature of Iraqi Turkmen Turkish is that as a result of the change of the “ng” sound in its mouth to “v” and “y”, it is divided into v and y mouths. The aim of this study is to reveal the shape information of the mouth of Tazehurmatu, which is included in the “y” group and has not been studied before. The study consists of an introduction, four sections and a conclusion section. In the introduction, the subject, purpose, importance and method of the thesis are included. The first part contains information about the history of the Iraqi Turks. The second part covers the morphology the dialect of Tazehurmatu. In the third section, texts compiled from the region are transcribed. A dictionary was created from the texts compiled in the fourth chapter. The conclusion section also includes various determinations regarding the morphological characteristics of the Tazehurmatu dialect.

Keywords: Tazehurmatu Dialect, Irak Türkmen Türkish, Morphology

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Türkiye Türkçesinde İyelik Ekleri	11
2	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şahıs Zamirleri	12
3	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Dönüslülük Zamiri	16
4	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	21
5	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	22
6	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirli Geçmiş Zaman	23
7	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirsiz Geçmiş Zaman	24
8	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş Zaman	26
9	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şimdiki Zaman	27
10	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Gelecek Zaman	28
11	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şart Kipi	29
12	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Emir-İstek Kipi	30
13	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikâyesi	32
14	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş ve Şimdiki Zamanın Hikâyesi.....	33
15	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şart Kipinin Hikâyesi.....	34
16	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde İstek Kipinin Hikâyesi	35
17	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş Zamanın Rivayeti	35
18	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş ve Şimdiki Zamanın Şartı	36
19	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Ek Fiil	37

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e : adı geçen eser

Dr : doktor

Ar : Arapça

C : Cilt

Far. : Farsça

s. : Sayfa

S : Sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

vb : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

Yay. : Yayınları

bk. : Bakınız

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

Ünlüler

/ʾ/: hemze

/a/: normal a (Ali)

/ā/: uzun ā (arḥāyindí)

/á/: a-e arası ses (‘álem, bá‘z)

/e/: normal e (elma)

/ē/: uzun ē (gētír-, bezēklí)

/è/: kapalı e (kēške, èt-)

/ē/: kapalı uzun e (gēvıl, ḥērḥíz)

/ı/: normal ı (ışık)

/ĩ/: kısa ı (kırĩḥ)

/i/: normal i (ibrahim)

/ĩ/: kısa i (ēyyıdĩ)

/ī/: uzun i (dī)

/ı/: ı - i arası (geldí, verdí)

/ĩ/: u-ı arası (bĩ)

/o/: normal o (olar)

/ō/: uzun o (ōyun, ōtur-)

/ö/: normal ö (ölü)

/u/: normal u (uzun)

/ü/: normal ü (ümit)

Ünsüzler :

/ʾ/: ayın

/b/: normal b (badem)

/c/: normal c (cihan)

/ç/: dış-ön damak (çifte, çımse, çıprıç)

/ç/: /ts/, yarı sızıcı, dış eti sesi (çerşembe, çoh)

/k/: k-ç arası (kımse)

/d/: normal d (defter)

/f/: normal f (fatma)

/g/: normal g (gönül)

/ğ/: arka damak g’si (baḥmağ)

/h/: normal h

/ħ/ : arka damak hırıltılı h (ħātun, ħançı)

/ħ/ : arka damak h' si (ħelve, ħayat)

/j/ : normal j

/k/ : normal k

/k/ : arka damak k'sı (ħardaş, ħarınça)

/l/ : normal l

m/ : normal m

/n/ : normal n

/p/ : normal p

/r/ : normal r

/s/ : normal s

/s̺/ : peltek s

/ş/ : normal ş

/t/ : normal t

/v/ : çift dudak v'si (arvat)

/y/ : normal y

/z/ : normal z

GİRİŞ

1. Konu

Irak Türkmen Türkçesi Tazehurmatu ağzına ait morfolojik özelliklerin derlenen metinler aracılığıyla tespittir.

2. Amaç

Irak Türkmen Türkçesi sahasında birçok farklı ağız bulunmaktadır. Bugüne kadar Kerkük başta olmak üzere, Telafer, Erbil, Amirli, Altınköprü, Tuzhurmatu, Musul-Reşidiye, Bayat ağızları çalışılmıştır ancak Tazehurmatu ağızı üzerine kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmada, Türkmeneli bölgesinin önemli yerleşim yerlerinden olan Tazehurmatu’da konuşulan Türkçenin morfolojik özelliklerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu kapsamda isim çekimi, fiil çekimi, zamirler, zarflar, bağlaçlar, ünlemler, edatlar, fiilimsiler ve yapım ekleri üzerinde durulmuştur.

3. Önem

Irak Türkmen Türkçesi Tazehurmatu ağzına dair şimdiye kadar kapsamlı bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Türkçenin tüm kollarıyla tespit edilmesi ve bölgede mevcut baskılar neticesinde tehlikede olan ağızın kayda geçirilmesi için bu çalışma önem arz etmektedir. Tazehurmatu ağzının mukayeseli çalışmalarda ve Irak Türklerinin Türkçesini tüm yönleriyle ortaya koymada önemli bir madde başı olacağı beklenmektedir.

4. Yöntem

Bu çalışma, Kerkük’e bağlı olan Tazehurmatu ilçesinde belirli kişilerden ses kaydı aracılığıyla derleme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Ağızın özelliklerinin doğru tespiti için kişiler kadın-erkek, yaşlı-genç ve eğitimli-eğitimsiz kıstaslarından hareket edilerek seçilmiştir. Konu olarak güncel hayat, ilçede eski yaşam, gelenek-görenek, hatıralar belirlenmiştir. Ses kayıtları alınmış, ses kayıtlarındaki konuşmalar transkript işaretleri kullanılarak metinler şeklinde yazılmıştır.

Metin derlemede birçok güçlükle karşılaşmıştır. Bölge İşid kontrolünde olduğu için bölgeye girmek zor olmuştur. Ses kaydı yapmak yasak olduğu için görüşmeler gizlice gerçekleştirilmiştir. Pandemi süreci de daha çok metin elde edilmesine engel teşkil etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. IRAK TÜRKLERİNİN TARİHÇESİ

Türkmenlerin Irak'a büyük bir topluluk olarak ilk gelişleri H. 54 yılına kadar gider. Muaviye döneminde Buhara'ya gönderilen Emevi kumandanı Ubeydullah bin Ziyad, Buhara kuşatmasında başarısız olmuş, yanında yaklaşık 2000 Türkmen askeri ile dönmüştür (Saatçi, 20-21). Bunun sebebi onların çok yiğitçe savaşmaları ve iyi silah (özellikle ok) kullanmalarındır. Nitekim Emevi döneminde bu özellikleri neticesinde orduda Türk askerlerinin sayısı artmıştır. Abbasiler döneminde de Türkmenler orduda yer almıştır. Özellikle Halife El-Mutasım Türkmenleri istihdam etmiş, onun bu güveni neticesinde Türkmen göçlerinin ardı kesilmemiştir. Büveyhilerin işgalinden sonra Türkmenler güç ve kudretçe zayıf olsa da Büveyhi hükümdarları da “ordularının en güçlü ve en disiplinli bölümünü oluşturan Türklerden vazgeçememişlerdir” (Şen, 2006: 8-11).

Selçuklular döneminde çeşitli yerlerden ama özellikle Azerbaycan bölgesinden birçok Türkmen, Irak bölgesine gelmiştir (Terzibaşı, 2013). Türkmenler beylikler kurmaya başlamışlardır. Kıpçaklar (Kıfçaklar) Kerkük'te, Atabeyler Musul'da ve Zeyneddin Küçük, Erbil'de yerleşmiştir. Burada yaşayan Türkmenler küçük oymaklardan meydana gelmişlerdir. Bu boy ve oymaklar Osmanlı döneminde daha kalabalık ve güçlü bir hal almıştır ancak Timur'un istilası bu grupların zayıf ve parçalanmış bir duruma gelmesine neden olmuştur (Jirjees, 2016: 2-3)

H. 656'da (M. 1258) Moğolların Bağdat'ı işgalinden sonra tüm Bağdat Moğolların eline geçmiştir. Moğolların ordularında birçok Türkmen vardır ve onların etkisiyle Moğollar Türkleşmeye başlamıştır. Yüzyıl sonra Türkleşen Moğolların sayıca en çok olan kısmı Musul vilayetindedir ve Oyrat boyudur. Irak Türkmenlerinin halk şiirlerine “horyat” denilmektedir ki bunun Oyrat ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. IV. Murat döneminde Bağdat yine Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. IV. Murat bir askeri karargâh kurarak Türkmenleri yetiştirmiştir. Aynı zamanda Türkmenlerden büyük bir kısım Irak'a yerleşmeye devam etmiştir (Jirjees, 2016: 3-4).

Sonuç olarak Irak Türkleri, bin yıldan fazla bir süredir Irak'ta varlıklarını sürdürmektedir. Bugün 2014 seçimlerindeki kayıtlara göre 3-4 milyonluk bir Türk nüfusu söz konusudur (Duman, 2014). Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Türkler, hükümetlerce daimi olarak asimile edilmeye, Araplaştırılmaya çalışılmıştır (Doğan, 2018: 6). Irak Türkmenleri sürekli katledilmiş, tarihe kara lekeler olarak geçen zulümlere maruz kalmıştır. Bugün Türkmenler, “Irak Türkmen Cephesi başta olmak üzere diğer partilerin de çalışmaları sonucu parlamentodan geçen yasa ile

Irak'ın üçüncü etnik grubu olmuştur (Doğan, 2018: 24).” Türkmenlerin Irak'ta yerleşim bölgeleri ise Irak'ın kuzeyinden Telafer'den başlamakta; Musul ve etrafındaki köyler, Erbil, Altunköprü, Kerkük, Dakuk, Tuzhurmatu, Tazehurmatu, Hanekin ve Bedre'ye kadar uzanmaktadır (Bayatlı, 1996).

1.2. TAZEHURMATU

1.2.1. Konum, Coğrafya ve Nüfus

Tazehurmatu Irak'ın başkenti Bağdat'tan 255 km uzaklıkta, Kerkük'ün Güneybatı Kerkük-Bağdat kara yolu üzerinde bulunan Kerkük'e bağlı bir bucaktır. Kerkük'ün yirmi km güneyine düşer. Doğu tarafından Leylan, Güneybatı'dan Raşad, Kuzeybatı tarafından ise Yayçı kasabaları aralarına düşer. 540/115 m³ düzlük üzerinde kurulan Tazehurmatu nahiyesinde (Saatçi, 2009) nüfus 1997'de 16000 civarındadır. 2003'ten sonra Saddam zamanı ülkeyi terk edenler geri geldikten sonra 35000 civarında bir nüfus olmuştur ve bunların çoğu Türkmenlerden oluşmaktadır (Yazaroğlu, 2015).

1.2.2. Tazehurmatu Yer Adının Kökeni

Eski kaynaklar ve halk arasında dolaşan rivayetlere göre eskiden Timur'un askerleri Tazehurmatu'dan geçerken biri okla geçen askerlerden birini öldürmüştür. Timur bunu duyunca büyük bir orduyla köye saldırmıştır. Bunun üzerine köylüler yerlerini terk ederek etraf bölgelere yerleşmişlerdir. Yıllar sonra köy sakinleri köylerine geri dönmüş ve köyü yeniden kurarak “hurmaçık”, “hurmaçuk” ismini vermişlerdir. Sonrasında bu ad halk ağzında Tazehurmatu diye yerleşmiştir.

Başka bir rivayete göre Moğollar bu bölgeye geldiklerinde hurma ağacıyla dolu olan bir yere, “hurmatu (hurmali)” adını vermiştir. Bağdat'a ilerlerken daha çok hurma ağacı olan başka bir yere rastlayınca o yere de “yeni hurmatu” adını koymuşlardır. Daha sonra bu iki bölgeyi ayırmak için birinci yeri Tazehurmatu, ikinci yeri Tuzhurmatu adıyla anmışlardır. “tu” ekinin Moğolcadan geldiği, Türkiye Türkçesindeki sıfat yapan ek olan -IX'yı karşıladığı kabul edilmektedir (Kevseroğlu, 2012).

İKİNCİ BÖLÜM ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ

İsim çekim ekleri, ismin anlamını değiştirmeden kullanıma çıkmasını sağlayan eklerdir ve çokluk eki, iyelik ekleri, hâl ekleri ve soru eki halindedir (Kartalhoğlu, 2003: 354).

2.1.1. Çokluk Eki

Çokluk, ismin birden fazla varlığı göstermesidir (Aksan, 1998: 94). Türkçede çokluk Eski Türkçeden bu yana en yaygın olarak –lAr ekiyle yapılmıştır. Bugün Çuvaş Türkçesi hariç tüm çağdaş Türkçelerde allomorflarıyla¹ kullanılan –lAr eki (Babatürk, 2021), Tazehurmatu ağzında da bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde iki şekilli olan ek, Tazehurmatu ağzında dört allomorfa sahiptir. Ekin son sesinde –n yer alan kelimelerden sonra –nAr olduğu görülmektedir. Aşağıda metinden derlenen örnekler yer almaktadır:

indî geleğ bin doḡkuz yüz doḡzan bir *olaylarına* çoḡ insan hayvan koyunnar öldiler “şimdi gelelim 1991 olaylarına çok insan hayvan koyun öldü” (b. 61).

doḡzan birde birdaydıyız dur muna baḡmaḡtan evvel *edenner* kimdi “doksan birde burdaydınız dur bundan önce (bunu) yapanlar kimdi” (b. 61).

‘*usmanlılar* ‘ırakı hüçüm ettiiler “osmanlılar ıraka hücum ettiler” (d. 6).

hepimizîn *bal arıları* vııydı “hepimizin bal arıları vardı” (b. 157).

işte bizim üzümümüz var bele eyî *üzümlerimiz* var ḡurmamız var “işte bizim üzümümüz var böyle iyi üzümlerimiz var hurmamız var” (d. 48).

kaçan kaçıb kaçmıyan öldürübler ḡette *yevlerin* yıḡıblar “kaçanı kaçıp kaçmayanı öldürmüşler ve evlerini yıkmışlar” (ğ. 13-14).

bız *uşaḡlar* yevde ḡalmışığ ekmek yapırig valla yazdaydı “biz çocuklar evde kaldık ekmek yapıyoruz vallahi yazındı” (e. 25).

2.1.2. Hâl Ekleri

Hâl terimi, ismin isimlerle veya fiillerle olan ilişkisine dair bir kategoriye işaret eder (Ergin, 1988: 121). Bu kategori neredeyse tüm dillerde bulunur; dilden dile değişen bir şekilde ekler, başka birimler ve(ya) söz dizimiyle sağlanır. Hâl sayısı dilden dile değişmektedir (Şahin, 2003: XV).

¹ Altay Türkçesinde 12 allomorf bulunmaktadır: (+lar, +ler, +lor, +lör, +tar, +ter, +tor, +tör, +dar, +der, +dor, +dör) (Elcan, 2006: 93).

Tazehurmatu ağzında Türkiye Türkçesine paralel şekilde yalın hâl, bulunma, ayrılma, yönelme, yükleme, ilgi, vasıta, eşitlik ve yön gösterme hâli bulunmaktadır.

2.1.3. Yalın Hâli

Yalın hâl, Irak Türkmen Türkçesi dâhil bütün tarihi ve çağdaş Türk lehçelerinde eksizdir. Tazehurmatu ağzında aşağıdaki örneklerle tespit edilmiştir:

valla bağlarda vardı *zeytün* “valla bağlarda zeytin vardı” (a. 34).

sız kaçtınız tayara kısıf edende “uçaklar bombalandığında siz kaçtınız mı” (b. 74).

bildiğimce *kıtar* vardı “bildiğim kadar tren vardı” (b. 6).

heccıye evvelden *toy* neceydı tēzede “hacı önceden düğün nasıldı tazedede” (f. 2).

evvel hebele *sayara* yohuydı *davar* vardı *ēşşek* vardı *kısrağ* vardı “önceden böyle araba yoktu davar vardı eşek vardı kısrağ vardı” (c. 45-46).

2.1.4. İlgi Hâli

İlgi hâli isimlerin isimlerle ilişkisine dairdir. Bu nedenle böyle bir hâlin var olup olmadığı literatürde tartışmalıdır. Çünkü diğer tüm hâller isimlerin fiillerle münasebetini belirtir (Bulak, 2017: 95). İlgi hâli, Eski Türkçeden bu yana çok az değişiklik gösteren -(n)Xn ekiyle sağlanmıştır. Tazehurmatu ağzında da ünsüzle biten isimlerden sonra +Xn, ünlüyle biten isimlerden sonra da +nXn biçiminde devam etmektedir. Aşağıda, metinlerden derlenen örnekler yer almaktadır:

bı *gēlínin* ardına mindirdiler bu *gēlínin* asbabın getirdiler bu *oğlanın* eline vėrdiler “bu gelinin arkasına bindirdiler bu gelinin elbisesini getirdiler bu oğlanın eline verdiler elbisesini” (b.12-13).

bı *oğlanın* elini bir adam tutardı bah yá’nı neçedene tutubtu bu *kısrağı* üsteneiden biri *kısrağı* çekellı birisi *kısrağın* kuyruğunu “bu kişinin elini bir adam tutardı bak yani kaç tane tutmuş bu atı üç taneden biri atı çekiyor atı birisi de atın kuyruğunu” (b. 13).

altı buçuğta gelirdiler kız *sehebínin* kapsına kızı mindirdiler *kısrağa* *kısrağa* mindirdiler birdene reşmesin çeçelerdi “altı buçukta gelermişler kızın babasının kapısına kızı bindirirdiler ata bir kişi dizginini çekerti” (b. 9).

men geldim gördüm özlerin bahtım kalanın köşçünde bazarda kanları öğüne kímín kalmışıydı eşhedenbille bı ağacları eçtiler arh éttiler özün kanları getti “ben geldim gördüm onları baktım kalenin kalbinde pazarda kanları düne kadar kalmıştı gerçekten bu ağacları ektiler yol yaptılar orasını kanlar (öyle) gitti” (b. 74).

gēlínin ayağının altına bir işçenbıl koyardılar ége o *gēlını* gitti o işçenbıl üstüne özü atlanırdı “gelinin ayağı altına bir sandalye koyardılar o gelin yiğitse sandalyenin üstüne çıkardı ata binerdi” (f. 16).

‘âlem dağılmazdan evvel *çüreçenin arhadaşının* bacısı diyerdî sebeḥ bize sübhıye dá‘vetlisiz “millet dağılmadan önce damatın arkadaşının kız kardeşi sabah bize gelin sübhaya derdi” (f. 24).

Tazehurmatu ağzında teklik ve çokluk birinci şahıs zamirleriyle kullanılan ilgi hâli eki -im şeklindedir. Aşağıda, metinlerden derlenen örnekler yer almaktadır:

yoḥ ebeden çıḥmadım men evden yazıya hiç onda *mēnīm* alla ‘af êtsin *dedem* ḥesteydî “hayır ben evden hiç çıkmadım dışarıya benim allah rahmet eylesin dedem hastaydı” (b. 245).

ikidenenî valla gēnc geldiler *mēnīm* yanımnan ḳaldırdılar özlerini obirleri ḳaştılar “iki tanesini vallahi genç geldiler benim yanımdan aldılar diğerleri ḳaştılar” (b. 80).

ēn gözel *bızim* tülkü üzümü hiç yoḥtı bir yerde tēzenin tülkü üzümü *kīmın* yoḥtı “en güzeli bızim tülkü üzümü hiç bir yerde yoktu tazenin tülkü üzümü gibi” (c. 35).

2.1.5. Belirtme Hâli

Belirtme hâli, Türkçede “geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumu” gösterir (Tanç, 2005: 231). Alanda belirtme hâlinin aslında eksiz olduğu, belirtme hâli eki olarak adlandırılan ekin böyle bir görevi olmadığı üzerine çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Karahan (1999:610-611), Grönbech’in “yükleme hâli eki bir nesneye önem verildiği durumlarda kullanılır” görüşünü destekleyerek yükleme (belirtme) ekinin görevinin münasebet kurmak, bağlantı sağlamak yerine nesneyi belirli hâle getirmek olduğunu ve bu nedenle hâl eki sayılmaması gerektiğini ifade eder. Belirtme hâli üzerine yaygın görüş dâhilinde hareket edildiği takdirde belirtme hâli şu şekilde tespit edilebilir: -X, -nX, -n. -nX eki ünlülerle biten sözcüklere eklenirken -n, çoğunlukla üçüncü tekil şahıs iyelik ekinden sonra yer alır. -X ise bu eklerin gelmediği durumlarda gelir. Aşağıda örnekler yer almaktadır:

sekzen üçüncü ayın on beşi evvel vâḥid *mēnīm* ḳardaşım gēttî birinci vâḥid şey yētmış dokuz üçüncü ayın on beşinde apardılar *özünü* üç ay ḳaldı içerde “seksen üçüncü ayın on beşi en ilk benim kardeşim gitti en ilk şey yetmiş dokuz üçüncü ayın on beşinde götürdüler onu üç ay kaldı hapiste” (a. 54).

altı buçuḡta gelirdiler kız seḥebinin ḳapsına *kıızı* mindirdiler kısraḡa kısraḡa mindirdiler birdene reşmesin çeçelerdi “altı buçukta gelirlerdi kızın babasının kapısına kıızı bindirdiler ata ata bindirdiler bir kişi dizginini çekerdi” (b. 9).

‘âzyesin *dışdâşasın* diyeḡin getirirdiler vērirdiler tutardılar *özünü* o oḡlanın eline o oḡlanın *elin* bir âdam da tutardı “elbisesini diyelim getirirlerdi verirlerdi tutarlardı kendisini o oḡlanın eline o oḡlanın elini bir adam da tutardı” (b. 17).

babam *yarısın* vērirdi “babam yarısını verirdi” (g. 18).

beytünen *ķapsını* delmiřti delende dūřmūřtu sūtlū cūnye ūzerine “yukarda olan odanın kapısını delmiřti deldiđinde dūřmūřtu ķuval ūstūne” (b. 118-119).

mesel geķe sá‘átķı ussu gellı sen ķaķasan *ussuyı* aķasan terefiye “mesela gece saat iki su gelir sen kalkıp suyu tarafına aķarsın” (d. 67).

2.1.6. Yōnelme Hāli

Yōnelme hāli, “kelime gruplarında ve cūmlelerde fiildeki hareketin yōneldiđi adın iķinde bulunduđu durum”dur (Korkmaz, 2003: 280). Bugūn Ćađdař Tūrkķelerde yōnelme hālinin temel eki Eski Tūrkķede –kA, –A řeklinde olan ekin deđiřkeleridir. Tazehurmatu Tūrkmen Tūrkķesinde yōnelme hāli eki +(y)A řeklindedir. Metinden derlenen ōrnekler řu řekildedir:

bırdan geķtiđ *ķerkūge* dayımgile geķtiđ “buradan gittik ķerkūke dayımgile gittik” (a. 40).
onnan sora daha ķalabilmadıķ geķtiķ *ķūdūdā* ordan geķtiķ *irana* daha geķtiķ me‘eyen iranda ūķ ay ķaldıđ “ondan sonra daha kalamadık geķtik sınıra oradan geķtik irana daha gittik bence iranda ūķ ay kaldık” (a. 46).

2.1.7. Bulunma Hāli

Cūmlede ad ve ad soylu sōzcūklerin genellikle iřin, eylemin zamanını ve mekanını gōsterdikleri durum, bulunma hāli olarak adlandırılır (Alyılmaz, 2010: 112). Bu hālin temel eki Eski Tūrkķeden beri kūķuk fonetik farklarla tūm lehķelerde kullanılagelen –DA ekidir. Tazehurmatu ađzında da bulunma eki –DA ekidir. Tonluluk-tonsuzluk ve incelik-kalınlık ayrımı esasında 4 řekillidir. Ařađıda metinden derlenen ōrnekler yer almaktadır:

ķerkūgte tukan tuttum orda *tukanda* aparırđım satardım “ķerkūkte dūķkan kiraladım orada dūķkanda gōtūrūrdūm satardım” (a. 22).

sađduķ ūřtene birsi sol *terefte* sol *terefte* duran ķimdirirdi “sađdıķ ūķ tanedir birisi sol tarafta sol tarafta duran banyo yaptırırđı” (b. 26).

ķecciyē evvelden toy neķeydı *tēzede* “hacı abla ōnceden dūđūn nasıl olurdu tazede” (f. 2).

babam *taviğta* oturmuştu “babam tavukta oturmuştu” (b. 58).

tutardığ nenem ōzū *yevinde* tutardı ama bız *birda* da tutardığ “tutardık annem kendisi evinde tutardı ama bız burada da tutardık” (l. 97).

2.1.8. Ayrılma Hāli

Ayrılma hāli, “kelime gruplarında ve cūmlede, fiilin gōsterdiđi oluř ve kılışın kendisinden uzaklaştığını gōstermek iķin kullanılan isim hāli (Korkmaz, 2007: 60)” ya da “adın veya ad gōrevli sōzcūđūn kavramından ķıkıřını gōsteren durum (Hatipođlu, 1972: 29)” olarak tanımlanabilir. Bu

hâlin temel işaretleyicisi –DAn ekidir. Eke Köktürk metinlerinde rastlanmamakla birlikte (Tekin, 2003: 113) ek Uygur Türkçesi döneminden itibaren değişkeleriyle tüm lehçelerde kullanılagelmiştir.

Türkçenin diğer kollarına paralel olarak Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde ayrılma hâli eki –DAn’dır. Ek, /m/ ve /n/ ünsüzleri ile biten kelimelerde ise +nAn şeklinde kullanılır. Aşağıda metinden derlenen örnekler yer almaktadır:

o tutardı *kuyruğunnan* birsí nêderdí bî uşağı tutardı bî uşağı gēlínin ardına mindirirdiler “o kuyruğundan tutardı birisi ne ederdi bu çocuğu tutardı gelinin arkasına bindirirdiler” (b. 16).

o bir toy êderdí millet yıǵışardı yá’ni o *toydan* daha êyí bir toy olırdı “o bir düğün yapardı millet toplanırdı yani o düğünden daha iyi bir düğün olurdu” (b. 30).

diyem sene köy *yêrinnen* bunı bugün sen dá’vet êderdí bugün mên dá’vet êderdím “diyeyim sana köy yerinden bunu bugün sen davet ederdi bugün ben davet ederdim” (b. 29).

bîçere sēni yanıya gelirdí sēni *yanıdan* dī baḡ neçe damı tutubdı bî usta bîçere dolanırdı “bir kere senin yanına gelirdi senin yanından ta bak ne kadar ev tutmuş bu usta bir kere dolanırdı” (b. 43).

dédím valla men daha ‘árise vêrmışem giderem giderem ādı da valla *yadımdan* çıḡtı yadımdaydı tānıdı da mēnı “dedim vallahi ben daha dilekçe yazmışım giderim giderim ismi de vallahi hatırımdan çıktı aklımdaydı tanıdı da beni” (b. 183).

ne dēyim sene yıḡıldım uzun bir dīngēdí hemen özím dēyrem yıḡabilmedím özün endím *boynunan* enmeğten barabar kaçtım “ne söyleyeyim sana yıkıldım uzun bir direkti hemen kendim söyleyeyim yıkamadım onu indim boynundan iner inmez kaçtım” (b. 296).

2.1.9. Vasıta Hâli

Vasıta hâli, “adın belirttiği varlık veya nesnenin fiildeki oluş ve kılıştı “vasıta” olarak kullanıldığını veya “birliktelik” ifade ettiğini gösterme durumudur (Korkmaz, 2009:317).” Alanda vasıta hâlinin bir hâl olmadığını savunan araştırmacılar vardır (bk. Delice, 2019). Eski Türkçede bu hâlin temel eki –n ekidir (Gabain, 1995:64). Tarihi lehçelerde de kullanılan ek sonraki dönemlerde işlevliğini kaybetmiş; yerini “ile” edatına ve onun ekleşmiş şekli olan –lA’ya bırakmıştır (İpek 2008: 66).

Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde vasıta hâlinin temel işaretleyicisi –(y)DAn (-(y)nAn) ekidir. Bu ek, *ile* edatının ekleşmiş şekli olan –lA ekinin –n vasıta hâli ekiyle genişlemiş şeklidir (bk. Kirişcioğlu, 2007: 1259). Fonetik hadiselerin de neticesinde ek, mevcut şeklini almıştır. Aşağıda metinden derlenen örnekler yer almaktadır:

sleymannan geldí “süleyman ile geldi” (b. 83).

meýterden ettiğ “davul ile yaptık” (a. 6).

attan gētiřdiğ *kısraktan* gētiřdiğ “at ile getirdik kısırakla getirdik” (a. 8).

tēzede baqqallıg bele sebze satmağ neceydi tēzede valla ēydi *pikaptan* men mal aparırdım “tazehurmatuda manavlık böyle sebze satmak nasıldı tazehurmatuda vallahi iyi pikap ile ben mal götürürdüm” (a. 19).

gözel bir gün toy ēder mesel kámil kónşuları dá‘vet ēderler aħşam olı gēlini *neyden* getiriller “güzel bir gün düğün yapar mesela tüm kónşuları davet ederler akşam oluyor gelini ne ile getiriyorlar” (b. 57).

seleşmeğ *zābıtlardan* çoğ çoğ záhmetti “subaylar ile konuşmak çok çok zordur” (b. 194).

kazanın etrafında *çāmırdan* yapardıh “tencerenin etrafında çamur ile yapardık” (f. 69-70).

2. 1.10. Eşitlik Hâli

İsmin görelilik, gibilik, eşitlik anlamlarında bulunduğ hâldir. İlk metinlerden itibaren –ÇA ekiyle yapıldığı görülür (Leontiç, 2015: 12; Korkmaz, 1959: 278). Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde ötümsüz olarak iki şekilli olan ek (-ÇA) daha sonradan ötümlü allamorflarıyla da kullanılmıştır. Bugün bazı Türk lehçelerinde yuvarlak ünlülü şekilleri de mevcuttur (-ço,-çö) (bk. Tosun, 2010: 1473-1474).

Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde de eşitlik hâli için kullanılan ek +CA biçimindedir. Ekin *ne* zamirine geldiğinde iki türlü kullanıldığı görülür: *neçe* ve *nece*. Bunlar arasında anlam farkı bulunmaktadır. Neçe “ne kadar, kaç tane”, nece “nasıl” anlamına gelmektedir. Aşağıda eşitlik hâline dair örnekler yer almaktadır:

onca yoħıydı altınca şahadası varıydı menim hemd ossun “o kadar yoktu lise son diploması vardı benim allaha şükür” (b. 200).

bı gılabı çemçeyden kazana kazana bınca üzü yağdı “bu gül suyunu kepçe ile tencereye tencerede böyle üstü yağ olurdu” (f. 77).

2.1.11. Yön Gösterme Hâli

Bir hâl olup olmadığı tartışmalı olan bu durum, ismin fiile yön bakımından bağlanmasıyla ilgilidir. Tarihi lehçelerde –gArU, -rA, -ArU, –KArU, -Karl, -rU vb. şekillerde çeşitlenen yön gösterme hâli ekleri (Erdem, 2012), Tazehurmatu ağzında -rA ve -ArI biçimindedir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi bu ekler, çekim eki olarak işlevliğini kaybetmiştir, kalıplaşmış hâlde bazı kelimelerde bulunmaktadır: *İçeri, bura, ora, sora, gerí*. Aşağıda, metinlerden derlenen örnekler yer almaktadır:

o bele yēvleri *içerideydi* “o böyle evleri içeri taraftaydı” (b. 95).

çıktım bahtım *ora* düşübtü “çıktım baktım oraya düşmüş” (b. 113).

geçinenen *sora* alıştırımtı kocamı “vefat ettikten sonra öğretmişti dedemi” (b. 138).

türkler *geri* getmeden evvel “türkler geri dönmeden önce” (b. 132).

2.1.12. Soru Eki

İnsanlar bilgi edinme veya bilgiyi doğrulatma isteğine sahiptir ve dilde bu “soru” olarak ortaya çıkar. Temelde “evet-hayırlı sorular ve içerik soruları” olmak üzere iki soru tipi vardır. Bu soruları işaretlemenin dilden dile değişiklik gösteren çeşitli yolları vardır. Bunda soru sözcükleri ve soru ekleri (yapıları) başta gelir. Tonlama da bir diğer yoldur (Kaya, 2019: 3-4).

Türkçede Eski Türkçeden bu yana bir soru eki mevcuttur. Soru kelimeleri de işlek bir şekilde kullanılır. Ancak Tazehurmatu ağzında bir soru eki yoktur. Soru cümlesi, son hecenin vurgulanmasıyla, tonlamayla, içerik sorularında ise soru kelimeleriyle elde edilir. Bu tüm Irak Türkmen Türkçesi kolları için geçerlidir (Saleh 2022: 28). Aşağıda hem isim hem fiil cümlelerinden seçilen örneklerle Tazehurmatu ağzında soru cümlesinin nasıl oluşturulduğu gösterilmiştir:

konış toy *neçe* olardı “konuş düşün nasıl olurdu” (a. 3).

têzede *neler* çıharda “tazede neler çıkardı” (b. 23).

doğzan birde *têzedeydi* “doksan birde tezedeydi” (a. 38).

oyha sene bele *deyri* “ yapma ya sana böyle mi söylüyor” (b. 268).

doğzan bir senesinde o gāvğa senede *têzedeydi* “doksan bir senesinde o kaos senesinde tazede miydin” (a. 41).

2.1.13. İyelik Ekleri

İyelik kelimesinin kökeninde yer alan “iye”, Eski Türkçede “sahip” anlamına gelen “idi” kelimesine dayanmaktadır (Kocapınar, 2019: 110). İyelik, “sahip olma, ait olma” ilişkisini ifade eder ve tüm dillerde bulunan tipolojik bir kategoridir. Tazehurmatu ağzında iyelik ekleri şu şekildedir:

Tablo 1: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde İyelik Ekleri

Şahıs	Teklik	Çokluk
1.şahıs	-(X)m	-(X)mXz
2.şahıs	+(X)y	+(X)yXz
3.şahıs	+X, +SX	+lArİ

mēnīm *toyīm* elli seçiz temmuz on dörd temmuz elli seçiz “benim düğünüm elli sekiz temmuz on dört temmuz elli sekiz” (a. 39).

mēn arhadaş tutmādım süpşe tutmādım *arhadaşım* vardı bozdıg daha tutmādım “ben arkadaş tutmadım sağdıç tutmadım arkadaşım vardı küstük daha tutmadım” (a. 16).

dēdiler gēdın *şeyiyiz* aparın segzenin üçüncü ayın on beşinde gēttig aldıg apardıg “dediler gidin şeyinizi götürün seksenin üçüncü ayının on beşinde gittik aldık götürdük” (a. 56).

sayıķ dedí bılar tēzelidí çidenení valla genç geldiler mēnīm *yanımnan* kaldırdılar özlerini obirleri kaçtılar “şoför dedi bunlar tazelidir iki kişiyi vallahi genç geldiler benim yanımdan aldılar onları diğerleri kaçtılar” (b. 85-86).

men özīm teberu‘ éttīm evvel vāhīt men *özīm* oldım ders birez zehmetti yá‘ni “ben kendim tanışladım en birinci ben oldum ders biraz zordu yani” (b. 205).

ķısrāgın *balası* nenesinnen daha eyidi ona fazla para vērirdiler “atın yavrusu annesinden daha iyiydi ona fazla para veriyorlardı” (c. 96).

yēddinci *ķocamız* onın emriyden eçilibti o eçib özünü “yedinci dedemiz onun emriyle ekilmiş o ekmiş onu” (c. 103).

2.2. ZAMİRLER

Zamirler isimlerin yerlerini tutan, kişileri veya nesneleri temsil eden, ismin tekrar edilmesini önleyen kelimelerdir (Leontik, 69: 2018). Zamirler isim sınıfına dâhildir, ismin görevlerinin tümünü yapar. Nadiren de olsa yapım eki alabilir. Kişi, işaret, soru, belirsizlik zamirleri, dönüşlülük zamiri olarak beş başlıkta incelenir (bk. Demir, 2017).

2.2.1. Kişi Zamirleri

Şahıslara işaret eden zamirlerdir. Banguoğlu (1990: 309) bu zamirleri, “eyden veya eydilen kişilerin ve sözü geçen kişi ve nesnelerin adlarının doğrudan doğruya yerini tutan zamirler” olarak tanımlamıştır. Tazehurmatu ağzında birinci kişi zamiri, “mēn” şeklindedir. Ayrıca üçüncü çoğul kişi zamiri “olar” biçiminin yanında /n/ sesinin etkisiyle “onnar” biçiminde de görülmektedir.

Tablo 2: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şahıs Zamirleri

Teklik	Çokluk
mēn	Bíz
sēn	Síz
o	olar / onnar

Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde şahıs zamirlerin hâl ekleriyle çekimleri şu şekildedir:

Yalın Hâl: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde yalın hâldeki kişi zamirleri şu şekildedir: *mēn* “ben”, *sēn* “sen”, *o* “o”, *bíz* “biz”, *síz* “siz”, *olar/onnar* “onlar”. Aşağıda, derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır.

annat bî utancağdı *mēn* seleşim yérine “anlat bu utangaçtır ben konuşayım yerine” (a. 2).

kırsağtan gētidí *sēn* geç ‘álí yannına “at ile getirdi sen geç otur ali yanına” (a. 10).

bıları neçe eçerdiler *bízlere* annat onnarı öziý “sen bunları nasıl ektiler bizlere anlat onları kendin” (a. 26).

eçmeğín neçe eçerdíyíz *sízler* “ekmeği nasıl ekerdiniz sizler” (a. 27).

olar yanniş annalar “onlar yanlış anlarlar”.

İlgi Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin ilgi hâli *mēním* “benim”, *sēniy* “senin”, *onın* “onun”, *bízim* “bizim”, *sízíy* “sizin”, *oların/onnarın* “onların” şeklindedir. Aşağıda derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır:

mēním meyterden éttiğ “benim davul ile yaptık” (a. 6).

konış toy neçe olardı *sēniy* toyıy neçe oldı “konuş düğün nasıl olurdu senin düğünün nasıl oldu” (a. 3).

o nüsed bağ vardı *onın* dörd bir etrefi zeytünidí “o nüsed bağı vardı onun dört bir etrafı zeytindi” (a. 36).

bízim hēccí hemzegilleriydí olardı indí de orda oturublar “bizim hacı hamzagillerdi onlardı şimdi de orada oturmuşlar” (a. 59).

be indí *sízíy* tēzení neçe gördüyüz mennen sennen daha yaħunsan “peki şimdi sizin tazeyi nasıl gördünüz benden senden daha yakınsın” (a. 60).

sıhetim éyyidi çoħ baħ *onnarın* da éyyidi “sağlığım çok iyidir bak onların da iyidir” (a. 68).

oların üzünden tēzenin terihí biliníb “onların sayesinde tazenin tarihi bilinmiş” (d. 21).

Yükleme Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin yükleme hâli, *mēní* “beni”, *sēni* “seni”, *onu* “onu”, *bízi* “bizi”, *sízi* “sizi”, *oları/onnarı* “onları” şeklindedir. Aşağıda, derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır.

mēní aparanda gördüm “beni götürdüğünde gördüm” (b. 88).

‘álí ekber o bele yévleri içeriđeydí nişi *sēni* apardı “ali ekber o böyle evleri içerdeydi seni neden götürdü” (b. 95).

ora gelmeğten evvel *onu* sele “oraya gelmeden önce onu söyle” (b. 97).

leyezel maşalla he valla *bizi* görenner hesütlerdi “hele maşallah evet vallahi *bizi* görenler kiskanırdı” (b. 160).

vili kîmîyden işibek etti *sizi* gördü “yapma ya kiminle kavga etti sizi gördü mü “ (b. 208).

me’işet nece olardı *onnarı* annat “geçim nasıl olurdu onları anlat” (b. 34).

oları da endirdi *bizi* aldı “onları da indirdi *bizi* aldı” (e. 96).

Yönelme Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin yönelme hâli, *mene* “bana”, *sene* “sana”, *ona* “ona”, *bize* “bize”, *size* “size”, *olara/onnara* “onlara” şeklindedir. Aşağıda, metinlerden örnek cümleler bulunmaktadır.

mene dedí alla ‘afêtsín özünü dohtor olsay *sene* éyyí bir hediye allam “bana dedi Allah affetsin kendisini doktor olursan sana iyi bir armağan alırım” (ç. 19).

oyha *sene* bele deyri “hadi ya sana böyle mi söylüyor” (b. 268).

ona vèrerdiğ onan sora ihtícilerin alanan sora satardılar “ona verirdik ondan sonra ihtiyaçlarını aldıktan sonra satardılar” (c. 65).

nece oldu onı anlatsay gene *bize* “nasıl oldu onu anlatsan bize” (b. 63).

ne konuşım *size* olar da eşider indí “ne konuşayım size onlar da duyar şimdi” (a. 4).

viy yoğ dayı kusura bağma sen annat *olara* boşvêr sen “ya hayır dayı kusura bakma sen anlat onları da boşver sen” (ç. 6).

Bulunma Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin bulunma hâli, *mende* “bende”, *sende* “sende”, *onda* “onda”, *bizde* “bizde”, *sizde* “sizde”, *olarda* “onlarda” biçimindedir. Aşağıda metinlerden örnek cümleler bulunmaktadır:

indí bî çí sallama *mende* var “şimdi bu iki dosya bende var” (d.13.14).

heccí birinci tükan en eski tüken tēzehurmatuda kîminidí *onda* ne vardı “hacı birinci dükkan en eski dükkan tazedde kimindi onda ne vardı” (a. 58).

Ayrılma Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin ayrılma hâli *menden* “benden”, *senden* “senden”, *onnan* “ondan”, *bizden* “bizden”, *sizden* “sizden”, *olardan/onnardan* “onlardan” şeklindedir. Aşağıda, metinlerden örnek cümleler bulunmaktadır.

mennen sennen daha yahunsan “benden senden daha yakınsın” (a. 60).

çünkü hebsinen *onnan* terefe dedím *bizi* de gördüler tab‘an “çünkü hepsinden ondan tarafa dedim *bizi* de gördüler tabi” (b. 192).

valla men siyasete karışmam *bizden* o da *olardan* uzağtı “vallah ben siyasete karışmam *bizden* o da onlardan uzaktır (a. 74).

indí irag *sizden* iki sümüş kırıldı “şimdi sizden ırak iki kemiğim kırıldı” (b. 215).

2.2.2. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri, “varlıkları -isimlerini söylemeden- işaret ederek göstermeye yarayan kelimelerdir (Ediskun, 1985: 161)”. İşaret zamirlerinden bu(nlar) en yakında olanı; şu(nlar) biraz uzaktakini, o(nlar) ise uzaktakini gösterir (Korkmaz, 2017: 402-403). Tazehurmatu ağzında işaret zamirleri *bî*, *o*, *bînnar* ve *olar/onnar* şeklindedir. Şu ve şunlar zamirlerinin görülmemesi, Köktürkçe ile paralellik göstermektedir (Demir, 2017: 54). Bu zamirlerin kullanım sıklığı ise düşüktür.

Yalın Hâl: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin yalın hâli şu şekildedir: *bî* “bu”, *o* “o”, *bînnar* “bunlar”, *onnar* “onlar”. Aşağıda, derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır.

bînnar bînnarı sele bele sebze satmağ neçeydî “bunlar bunları söyle böyle sebze satmak nasıldı” (a. 20).

Yükleme Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin yükleme hâli şu şekildedir: *bîni* “bunu”, *onu* “onu”, *bînnarı* “bunları”, *onnarı* “onları”. Ayrıca “*munu*” da tespit edilmiştir. Aşağıda örnek cümleler bulunmaktadır:

neçe hem meçteb hem külye idare ederdiy *bîni* annat bize “nasıl hem mektep hem üniversite idare ederdin bunu anlat bize” (m. 78).

neçe eçerdiler bîzlere annat *onnarı* öziy “nasıl ekerdiniz bîzlere onları anlat kendin” (a. 26).

bînnarı sele bele sebze satmağ neçeydî “bunları söyle böyle sebze satmak nasıldı” (a. 20).

bağım mene *munu* oğu “bakayım bana bunu oku” (l. 70).

Yönelme Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin yönelme hâli şu şekildedir: *bîna* “buna”, *ona* “ona”, *bînnara* “bunlara”, *onnara* “onlara”. Ayrıca “*muna*” da tespit edilmiştir. Aşağıda örnek cümleler bulunmaktadır:

yá‘ni *bîna* sallama diyerler bir sallama da ayrı var yanımda “yani buna salname derler bir salname de ayrı var yanımda” (d. 9).

ona degme sen dur seleşirem “ona dokunma sen dur konuşuyorum” (b. 283).

sá‘át doközda usuyî vèresen başkasına işte *muna* diyerdiler usu nizamı “saat dokuzda suyu verirsin başkasına işte bu derdiler su düzeni” (d. 5).

Bulunma Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin bulunma hâli şu şekildedir: *bînda* “bunda”, *onda* “onda”, *bînnarda* “bunlarda”, *onnarda* “onlarda”. Ayrıca “*munda*” tespit edilmiştir. Aşağıda, derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır:

terihül'türk kitabında *bında* yazırı tēzenin ál'ası "tarihül türk kitabında bunda yazıyor tazenin kalesi" (d. 52).

en eskí tüken tēzeurmatuda iminidí *onda* hardanıydı "en eski dükkan tazeurmatuda kimindi o zaman neredeydi" (a. 58).

istirí b kırsraqı munda orta ossun "istiyor bu kırsraqı bunda ortak olsun (istiyor) (c. 92-93).

Ayrılma Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin ayrılma hâli şu şekildedir: *bınan* "bundan", *onnan* "ondan", *bınnardan* "bunlardan", *onnardan* "onlardan". Aşağıda örnek cümleler bulunmaktadır.

onnan sora bir epte ederdiler "ondan sonra bir hafta yaparlardı" (b. 24).

bınan evvel bir eríz azıblar "bundan evvel bir küçük kuyu kazmışlar" (. 5).

İlgi Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin ilgi hâli şu şekildedir: *bının* "bunun", *onın* "onın", *onnarın* "onların", *bınnarın* "bunların". Ayrıca "*munun*" tespit edilmiştir. Aşağıda örnek cümleler bulunmaktadır.

eme yapardı *onın* sümücünü ellesini "ekmek yapardık onun kemiğini kellesini" (f. 109).

munun nenesi tēzelidí bize ısıımıymış "bunun annesi tazelidir bize ısıımmış" (h. 2-3).

2.2.3. Dönüşlülük Zamiri

Dönüşlülük zamiri, bir hareketin eyleyeni ile etkileninin "yani fiilin öznesi ile nesnesinin veya tamlayıcısının aynı olması durumunda" görülen birimdir (Crystal, 2001: 286; Crystal, 2003: 392'den akt. Öztekten, 2007: 101). Tarihi Türk lehçelerinde "öz" ve "kántü" sözcüklerinin türevleri olarak seyreden dönüşlülük zamiri (Tosun, 2018: 89), bugün Türkiye ve Gagavuz Türkçelerinde *kendi*; Azerbaycan, Türkmen, Tatar, Kırım Tatar, Başkurt, Kazak, Kırgız, Karakalpak, Özbek, Yeni Uygur, Nogay, Kumuk, Karay, ulım Türkçelerinde *öz ~üz* (Doğan, 2019: 220); Karaçay-Balkar Türkçesinde *kesi*, uva Türkçesinde *ha*, Altay Türkçesinde *boy*, Hakas Türkçesinde *pos*, Tuva Türkçesinde *bot*, Yakut Türkçesinde *beye* şeklindedir (Gökdağ, 2011: 10). Irak Türkmen Türkçesi ağızlarında ise dönüşlülük zamiri "öz" olarak kullanılmaktadır (Tokatlı, 2012) ancak Erbil, Altunköprü (Bayatlı, 1996: 387), Selahaddin, Amirli bölgelerinde "bile" istimal edilmektedir (Gökdağ, 2012: 120). Tazehurmatu ağzında ise merkez aza paralel olarak "öz" bulunmaktadır.

Tablo 3: Tazehurmatu Türkmen Türkçesi Dönüşlülük Zamiri

Kişi	Tekil	oul
1. Kişi	özím "kendim"	özımız "kendimiz"
2. Kişi	öziy "kendi"	öziyíz "kendiniz"
3. Kişi	özi "kendi"	özleri "kendileri"

e'vvel vâhî't men *özî'm* oldî'm ders bîrez zehmettî yâ'ni "en birinci ben kendim oldum ders biraz zordu yani" (b. 197).

özî haşsı ildi "kendi hangi yıldî" (a. 52).

neçe eçerdîler bîzlere annat onnarı *özî'y* "nasıl ekerdiniz bîzlere onları anlat kendin" (a. 26).

heccî sen hiç sayara sürdüy *özî'yiz* "hacı sen hiç araba kullandın mı kendiniz" (a. 62).

i'tiyedi mene göre mene göre *özlerîne* göre ıarabtı "normal bana göre bana göre kendilerine göre kötüdür" (a. 70).

2.2.4. Soru Zamirleri

Varlıkları soru aracılığıyla temsil eden zamirlere soru zamirleri denir (Korkmaz, 2007: 441). Tazehurmatu Türkmen ağzında soru zamirleri aşağıda örneklenmiştir:

kîme haa helbet şitil vûrardîğ bamya tuhumnanıydı "kime evet tabi fidan ekerdik bamya tohumlaydı" (a. 28).

doğzan bir senesinde o ğavğa senede tēzedeydî yoğsa *harada* onda essüksüz annat "doksan bir senesinde o kaos senesinde tazede miydin yoksa nerede onu da eksiksiz anlat" (a. 41).

sene *ne ēderdî* igirmî kōnşuya kîmîn kâhardılar "sana ne yapardı yirmi komşuya kadar kalkardılar" (b. 5).

özî nēdî yo obirsi şeyin oğlî "kendisi nedir o birisi şeyin oğlu" (b. 94).

2.2.5. Belirsizlik Zamirleri

Belirsiz bir varlığı temsil eden zamirlere, belirsizlik zamirleri denir (Özçelik, 2001: 659). Tazehurmatu ağzındaki belirsizlik zamirlerinin belli başlıları şöyledir: *herkeş*, *hepsi*, *çoğu*, *başkası*, *kimse*, *birisi*, *filan*, *bir şey*, *bir şekil*, *hiçbiri*, *şey* vb. Aşağıda, metinlerden alınan kimi örnekler yer almaktadır:

herkeşe yâ'ni diyîm sene tēze yērînnen birtek elidî "herkes yani diyeyim sana taze yerinden bir eldi" (b. 44-45).

hepsi gētmîştiler kerküğe bağ hette felehin babası "hepsi gitmiştiler kerküğe bak hatta bahçıvanın babası" (l. 20).

çoğunu saddam 'idam ēttî siz kâştıyız "çoğunu saddam idam etti siz kaçtınız mı" (b. 74).

sâ'ât doğozda usuyî vēresen başkasına "saat dokuzda suyu verirsin başkasına" (d. 5).

kimse kimseye dōğü 'âşerler en fazla gençleri aparırdı "kimse kimseye değil askerler en fazla gençleri götürüyorlardı" (e.17).

o *birisi* kimidi 'idam oldî sen gördüy özlērîn "o birisi kimdi idam oldu sen gördün mü onları" (b. 88).

beytüne kapımnan *bir şey* şaşıya geçti “teras kapısından bir şey şarapnel geçti” (b. 106).

2.3. ZARFLAR

Korkmaz (2007: 451), zarfları “fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözler” olarak tanımlamaktadır. Bilgegil (1984: 216) ise “bir sıfatın, bir fiilin, bir fiilimsinin başına gelerek anlamını niteleyen, belirten, değiştiren veya sınırlayan kelimeler” olarak belirlemektedir. Zarflar, kaynaklarda farklı isimlerle anılsa da aynı içerikle, genellikle işlev bakımından “zaman, yer-yön, hâl (durum), miktar (azlık-çokluk) ve soru zarfları” olmak üzere beş başlıkta incelenir (bk. Usta, 2010: 12). Tazehurmatu ağzındaki zarflar da bu şekilde ele alınabilir.

2.3.1. Zaman Zarfları

Eylemin, işin, oluşun zamanını gösteren zarflardır. Zaman işaretleyebilen ekler, zamanda ayrıntı noktasında yetersiz kalmaktadır ve bu noktada dil, başka dil birimlerini imkân olarak sunmaktadır. Zaman zarfları bunlardandır (Aydın, 2016: 391). Tazehurmatu ağzında tespit edilen belli başlı zaman zarfları şöyledir:

o yan etti bı yan etti *enge eñirde* yıhtım özün “o yan etti bu yan etti (direndi) ama en sonunda yıktım onu” (b. 307).

bırda namazı *ertedenen* kılarıdığ *evvel* hebele sayara yoñuydı “burada namazı *erkenden* kılarıdık *önceden* araba yoktu” (c. 45).

men kıalsam eger *hemen* kimse seleşmesin “ben kalsam eğer hemen kimse konuşmasın” (ç.13).

evvel hebele sayara yoñuydı dañar varıydı “önceden böyle araba yoktu dañar vardı” (c. 45).

ustad bizim için hemen *téz* tézenin teriñini anlatsayız “üstad bizim için hemen çabuk tazenin tarihini anlatır mısınız” (d. 2).

bá ‘zen külyede arñadaşlarla *alırıg* “bazen bíz üniversitede arkadaşlarla alıyoruz” (i. 30).

añşam millete bini yedirirdiler “akşam millete bunu yedirirlerdi” (f. 37).

yarın demiyesiz bizi getirdiyiz demediyiz bíz hara gèdeg “yarın söylemeyin bizi getirdiniz söylemeyin biz nereye gidelim” (e. 34).

2.3.2. Yer-Yön Zarfları

İş, oluş, kılış ve hareketi yer, yön bakımından niteleyen, bunların nereye doğru gerçekleştiğini belirten zarflardır (bk. Sayalı, 2009: 21). Tazehurmatu ağzında belli başlı zarflar şu

şekilde tespit edilmiştir: *alt, aşağı, oyzi, bıyzi, bıra, geri, kenşer, yazı*. Aşağıda derlenen metinlerde çoğunun ek alarak isimleştiği görülmektedir:

bılar konuşsular men *alta aşağıya* gèdirem he araya giriler “bunlar konuşuyorlar ben alta aşağıya gidiyorum hep araya giriyorlar” (ç. 9).

üç ay dolandığ *oyziya* kaç *bıyziya* kaç “üç ay dolaştık o tarafa koş bu tarafa koş” (a. 54).

işte he gelí *bıra* bılar bî kadar çalıştılar èttiler “işte evet gelir bura bunlar bu kadar çalıştılar ettiler” (b. 257).

valla çekildim *geri* men “vallah çekildim geri ben” (b. 301).

sen *yuhardan* en “sen yukarıdan in” (b. 167).

atardığ bir şefte o *kenşerine* atardığ “atardık bir parça o karşıya atardık” (c. 10).

daha *yazıya* çîgmazdı “daha dışarıya çıkmazdı” (b. 32).

2.3.3. Hâl (Durum) Zarfları

Hâl (durum) zarfları, “fiilde anlatılan olay, hareket veya durumun niteliğini, nasıl yapıldığını/yapılacağını, ne şekilde olduğunu/olacağını çeşitli anlam ilgileriyle bildiren zarflar”dır (bk. Çetin, 2016: 20). Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde şu şekildedir:

çoh yorulup *bele* görsen çoh emeç vèrib “çok yorulmuş böyle görüyorsun çok emek vermiş” (f. 82).

bele baltaydan çalardığ vürardığ “böyle baltayla vururduk” (l. 29).

hebele te' ecübü kaldı “böyle şaşırdı” (b. 222)

2.3.4. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları

Azlık-çokluk bakımından bir sıfat, fiilimsi ya da fiilin anlamını niteleyen, kısip sınırlayan zarflardır (Gencan, 1992: 220; Ediskun, 1985: 280). Cümlede “ne kadar, ne derece” sorularının yanıtını veren bu zarfların “anlamsal açıdan değerlendirildiğinde eşitlik, üstünlük, en üstünlük, aşırılık anlamları” taşıdığı görülmektedir (Sayalı, 2009: 25-26). Tazehurmatu ağzında tespit edilen belli başlı miktar zarfları şöyledir: *birez, çoh, mıçka, bırağçe az, bikez, biraz fazla, buğada, buğarta, oğarta* (o kadar, bu kadar), *az, daha, en fazla, tekriben, tekrîb*. Aşağıda bazı örnekler yer almaktadır:

hepsí işte bu vahıt *tekriben* tohumun *eçerdí* “hepsi bu vakit işte yaklaşık tohum ekerdi” (l. 30).

o eskí zamanda olsayız *çoh* ferķ olardı ama işte neyse “o eski zamanda olsanız çok fark olurdu ama işte neyse” (l.7)

mıçka tehir olırdı gece mehelı kalırdı il vırıydı erteyken biterdı “bıraz ge olurdu gece vakti kalırdı yıl vardı erkenden biterdı” (c. 72).

bele tek tk tutub *bireğe az* tuttı “byle tek tek tutmuş biraz az tuttu” (c. 31).

sen *bırez fazla* tutuy işte bele bir nizamıydı “sen biraz fazla tutuyorsun işte byle bir sistemdi” (d. 75).

bele başına yetırıbtı *az* kalıb “byle doldu dolacak az kalmış” (f.76).

2.3.5. Soru Zarfları

Soru zarfları, fiildeki kılış ve oluşu eşitli ynlerden soru yoluyla belirleyen zarflardır (Korkmaz, 2007: 523). Demir (2020:298) soru zarflarını, fiillerin ve sıfatların anlamlarını belirleyen, değiştiren veya daraltıp sınırlayan kelimeler olarak açıklamıştır. Tazehurmatu ağzında tespit edilen başlıca zarflar şöyledir:

valla durdığ geldi dediler *nişı* durıbsız “vallahi durduk geldi dediler neden durmuşsunuz” (e. 58).

men kalabilmem *nişın* dedim valla men kalabilmem “ben kalamam niin dedim vallahi ben kalamam” (b. 174).

be indı tzenı *nee* gördüyz “peki şimdi tazeyi nasıl gördünüz” (a. 57).

yarın dmiyesiz bizi getirdiyiz dmediyiz bız *hara* geğeğ “yarın söylemeyin bizi getirdiniz söylemeyin biz nereye gidelim” (e. 34).

deseyız *nee* yatardıy *hazaman* yatardıy “deseniz nasıl yatardı ne zaman yatardı” (m. 92).

nanca aldıy sen yá‘ ní nee il “ ne kadar kaldın sen yani kaç yıl” (m. 62).

2.4. FİİL ÇEKİMİ

2.4.1. Şahıs Ekleri

Eylemlerin söz diziminde yer alması için çekimlenmesi gerekmektedir ve bu da kip/zaman ve şahıs eklerinin eklenmesi ile mümkündür. “Şahıs ekleri, şekil ve zaman kalıbına dökülmüş hareketin şahsa bağlanması için kullanılan, fiil çekiminde şahıs belirten eklerdir (Akar-Kayılan, 2019: 559)”. Bu ekler temelde “zamir kökenli, iyelik kökenli ve emir-(istek) çekiminde kullanılan ekler” olarak üçe ayrılmaktadır (Korkmaz, 2007: 572; Banguoğlu, 1986: 445; Yavuzarslan, 2011: 1954). Tazehurmatu ağzında da bu üçlü yapı korunmaktadır. Aşğıda zamir ve iyelik kökenli şahıs ekleri açıklanacak, emir-(istek) kökenli şahıs ekleri emir-istek kipinde gösterilecektir.

2.4.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Zamir kökenli şahıs ekleri, şahıs zamirlerinin ekleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Tam anlamıyla Eski Türkçeden sonra gerçekleşen (İlhan, 2019: 158-159) bu ekleşme, Türkçe için karakteristiktir. Nitekim Bazin'in Türkçenin kollarının genel temayüllerini ortaya koyduğu maddeler arasında “şahıs eklerinin isim kökenli kelimelerden (zamirlerden) ekleştirilmesi” şeklinde yer almaktadır (akt. Buran, 1999).

Kelimedeki ekleşme sürecinde kimi *kaynak kelime* kullanımdan düşerken kimi *kaynak kelime* kullanımda olur. Bu durum zamirler için de geçerlidir. “Zamirler, şahıs eklerini doğurmuş fakat kendileri asli şekilleri ile kullanımda kalmışlardır (Buran, 1999).” Türkçenin bu temayülü, Tazehurmatu ağzında da korunmaktadır.

Tablo 4: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

KİŞİ	TEKİL	ÇOĞUL
1.	-Am	-Xğ
2.	-sAy	-sXz
3.	Ø	-lAr

1. Tekil Şahıs Eki: Tazehurmatu ağzında birinci tekil şahıs diğer Irak Türkmen ağızları gibi -Am şeklindedir. Büyük ünlü uyumuna göre ek iki şekilli olarak kullanılmaktadır. Aşağıda, derlenen örnekler yer almaktadır:

elimde imam hüseyin adını *yazmışam* “elime imam hüseyinin ismini yazmışım” (h. 62).

men kaçtım *geçerem* yan gurfaya babam da mutfağa “ben kalktım geçerim yan odaya babam da mutfağa” (l. 53).

onnan sora velev men *konusuram* “ondan sonra ben konuşuyorum da” (ç. 3).

yo men *gidecegem* “hayır ben gideceğim” (ç. 7).

2. Tekil Şahıs Eki: Kerkük Merkez ağzında -sAn şeklinde olan bu ek (Ridha, 2019, Bayatlı, 1996: 390), Tazehurmatu ağzında -sAy biçimindedir. Ancak ikinci kişide Kerkük ağzının etkisiyle -sAn kullanımına da rastlanmaktadır:

he he sen *kalasay* “evet evet sen kalırsın” (l. 49).

orada ne *eder* bî sen ne *èdesen* “orada ne eder bu sen ne edersin”.

sen hiç kitab falan *oňusan* mektebeden *alışay* yá’ni “sen hiç kitap falan okuyor musun kütüphaneden alıyor musun” (i. 29).

hecci eliyde ne *yazıbsay* “hacı eline ne yazmışsın” (h. 61).

3. Tekil Şahıs Eki: Diğer Irak Türkmen ağızlarında olduğu gibi 3. tekil şahıs eki sıfır biçimbirim hâlinindedir. Ancak şimdiki zaman çekiminde üçüncü şahısta ortaya çıkan –X sesini, şahıs eki olarak kabul eden araştırmacılar vardır (bk. Gökdağ 2012: 117):

bācım *qalar* ya da nenem nişi hette yardım êtsin toplamağa “kız kardeşim kalır ya da annem neden hatta yardım etsin toplamağa” (l. 45).

bağ dāyı ‘ālī de *konuşuru* “bak Ali dayı da konuşuyor” (ç. 4).

1. Çoğul Şahıs Eki: Tazehurmatu ağzında birinci çoğul şahıs eki -Xğ şeklinde kullanılır:

bız uşağlar yêvde *qalmışığ* “biz çocuklar evde kalmışız ekmek yapıyoruz” (e. 25)

bız meselen yağun terefig *qalarığ* “biz mesela yakın tarafız kalırız” (l. 47).

bá ‘zen külyede arhadaşlarla *alırığ* “bazen biz üniversitede arkadaşlarla alıyoruz” (i. 30).

yo yoh hepimiz *gêdirığ gideceğığ* “hayır hepimiz gidiyoruz gideceğiz” (l. 62).

valla en zor şey tēzede patlamağ olanda işte günorta vāhtı *oturmuşuğ* namazdan sora “vallahi en zor şey tazehurmatuda patlama olduğunda işte öğle vakti oturmuşuz namazdan sonra (l. 52-53).

2. Çoğul Şahıs Eki: Tazehurmatu Türkmen ağzında çokluk ikinci şahıs eki -sXz biçimindedir:

êydi yêvde *oturubsuz* “iyi evde oturmuşsunuz” (b. 116).

babam geldi dedi siz *geçesiz* dip ğurfaya bizde geçtiğ “babam geldi dedi geçer misiniz dip odaya biz de geçtik” (l. 55).

dayı hemze ne *konuşusuz* bı arayızda “hamza dayı ne konuşuyorsunuz aranızda” (ç. 4).

3. Çoğul Şahıs Eki: Tazehurmatu Türkmen ağzında üçüncü çoğul şahıs eki -lAr şeklindedir:

menim uşağlarım da hepsí *yazıbtılar* “benim çocuklarımla da hepsi yazmışlar” (h. 61).

olar orda *qalallar* daha gelmezler “onlar orada kalırlar daha gelmezler”.

bı ‘aligilleri de *alıllar* kitab her zaman mektebeden “bu aligiller de alıyorlar kitap her zaman kütüphaneden” (i. 32).

ustad tamam *gideceğler* tutmıyağ özlerini “üstad tamam gidecekler tutmıyalım kendilerini” (l. 64).

2.4.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Köktürk metinlerinden itibaren belirli geçmiş zamanda şahıs çekimi, iyelik kökenli şahıs ekleriyle yapılmıştır, yalnız bir istisna olarak Köktürkçe metinlerde birinci çoğul şahıs çekimi, şahıs zamirlerinden eklenen bir yapı ile sağlanmıştır (Gabain, 2000: 80- 81). Orta Türkçeden

itibaren (ikili kullanımlar görülmekle birlikte) o da yerini birinci şahısta iyelik kökenli kişi ekine bırakmıştır (Gümüştam, 2012: 311). Şart kipinin eki olarak bilinen –sA (<-sAr) ekinin ise çekimlenmesi Uygur Türkçesi döneminde şahıs zamirleriyle olmuştur. Karahanlı Türkçesinin sonlarından itibaren iyelik kökenli eklerin zamir kökenli eklere giderek baskın olduğu görülmüştür (Bulak, 2011). Tazehurmatu ağzında da tarihi seyre uygun biçimde belirli geçmiş zaman ve şart çekimi iyelik kökenli şahıs ekleri ile yapılmaktadır. Ekler aşağıda tablolastırılmıştır:

Tablo 5: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

KİŞİ	TEKİL	ÇOĞUL
1.	-m	- ğ
2.	-y	-yIz
3.	Ø	- -lAr

Irak Türkmen Türkçesi ağızları, “ng” sesinin dönüşmesi bakımından v ve y ağızları olmak üzere iki gruba ayrılır. Kerkük merkez ağzı, v grubundadır. Diğer v grubu ağızları, Erbil, Dakuk, Mendeli, Hanekin’dir. Y grubu ağızları Telafer, Tazehurmatu, İmam Zeynelabdin, Tuzhurmatu, Kifri, Beşir, Tisin, Karatepe, Bayat’tır (İsmail, 2003: 2). V grubu ağızlarında 2. kişilerde iyelik kökenli şahıs ekleri –v ve –vUz şeklindedir. Tazehurmatu ağzı y grubu ağızdır ve yukarıda tabloda görüldüğü üzere ikinci şahıslarda y sesi bulunur. Aşağıda, örnekler yer almaktadır:

alla vekil ossın *çıhtım bahtım* sütlü cönye yanırı mên olmasaydım yevîm de yanardı o kücük şaşıya “yemin olsun çıktım baktım çuval yanıyor ben olmasaydım evim de yanardı o küçük şarapnel yüzünden” (b. 107-108).

o yabanîyî neçe *yıhtıy* onı sele “o japonu nasıl yıktın onu söyle” (b. 256).

men *geldim gördüm* özlerin *bahtım* kalanın köşçünde bazarda kanları öğüne kîmîn kalmışıydı eşhedenbille bî ağaçları *eçtiler* arh *ettiler* özün kanları *getti* “ben geldim gördüm onları baktım kalenin göğsünde pazarda kanları düne kadar kalmıştı yemin olsun bu ağaçları ektiler yol yaptılar kanları gitti” (b. 74).

bîrda işte *sattıg* özünü “burada işte sattık onu” (b. 53).

sız bîrda *kaldıyız* yoḥsa irana *gëttiyyız* ora gelmeğten evvel “siz burada kaldınız mı yoksa irana mı gittiniz oraya gelmeden önce” (b. 97).

bir yevdî duvar muvar yoḥtî yevlerde duvar yoḥtî valla işte *peklediğ* özün şey *ettig* *girdig* üç gün *kaldıg* orda “bir evde duvar muvar yoktu evlerde duvar yoktu vallahi işte temizledik onu şey ettik girdik üç gün kaldık orada” (e. 64-65).

kitabı aḥtar aḥtar *taptılar* orda “kitabı ara ara buldular orada” (h. 16).

tamam dayı sen *kalsay* kîmse seleşmez söz “tamam dayı sen kalırsan kimse konuşmaz söz” (ç. 14).

alarsağ tazenin terihini eşçi terihî çoğ eşçi kitablarda zikir olmiyibdi “alırsak tazenin tarihini eski tarihi çok eski kitaplarda anlatılmamış” (d. 3).

ama indî kalmayıb *siz ossayız* yâ’ni bî zaman ossa hiç kîmse aramaz karışığ oynar herkeş eger oğlanlar *olsalar* hepimiz *oturardığ* oğlanlar *oynardı* “ama şimdi kalmamış siz olsaydınız yani bu zaman olsa hiç kimse önem vermez karışık oynar herkes eğer erkekler olsalar hepimiz otururduk erkekler oynardı” (l. 11).

2.4.2. Fiillerin Basit Çekimi

2.4.2.1. Fiillerde Zaman İşaretlemesi

2.4.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman

Bir eylemin mutlaka zaman çizgisinde bir zamana yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada eklemeli dillerde ekler devreye girmektedir. Zaman ekleri olarak anılan bu eklerin görevi “eylemde var olan soyut zamanı somuta çevirmektir. Zaman ifade eden sözcükler, bu konuda zaman eklerinin destekçisidir (Üstünoğlu, 2005: 187).” Zaman çizgisinde “geçmiş, şimdi ve gelecek” olarak temelde üç zaman vardır. Geçmiş zaman, dilsel olarak belirli ve belirsiz geçmiş zaman olarak belirlenir. Belirli geçmiş zaman, “konuşan kişinin geçmiş zamanda yapılışını gördüğü, buna tanık olduğu ya da yapılışının farkında olduğu (Kahraman, 2013: 1090)” eylemlerin zamanıdır. Bu zamanın temel işaretleyicisi olan ve Eski Türkçeden bu yana çok az değişikliğe uğrayan –DX eki, Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağızında da belirli geçmiş zaman eki olarak işlemektedir.

Tablo 6: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirli Geçmiş Zaman

Kişi	OLUMLU		OLUMSUZ	
	bağ-	gör-	kaç-	sür-
1. tekil kişi	bahtım	gördüm	kaçmadım	sürmedim
2. tekil kişi	bahtıy	gördüy	kaçmadıy	sürmediy
3. tekil kişi	bahtı	gördü	kaçmadı	sürmedí
1. çoğul kişi	bahtıg	gördüg	kaçmadıg	sürmedig
2. çoğul kişi	bahtıyız	gördüyüz	kaçmadıyız	sürmediyiz
3. çoğul kişi	bahtılar	gördüler	kaçmadılar	sürmediler

gëttig sora *bahtım* husa oldı ceyş gëldi “gittim sonra baktım kaos oldu ve ordu geldi” (a. 44). dëdiler ide’eş geldi kaçın bir *bahtıy* bëşir kaçtı “dediler işid geldi kaçın bir baktın beşir kaçtı” (b. 67).

bir refik bir seyarada *geldi* oları da cinsiyesine *bahtı* oları da *endirdi* “bir sorumlu arabada geldi onların da kimliklerine baktı onları da indirdi” (e. 95).

gëttiğ her şey aldığ dolanırığ bahtığ bir 'asker irani "gittik her şey aldık baktık bir iranlı asker (e. 61-62).

geldiğ havyalara bahtılar "geldik kimliklere baktılar" (e. 94).

men gözimden gördüm "ben gözümle gördüm" (b. 83).

çoğ adam tãnıdım zehmetliğ gördüğ "çok adam tanıdım zorluk gördük" (h. 54).

heccı sen hiç sayara sürmediy "hacı sen hiç araba kullanmadın mı" (a. 62).

yoh dokzan birde gavğa malı ide' iş döğü sen kaçmadıy "yok doksan birde kaos olayı işid değil sen kaçmadın mı" (b. 68).

2.4.2.1.2. Belirsiz Geçmiş Zaman

Belirsiz geçmiş zaman², "konuşan kişinin geçmiş zamanda yapılışını görmeyip buna tanık olmayıp başkasından işittiği ya da yapılışının sonradan farkına vardığı eylemlerin (Kahraman, 2013: 1090)" zamanıdır. Bu zamanın Eski Türkçeden bu yana en yaygın işaretleyicisi –mİş ekidir. Tazehurmatu ağızında Kerkük merkez ağızında olduğu gibi iki tip ek kullanılmaktadır: -mXş ve -Xb (-Xp, -XptI) kullanılmaktadır. -Xb ekinin ilk şekilleri Harezmi Türkçesinde -p + tur-ur (olumsuzda -mAyIn + tur-ur) olarak görülmüştür ve o dönem şahıs zamirleriyle çekim söz konusudur (Bulduk, 2018: 229). Tarihi süreçte çeşitli lehçelerde fonetik değişikliklerle görülen ek, bugün Tazehurmatu ağızında da işlektir.

Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağızında belirsiz geçmiş zaman çekiminde 1. teklik ve 1. çoklukta -mXş, 2. ve 3. teklikte -Xb yaygındır. 3. teklik ve çoklukta bazen -XbtI kullandığı da tespit edilmiştir.

Tablo 7: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirsiz Geçmiş Zaman

Kişi	OLUMLU		OLUMSUZ	
	yaz-	otur-	kağ-	vêr-
1. tekil kişi	Yazmışam	oturmuşam	kağmamışam	vêrmemişem
2. tekil kişi	Yazıbsay	oturubsay	kağmıyıbsay ³	vêrmıyıbsey
3. tekil kişi	yazıb/ yazıbtı	oturub/ oturubtu	kağmıyıb/ kağmıyıbtı	vêrmıyıb/ vêrmıyıbtı
1. çoğul kişi	yazmışıg	oturmuşuğ	kağmamışıg	vêrmemişıg
2. çoğul kişi	Yazıbsız	oturubsuz	kağmıyıbsız	vêrmeyıbsız
3. çoğul kişi	yazıblar/ yazıbtılar	oturublar/ oturubtular	kağmıyıblar/ kağmıyıbtılar	vêrmıyıblar/ vêrmıyıbtılar

² Kahraman, bu zamanın "işitilen geçmiş zaman" adıyla terimlendirilmesini daha doğru bulmaktadır (Kahraman 2013: 1090).

³ Bu ekte, -mA olumsuzluk ekinin daraldığı örnekler yanında daralmadığı örnekler de vardır.

tèzede *oturmuşam* “tazede oturmuşum” (a. 65).

elimde imam hüseyin adını *yazmışam* “elime imam hüseyinin ismini yazmışım” (h. 62).

bíz uşağlar yèvde *kalmışığ* ekmek yapırığ “biz çocuklar evde kalmışız ekmek yapıyoruz” (e. 25).

bírez uzağtı her gün ellí dekke yol gèderdím kaldım iş yerinde zehmetti biz *alışmamışığ* bele işlemeğe “biraz uzaktı her gün elli dakika yol giderdim kaldım iş yerinde zordu biz alışmamışız böyle çalışmaya” (m. 57).

èyyí yèvde *oturubsuz* “iyi evde oturmuşsunuz” (b. 110).

heccí hemzegilleriydi olar da orda *oturubtılar* “hacı hamzagillerdi onlar da orada oturmuşlar” (a. 59).

heccí harda *oturubsay* “hacı şimdi nerede oturmuşsun” (a. 64).

heccí eliyde ne *yazıbsay* “hacı eline ne yazmışsın” (h. 61).

elimde imam hüseyin adını yazmışam bíz bî yazıyı koca be koca yazmışığ mením uşağlarım da hepsí *yazıbtılar* oda bağ dede ‘eli de *yazıb* “elime imam hüseyinin ismini yazmışım biz bu yazıyı kocaman yazmışız benim çocuklarım da hepsi yazmışlar o da bak Ali dede⁴ de yazmış” (h. 62).

bî insanlar işte yèrsíz *kalıb* bağasan yèri *kalmıyib* “ bu insanlar işte yersiz kalmış baksana yeri kalmamış” (d. 45).

2.4.2.1.3. Geniş Zaman

Geniş zamanın varlığı literatürde tartışmalıdır. Aslan Demir (2008: 72) geniş zaman ayrımının ontoloji dışı bir zaman kurgusu olduğunu belirtir, alanyazındaki “geniş zaman” algısının geniş zaman eki olarak bilinen ekin görünüşsel özelliğinden kaynaklandığını belirtir. Usta ise (2013: 94) ontolojik zamanın parçalanamaz bir akış olduğunu, insanın zamanı ihtiyacı sonucu soyut olarak dilimlere ayırdığını, bu ayrımı dile aktararak zamanı somutlaştırdığını ifade eder. Ona göre “Geniş zaman, gelecek ve geçmişe atfedilen gerçeklik ölçüsünde gerçektir ve onlar ne oranda kurguysa o kadar kurgudur.” Dolayısıyla diğerleri gibi dilde işaretlenmesi doğaldır. Tazehurmatu ağzında bu zamanın işaretleyicisi –(A)r ekidir. Ek, ikinci şahıslarda zaten düşmeye meyilli bir ses olan /r/ sesini düşürebilmektedir, bu durumlarda şahıs eki tekilde –sAn şeklinde görülebilmektedir. 3. çoğul kişide ise çoğul ekindeki /l/, gerileyici benzeşme neticesinde /r/ sesinin /l/ ye dönüşmesine neden olmaktadır. Bazen de /r/ düşebilmektedir.

⁴ Dede, Tazehurmatu ağzında “baba” demektir. Türkiye Türkçesindeki “dede”, “koca” ile karşılanır. Dede, aynı zamanda yaş fark etmeksizin tanışlara seslenirken kullanılan bir ifadedir.

Tablo 8: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş Zaman Eki

Kişi	OLUMLU		OLUMSUZ
	gêç-	kal-	kaç-
1. tekil kişi	gêçerem	kalaram	kaçmaram
2. tekil kişi	gêçersey/ gêçesen	kalasay/kalasan	kaçmasay/ kaçmasan
3. tekil kişi	gêçer	kalalar	kaçmaz
1. çoğul kişi	gêçeriğ	kalariğ	kaçmariğ
2. çoğul kişi	gêçesiz	kalasız	kaçmasız
3. çoğul kişi	gêçeller	kalallar	kaçmazlar

bittigten sora yaħun hısımlar *kalalar* “bittikten sonra yakın akrabalar kalırlar” (l. 45).

harda *kalasız* yá‘ní “nerede kalırsınız (kalıyorsunuz) yani” (l. 46).

bíz meselen yaħun terefiğ *kalariğ* “bíz mesele yakın tarafız kalırız” (l. 45).

bācım *kalalar* ya da nenem nişi hette yardım êtsín toplamaga “kız kardeşim kalır ya da annem neden çünkü toplamaya yardım için” (l. 45).

he he sen *kalasay* “evet evet sen kalırsın” (l. 49).

men kaħtım *gêçerem* yan ğurfaya babam da mutfağta “ben kalktım geçerim yan odaya babam da mutfakta” (l. 51).

işte baħtığ kalmıyıp mantıka kámil bízde *gêçiriğ* bı yollardan “işte baktık mahalle dağılmış hepimiz geçeriz bu yollardan” (l. 54).

bízim de üzümüz hepsí kan çıhtığ ceddeye dedığ beçe is‘aflar *gêçeller* “bízim yüzümüz hep kan çıktık caddeye dedik belki ambulanslar geçer” (l. 57).

2.4.2.1.4. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman geçmişte başlayan ve konuşma zamanında devam eden bir olaya dair sürekliliği anlatır. Eski Türkçede şimdiki zaman için müstakil bir ek bulunmamaktadır. Bugün Türkiye Türkçesinde geniş zaman eki olarak anılan ek, aynı zamanda şimdiki zaman işlevini de yerine getirmiştir (Türk, 1996: 291). Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağzında Kerkük Merkez ağzında olduğu gibi şimdiki zamanın temel eki –Xr’dır. 2. kişilerde /r/ sesi düşmektedir. Ekin yalnız ünlüsü kalmaktadır. 3. tekil kişide eke daha önce de bahsedildiği üzere –X eklenmiştir. Bunun “ol” zamirinin bir kalıntısı olduğu düşünülmektedir. 3. çoğul kişide ise geniş zaman ekindeki durum yinelenmekte ve gerileyici benzeşme görülmektedir.

Tablo 9: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şimdiki Zaman Eki

Kişi	OLUMLU		OLUMSUZ
	al-	konuş-	öp-
1. tekil kişi	alıram	konuşuram	öpmürem
2. tekil kişi	alısay	konuşusay	öpmüsey
3. tekil kişi	alırı	konuşuru	öpmürü
1. çoğul kişi	alırıg	konuşuruğ	öpmürüğ
2. çoğul kişi	Alısız	konuşusuz	öpmüsüz
3. çoğul kişi	Alıllar	konuşullar	öpmüller

be sen hiç kitab falan *oňusan* mektebeden *alısay* yá'ni “peki sen hiç kitap kalan okuyor musun kütüphaneden alıyor musun” (i. 29).

men he tab'an mektebeden kitab *alıram* oňumağçın “ben evet tabi kütüphaneden kitap alıyorum okumak için” (i. 30).

bá'zen külyede arhadaşlarla *alırıg* “bazen bíz üniversitede arkadaşlarla alıyoruz” (i. 30).

hette siz de olabilí *alısız* kitab oňumağçın “hatta siz de belki kitap alıyorsunuz okumak için” (i. 30).

bí 'áligilleri de *alıllar* kitab her zaman mektebeden “bu aligiller de alıyorlar kitap her zaman kütüphaneden” (i. 32).

onnan sora vélev men *konuşuram* “ondan sonra ben konuşuyorum da” (ç. 3).

çoh *konuşusay* hemze “çok konuşuyorsun hamza” (ç. 4).

bağ dāyí 'alı de *konuşuru* “bak ali dayı da konuşuyor” (ç. 4).

bağ bira dāyí hemze ne *konuşusuz* arayızda “bak hamza dayı ne konuşuyorsunuz aranızda” (ç. 5).

yoh he aralarında *konuşullar* “hayır hep aralarında konuşuyorlar” (ç. 6).

2.4.2.1.5. Gelecek Zaman

Gelecek zaman, konuşma zamanından sonra gerçekleşeceği düşünülen veya yapılması planlanan eylemlerin zamanıdır. Bu zamanı işaretleyen ekler, geçmişten bugüne Türk dili sahasında çeşitlilik arz etmektedir (Gültekin, 2006). “Az çok belli bir devirden sonra Eski Anadolu Türkçesinde ve Türkmencede kullanılmaya başlamış olan, bugün de Güney-batı Türkçesi ile Kıpçak grubuna giren bazı lehçelerde ve seyrek olarak Özbekçede yürürlükte bulunan (Korkmaz 1954: 159)” –AcAk eki, Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağzında –AcAğ şeklindedir ve gelecek zaman eki olarak işler. Ancak geniş zaman ekinin gelecek zaman işaretlemesi için de sık kullanıldığı görülmektedir. Aşağıda örnekler yer almaktadır:

Tablo 10: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Gelecek Zaman Eki

Kişi	OLUMLU	OLUMSUZ
	gèt-	oĥu-
1. tekil kişi	gèdeceğem	oĥumuyacağıam
2. tekil kişi	gèdeceğsen	oĥumuyacağısan
3. tekil kişi	gèdeceğ	oĥumuyacağı
1. çoğul kişi	gèdeceğig	oĥumuyacağıg
2. çoğul kişi	gèdeceğsüz	oĥumuyacağısüz
3. çoğul kişi	gèdeceğler	oĥumuyacağılar

yoĥ dāyı hara *gèdeceğsen* “hayır dayı nereye gideceksin” (ç. 6).

yo men *gideceğem* “hayır ben gideceğim” (ç. 7).

cem‘at dāyı *gideceğ* allahuvuzda üşçüt olın “arkadaşlar dayı gidecek allah için susun” (ç. 12).

be sen hiç kitab falan *oĥumuyacağısan* mektebeden “peki sen hiç kitap falan okumuyacak mısın kütüphaneden” (i.29).

yo yo hepimiz *gideceğig* “hayır hepimiz gideceğiz” (l. 62).

hara hara *gideceğsüz* “nereye nereye gideceksiniz” (l. 63).

ustad tamam *gèdeceğler* tutmyağ “hoca tamam gidecekler tutmayalım” (l. 62).

ha sizde yá‘ni *oĥumuyacağısüz* “ha siz de yani okumuyacaksınız”

2.4.2.2. Fiillerde Kip İşaretleme

Kip kavramı literatürde tam anlamıyla tarif edilebilmiş bir kavram değildir. Yine de bir tanım yapmak gerekirse öz şekilde “konuşurun önerme karşısındaki tutumunun yüklemde kodlanması” olarak tanımlanabilir (Usta, 2013). Kaynaklarda kip, farklı isimlerle ama aynı kategoriye işaret ederek “şart, gereklilik, istek, emir” olmak üzere dört başlıkta ele alınmaktadır.

2.4.2.2.1. Şart Kipi

Şart kipi, “bir oluş, bir kılışı “şart” a veya “dilek-istek ve niyet”e bağlayan (Benli, 2013: 1)” kiptir. Kip, yaygın olarak Eski Türkçeden beri en az çeşitlenen eklerden olan –sA ekiyle çekimlenmektedir. Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağızında da şart kipi eki, –sA ekiyle ve iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmektedir.

Tablo 11: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şart Kipi

Kişi	OLUMLU	OLUMSUZ
	kal-	ol -
1. tekil kişi	kalsam	olmasam
2. tekil kişi	kalsay	olmasay
3. tekil kişi	kalsa	olmasa
1. çoğul kişi	kalsağ	olmasak
2. çoğul kişi	kalsayız	olmasayız
3. çoğul kişi	kalsalar	olmasalar

heccí biz *kalsağ seleşmeseğ* gere yemeğ yeğ “hacı bíz kalsak konuşmasak gerek yemek yiyelim (yemek yememiz gerek)” (ç. 15).

tamam dayı sen *kalsay* kimse seleşmez söz “tamam dayı sen kalsan kimse konuşmaz söz” (ç. 14).

tamam eger bılar *kalsalar seleşmeseler* men de annatım “tamam eğer bunlar kalsalar konuşmasalar ben de anlatayım” (ç. 18).

babam istirdi dohtor olum dedim *olmasam* ne yapasay “babam istiyordu doktor olayım dedim olmasam ne yaparsın” (ç.19).

mene dedi alla ‘afetsin özünü dohtor *olmasay* sennen vazgeçerem “bana dedi allah afetsin kendisini doktor olmasan senden vazgeçerim” (ç.19)

çoh hoşti ah *kalsa* o günler yá’ni kalsaydı o günler keşke ne kórhu varıydı ne bir şey “çok güzeldi ah keşke kalsa o günler yani kalsaydı o günler keşke ne korku vardı ne bir şey” (l. 5).

siz o eskí yerizde *olmasayız* çoh ferķ olardı ama işte neyse “siz o eski yerinizde olmasaydınız çok fark olurdu ama işte neyse”(l.7)

avradlar çalardıg oynardıg ama eger oğlanlar *olmasalar* bı bele olı “arvadlar oynardık ama eğer erkekler olmasalar bu böyle oluyor” (l. 10).

2.4.2.2.2. Emir-İstek Kipi

İstek kipi, tasarlanan hareketin istendiğini veya bir dileği bildiren kip (Ergin, 2009), emir kipi ise buyruk anlatan kip olarak tanımlanır. Literatürde istek kipi ile emir kipi özellikle birinci kişiler üzerinden tartışmalıdır. Sorunu, kişinin kendine emredip emredemeyeceği sorusu teşkil eder. Ayrıca ikinci ve üçüncü şahıslarda istek eklerinin standart yazı dilinden düşmüş olması da tartışmayı boyutlandırmaktadır. Gülsevin, “Bizce Türkiye Türkçesi gramerlerinde “emir” ve “istek” için iki ayrı çekim verilegelmesi, hem şekil hem de fonksiyonları açısından doğruyu tam

yansıtmamaktadır. Şekil açısından bakarsak otur-asın/ otur-a gibi çekimler, yazı dilimizin gerçek kiplerini yansıtmamaktadır.” demektedir (Gülsevin, 2002: 37). Çalışmada bu tartışmalar ve emir-istek kişilerinin geçişkenliği göz önüne alınarak emir-istek kipi başlığı tercih edilmiştir ve paradigma bu doğrultuda oluşturulmuştur:

Tablo 12: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Emir- İstek Kipi

		OLUMLU	OLUMSUZ
Kişi	Paradigma	yap-	yap-
1. tekil kişi	-Xm	yapım	yapmıyım
2. tekil kişi	Ø -GInAn	yap yapkınan	yapma
3. tekil kişi	-sXn/-sX	yapsın	yapmasın
1. çoğul kişi	-(y)Ağ, -(y)AğIn	yapağ, yapağın	yapmıyağ
2. çoğul kişi	-(y)Xn	yapın	yapmayın
3. çoğul kişi	-sXnnAr	yapsınnar	yapmasınnar

Paradigmaya bakıldığında ikinci tekil şahısta –GInAn birimi dikkat çekmektedir. Eski Türkçede ikinci tekil emirde –gIl bir pekiştirme unsuru olarak kullanılmıştır (Sertkaya, 1996). Daha sonraki dönemlerde çeşitli fonetik değişiklikler ve genişlemelerle, –GIn, –GILAn ve –GInAn biçimleri de ortaya çıkmıştır. İstisnaları olmakla birlikte “–GILAn biçimi daha çok XX. yüzyıl başlarına kadar Kuzey Azerbaycan yazı dilinde kullanılmış ve Güney Azerbaycan’da kullanılmaktadır. –GInAn biçimi ise Kerkük ve Kuzeybatı Azerbaycan Terekeme-Karapapak ağızlarında yerleşmiş ve hâlen kullanılmaktadır (Sarıkaya, 2009: 156)”. Ek olarak araştırmacıların dikkat çektiği üzere Tazehurmatu ağızı dahil tüm Irak Türkmen Türkçesinde *al-* ve *et-* fiillerinin ikinci tekil şahısta iki şekilde kullanıldığı görülmektedir. Biri sıfır biçimbirim ile yapılan çekimdir. Diğeri ise *ala* ve *ede* biçimleridir. “Ede” biçiminin Rize ağızında da kullanılması ilgi çekicidir.

mını bele *ede* “bunu böyle et”.

ala mını *tut* “al bunu tut”.

Aşağıda emir-istek kipi eklerinin kullanımına dair örnekler yer almaktadır:

viy yoh dayı *kusura bahma* sen *annat* olara *boşvêr* sen “ya hayır dayı kusura bakma sen anlat onları da boşver sen” (ç. 6).

bismillahi rahman rahim *geleğin* tēzenin evvelki yaşamağlarına “bismillahirrahmanirrahim gelelim tazenin evvelki yaşamlarına” (b. 4).

bağ görün nece oğuru valla *haqtı* bele “bak görün nasıl okuyor vallahi hak ediyor böyle” (l. 74).

díyerdí *gel yıǵgınan* sen işte bele muniýdan iderá olırdı “derdi gel toplanın sen işte böyle bununla idare ederdik” (c. 107).

hette hava *kaçmasın* içeriye valla bele éttiǵ ama yétişmediǵ “çünkü hava kaçmasın içeriye diye vallahi böyle yaptık ama yetişmedik” (m. 144).

baǵım ne yazıbsız bırdı men de *gösterim* ne yazmışǵ “bakayım ne yazmışsın burada ben de göstereyim ne yazmışsınız”.

babam da gétmiştı zer‘ete çünkü o gün yağış olmuştı géttiler neylun *çeksinner* “babam da gitmişti baǵa çünkü o gün yağış olmuştı gittiler naylon çeksınler (diye)” (l. 15).

ustad tamam gideceǵler *tutmıyaǵ* özlerini “hoca tamam gidecekler tutmıyalım kendilerini” (l. 64).

ne yaptıǵ bız géttiǵ bele müste‘mel eşya aldıǵ yá‘ni rafları camǵanarı çünkü dedıǵ bele *başlayaǵ* “ne yaptık biz gittik böyle ikinci el eşya aldık yani rafları dolapları çünkü dedik böyle başlayalım” (m. 26).

koymadılar *girsiler* merkeze “izin vermediler (ki) girsınler şehrin merkezine” (m.136).

2.4.2.2.3. Gereklilik Kipi

Türkçede gereklilik kipi “bir oluşun, bir kılışın veya tasarlanan bir eylemin yapılması gereğini bildiren bir kiptir (Korkmaz, 2017: 693). Türkiye Türkçesinde bu kipin temel işaretleyicisi –mAll ekidir. Bunun yanı sıra sözcüksel işaretleyiciler de kullanılmaktadır. Lazım, gerek, mecbur, mecburiyetinde bunlardandır. Tazehurmatu Türkmen Türkçesi aǵzında –mAll eki kullanılmamaktadır. Bunun yerine gere(k), lazım, ille, mecbur bulunmaktadır. Olumsuzluk ise fiilin olumsuz çekimiyle sağlanır:

heccı bız ǵalsaǵ seleşmeseǵ *gere* yemeǵ yeǵ “hacı biz kalsak konuşmasak yemek yemeliyiz” (ç. 15)

işte *gere* muafaǵa alasan yalla dönesen bız de ǵalıǵ müdürim ǵaldırmırı “işte onay alman lazım dönmek için biz de arıyoruz müdirem açmıyor” (e. 73).

ındı *gere* he meyve yeyeǵ alma pıtıǵal ǵarpız hebele şeyler “şimdi evet meyve yememiz lazım elma portakal karpuz hep öyle şeyler” (f. 115).

hemd ossun re‘is cemı‘e oldı işte o fetrede dedı men muafaǵa vërem *gere* “allaha şükür dekan oldu işte o dönem dedi benim onay vermem lazım” (h. 49-50).

o vâhıt tezeli bir suçuydı bı tezeli dedı yá‘ni *gerek* idam ossun “o zaman tazeli (olmak) bir suçtu bu tazeli dedi yani idam olması gerek” (b. 82).

ındı men *gerek* birde dönüm kerküǵe ordan kitab alım getírım “şimdi benim tekrar dönmem lazım kerküke oradan kitap alıp getireyim” (h. 14-15).

gètme ora yoħsa mende *mecbur* gelmem ħeberu ossun “gitme oraya yoksa ben de mecbur gelemem haberin olsun”.

gerek sayaraydan gètmiyesen yollar ħarabtı “arabayla gitmemelisin yollar kötüdür”
mecburam bîrda durum hiç bir yerde yer yoħtu “mecburum burada durmaya (çünkü) hiçbir yerde yer yok”.

ille gelesen yanıma yoħsa ‘ácíz ollam “kalk buradan illa yanıma gelmelisin”.

valla *illa* yesen çoħ éyyísı olıb “vallahi bunu yemelisin çok güzel olmuş”.

illa dönesen yalla istirĥet édesen “geri dönmelisin ancak rahatlarsın”⁵.

2.4.3. Birleşik Çekim

Birleşik çekim, eylemin, zaman çizgisinde başka bir eyleme göre yerini belirlemek, “geçmişte yaşanmış bir hadisenin zaman çizgisindeki dağılımını, sıklığını (frekansını)” belirgin hâle getirmek için yapılan çekimdir (bk. Güler, 2006: 23). Tazehurmatu ağzında birleşik çekimde metinlerde en az bir örneği bulunan çekimler aşağıda ele alınmıştır.

2.4.3.1. Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Bu çekimde ilk ek, fiilin “geçmişin hangi noktasında başlangıç kodu aldığının belirsizliğini”, ikinci ek ise fiilin tamamlandığını ve etkisinin bittiğini gösterir (Güler, 2006: 50). Tazehurmatu ağzında da bu çekimin eki –mXştX şeklindedir. Bazen çekimde i- fiilinin görmek mümkün olabilmektedir. Bu durumda “*kalmışıydı, gelmişiydi*” örneklerinde görüldüğü üzere /y/ sesi eşliği söz konusudur:

Tablo 13: Tazehurmatu Ağzında Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Kişi	OLUMLU	OLUMSUZ
	gèt-	ol-
1. tekil kişi	gètmıştım	olmamıştım
2. tekil kişi	gètmıştıy	olmamıştıy
3. tekil kişi	gètmıştı	olmamıştı
1. çoğul kişi	gètmıştığ	olmamıştığ
2. çoğul kişi	gètmıştıyız	olmamıştıyız
3. çoğul kişi	gètmıştıler	olmamıştılar

doğrusu men doksan birde o gün *gètmıştım* dayımgile çünkü o gün ĥeste olmuşum “doğrusu ben doksan birde o gün gitmişim dayımgile çünkü o gün hasta olmuşum” (1. 14).

sen de ĥeste *olmamıştıy* me‘eyen dediy “sen de hasta olmamış mıydın sanki dedin” (1. 23).

⁵ Mecbur ve ille/illa’lı örnekler metinlerde tespit edilememiştir. Bunlar, kaynak kişilere sorularak tespit edilmiştir.

mením yanýmdayı ‘áli de *eçerdí* siz de *eçerdiyiz* o dayı hüseyingili de *eçerdiler* “benim yanýmdayı ali dayı da ekerdi siz de ekerdiniz o hüseyin dayılar da ekerlerdi” (l. 31).

he men evvel yoğurt *tutardım oturardıg* hepimiz “evet ben önceden yoğurt yapardım otururduk hepimiz” (l. 94).

men yalguzuma bir günde bir kilo tohum *eçerdim* sora *vurardım* hepsin men yapardım “ben tek başıma bir günde bir kilo tohum ekerdim sonra vururdum hepsini ben yapardım” (l. 30).

tutardıg nenem özü yevinde *tutardı* ama bız birda da *tutardıg* “tutardık annem kendi evinde tutardı ama bız burada da tutardık” (l. 97).

2.4.3.3. Şart Kipinin Hikâyesi

Bu çekim geçmişte şarta veya bir isteğe bağlanan eylemleri anlatır. Tazehurmatu ağzında da –sAydI ile yapılır.

Tablo 15: Şart Kipinin Hikâyesi

Kişi	OLUMLU	OLUMSUZ
	çih-	ver-
1. tekil kişi	çihşaydım	vermeseydım
2. tekil kişi	çihşaydıy	vermeseydiy
3. tekil kişi	çihşa	vermeseydi
1. çoğul kişi	çihşaydıg	vermeseydig
2. çoğul kişi	çihşaydıyız	vermeseydiyiz
3. çoğul kişi	çihşaydılar	vermeseydiler

he he indí diyesen men de *çihşaydım* birdan kırtar *olsaydım* “ya ya şimdi diyorsun ben de çıksaydım buradan kurtulsaydım” (l. 75).

keşke men *çihşaydım* olar da *çihşalar* siz de *çihşaydıyız* hele bı *çihşa* çoğ eyí olu “keşke ben çıksaydım onlar da çıksalar siz de çıksaydınız hele bu çıkşa çok iyi olur” (l. 77).

alla vekil ossin çıhtım bahtım sütlü cönye yanırı men *olmasaydım* yevim de yanardı o küçük şaşıya ardından “allah vekil olsun çıktım baktım çuval yanıyor ben olmasaydım evim de yanardı o küçük şarapnel yüzünden” (b. 107-108).

kocam bayramlıg vererdı bize uşaglara her kim bayramda *girseydi* yëve cebí boş çılmazdı “dedem bayramlık verirdi bize çocuklara her kim bayramda girse eve cebi boş çıkmazdı” (M. 16-17).

2.4.3.4. İstek Kipinin Hikâyesi

Bu çekim geçmişte şarta, gerekliliğe veya bir isteğe bağlanan eylemleri dairdir. *Genellikle* bu istek veya şartın gerçekleşmediğini anlatır. Tazehurmatu ağzında da –AydI ile oluşturulmaktadır.

Tablo 16: İstek Kipinin Hikâyesi

	OLUMLU	OLUMSUZ
Kişi	çih-	gör-
1. tekil kişi	çihaydım	görmiyeydım
2. tekil kişi	çihaydıy	görmiyeydiy
3. tekil kişi	çihaydı	görmiyeydí
1. çoğul kişi	çihaydıg	görmiyeydıg
2. çoğul kişi	çihaydıyız	görmiyeydiyız
3. çoğul kişi	çihaydılar	görmiyeydiler

kimse girebilmeziydí tēze ye kimse bir te‘eddi ēdebilmeziydí tēze ye ebeden yá‘ni bir ihtírám varıydı birdene birdenenin uşağına bir zille çassaydı gētseydi babasına dēseydi diyerdí *çalāydy* boynın *kıraydy* “kimse giremezdi tazeye kimse bir taciz yapamazdı tazeye kesinlikle yani bir saygı vardı biri birisinin çocuğuna bir tokat vursaydı gitseydi babasına söyleseydi derdi babası vuraydın boynunu kıraydın” (b. 46-48).
yēvmiz de varıydı birda işte sattıg özünü he birda *kalaydıg* eskí tēzede “evimiz de vardı burada işte sattık onu evet burada kalaydık eski tazede” (b. 53).

2.4.3.5. Geniş Zamanın Rivayeti

Bu çekimde geçmişte tekrar eden veya alışkanlık hâline gelmiş olan eylemlerin anlatımı söz konusudur ancak eyleme şahit olunmadığı veya eylemin farkında olunmadığı bilgisi de işaretlenir:

Tablo 17: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş Zamanın Rivayeti

	OLUMLU	OLUMSUZ
Kişi	bağ-	bağ-
1. tekil kişi	bağarmışam	bağmazmışam
2. tekil kişi	bağarmışsan	bağmazmıışsan
3. tekil kişi	bağarmış	bağmazmıış
1. çoğul kişi	bağarmışıg	bağmazmıışıg
2. çoğul kişi	bağarmışsız	bağmazmıışsız
3. çoğul kişi	bağarmışlar	bağmazmıışlar

eşçiden burda toy meyterden olurdu tekriben bizden evvel yedi gün *çalarmış* bes biz gördüğ iki gün çalardı bir gün bir gece çalardı (g. 11).

2.4.3.6. Geniş ve Şimdiki Zamanın Şartı

Bir eylemi şarta, ihtimale, varsayıma bağlayan çekimlerdir. Tazehurmatu ağzında bu iki çekim, -(I)rsA, -ArsA ile yapılmaktadır. Geniş zamanın olumsuz çekiminde “vermesse” örneğinde görüldüğü gibi gerileyici benzeşme neticesinde *z>s* değişimi olur.

Tablo 18: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş ve Şimdiki Zamanın Şartı

Kişi	OLUMLU	OLUMLU	OLUMSUZ	OLUMSUZ
	çal-	ol-	vär-	ol-
1. tekil kişi	çalarsam	Olursam	värmessem	olmırsam
2. tekil kişi	çalarsan	Olursan	värmessey	olmırsay
3. tekil kişi	çalarsa	Olursa	värmesse	olmırsa
1. çoğul kişi	çalarsağ	olursağ	värmesseğ	olmırsağ
2. çoğul kişi	çalarsayız	Olursayız	värmesseyız	olmırsayız
3. çoğul kişi	çalarsalar	Olursalar	värmesseler	olmırsalar

sora döndüm kerküğe işte dediler beyan ra’i getiresen kitab getiresen kî tereften kî teref *kebl* *edirse* istidafa gidesen “sonra döndüm kerküğe işte dediler bir ispat getir kitap getir iki taraf kabul ediyorsa yatay geçiş yaparsın” (b. 8-9).

dediler para värin ancak verig canazanı *vermesseyiz* almassız dediler “dediler para verin ancak veririz cenazenizi vermezseniz almazsınız dediler” (a. 56-57).

tezeliği biz ne yığırdıg valla acımızdan pıncer yığırdıg *isterseyiz* bî ikidene bî gidenlerin ādın värerem “tazelidi biz ne toplardık vallahi aklıktan ot toplardık istiyorsanız bu iki kişi bu gidenlerin ismini vereyim” (b. 84).

alarsağ tizenin terihini eşçi terihî çoğ eşçi kitablarda zikir olmiyibdi “alırsak tazenin tarihini eski tarihi çok eski kitaplarda anlatılmamış” (d. 3).

onda bildim kırdım özün dodağı mor oldu daha men dedim *nederse* etsin “o zaman bildim yıktım kendisini dudağı mor oldu daha ben dedim ne yaparsa yapsın” (b. 306).

2. 4. 4. Ek-Fiil

Ad ve ad soylu sözcükleri cümlede bir yargı yükleyerek çekimleyen yapılara ek-fiil denir. Ek-fiilin biçimbirim olarak kapsamı net değildir. Eski Türkçede er- fiilinden gelen (er->ir->i-) i-fiilinin ek-fiilliği tartışmasızdır ancak ek-fiilin geniş zaman çekimi olarak adlandırılan çekimdeki şahıs ekleri ve bildirme eki -Dİr’ın ek-fiil olup olmadığı kaynaklara göre değişkenlik

göstermektedir. Özalan (2014: 19), şahıs eklerinin ek-fiil kapsamına alınamayacağını, çünkü şahıs eklerinin doğrudan isme gelemeyeceğini, arada ek-fiil görevini yerine getiren bir sıfır biçimbirim olduğunu ifade eder.

Ek-fiil denince ilk akla gelen unsur olan i- fiili Osmanlı Türkçesi döneminde çoğunlukla ekleşmiş olarak kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde ise ekleşmemiş hâli nadir kullanılmaktadır (Coşar, 2008). Ünlülerle biten kelimelerde gerçekleşen ekleşmede /y/ koruyucu sesi bulunmaktadır. İ- fiili, Tazehurmatu ağzında da kullanımdadır. Ekleşmemiş kullanımlar olsa da bunlar nispeten azdır. Ekleşmede Tazehurmatu ağzında farklı olarak ünsüzlerden sonra da y'nin korunduğu görülmektedir (yohuydı). Ancak doğrudan eklenmeler de mevcuttur (yohtu). Bildirme eki ise –DI şeklinde kullanılmaktadır.

Tablo 19: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Ek-Fiil

Kişi	Şimdiki Zaman Çekimi	Belirli Geçmiş Zaman Çekimi	Belirsiz Geçmiş Zaman Çekimi
1. tekil kişi	güzelem	konşıydım	burdaymışam
2. tekil kişi	güzelsey	konşıydıy	burdaymışsay
3. tekil kişi	güzeldi	Konşıydı	burdaymış
1. çoğul kişi	güzeliğ	konşıydıg	burdaymışıg
2. çoğul kişi	güzelsiz	konşıydıyız	burdaymışsız
3. çoğul kişi	güzeldiler	konşıydılar	burdaymışlar

men neçe il şeyem bele yá'ni müderibem yá'ni teherüc etmişem “ben kaç senedir şeyim böyle yani hocayım yani mezun olmuşum” (b. 237).

valla satmağ yohuydı deyim sene bağ ordan bira on yev olmaz konşıydıg “vallahi satmak yoktu bak sana söyleyeyim oradan bura kaç ev komşuyduk” (b. 159-160).

dokzan birde birdaydıyız dur muna bağmağtan evvel “doksan birde burda mıydın dur buna bakmadan önce” (b. 61).

bir iki müherríb varyıdı olar velvele saldılar taze ara yerine düşmanlık yohtu “bir iki terörist vardı onlar düşmanlık saldılar taze halkı arasında düşmanlık yoktu” (b. 71).

o ‘alı eçber bilisen nişi onın vâstası yohuydı onın vâstası varyıdı bes vâsta çabalamadı ‘ámısı vâstaydı “o ali ekber biliyor musun neden onun vasıtası (torpili) yoktu onun vasıtası vardı ama vasıta uğraşmadı amcası vasıtaydı” (b. 96).

valla men kılabilmem me‘eşi onca döğöldü me‘eşi fağat beş dinarıydı “vallahi ben kalamam maaşı o kadar değildi sadece beş dinardı” (b.174).

zenginiydiler yá'ni tazedede bele diyerdiler “zengindiler yani tazedede böyle derlerdi” (f. 62).

esçiden *hoşydy* bilisen nîşî *hoşydy* korhu murhu *yoşuydy* “eskiden güzeldi biliyor musun neden güzeldi korku korku yoktu” (f. 56).

o zaman yazırı tēzehurmatî yüz üç menzîl ve igîrîm bir e’zeb sayısı *beleymîş* “o zaman yazıyor tazehurmatu yüz üç ev ve yirmi bir bekar sayısı böyleymiş” (d. 7)

o zaman göskürü bir şa’îr *varıymîş* “demek ki o zaman bir şair varmış” (d. 14).

‘abasilerden de *evveldî* yâ’ni holako zamanı da biz *burdaymîşig* “abbasiden de önceydi yani holako döneminde de biz burdaymışız” (ğ. 11).

sora başlardı yığmağ ne *varıysa* zer’ette yığardı meselen bamyanı yığardığ “sonra başlardı toplamak ne varsa bağda toplardı mesela bamyayı toplardık” (c. 49-50).

birsî iranan birsi türkiyeden *gelmedi* tēbrizden *gelmedi* “birisi irandan birisi türkiyeden gelmedir tebrizden gelmedir” (g. 5).

Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde olumsuz çekimde “değil” kelimesinin fonetik değişikliklerle “dögü” hâlinde kullanıldığı görülmektedir:

valla dēdîm her bîrîmîz bir yere gētmîştîg yēvde dōgölüydü “valla her birimiz bir yere gitmiştik evde değildi” (l. 20).

kaçan kaçana atan tutan belî dōgü bîzîm de üzümüz hēpsî kan “kaçan kaçana atan tutan belli değil bizim de yüzümüz hep kan” (l. 57).

esçiden tēze neçeydî indî neçe oldî kerküğe gētmeğten evvel sen kerküklî dōgüsen “eskiden taze nasıldı şimdi nasıl oldu kerküğe gitmeden önce sen kerküklü değilsin” (b. 2).

2.4.5. Fiilimsiler

2.4.5.1. İsim-Fiil Ekleri

İsim-fiil, bir kılışın, bir durumun veya oluşun kalıcı olmayan adıdır (bk. Turgunbayer, 2016: 1-2). İsim-fiil ekleri, Tazehurmatu ağzında -mAğ, -mA ve -Xş şeklindedir.

-mAğ: Fiilleri geçici olarak isimleştirerek isim-fiil üretmenin yanında kalıcı isimler veya birleşik yapılar oluşturabilen bir ektir. Tazehurmatu ağzında kullanım sıklığı yüksektir:

tēzede baqqallîg bele *sebze satmağ* neçeydî tēzede “tazehurmatuda manavlık böyle sebze satmak nasıldı tazehurmatuda” (a. 19).

seleşmeğ zābıtlardan çoğ çoğ zāhmetti “subaylarla konuşmak çok çok zordu” (b. 194).

bele *yemeğ* yerdîg bele gözel sinimiz vārdı kaşşuğ çatal bele şeyler işte koyardığ “böyle yemek yedik böyle güzel tepsimiz vardı kaşık çatal böyle şeyler işte koyardık” (m. 95).

ordan işte zere‘etliğ ederdı fellehliğ ederdı *içmeğ dâvar beslemeğ* esesı ussudı her yerde ussu var hayat olardı “oradan işte çiftçilik yapardı bahçıvanlık ederdı içmek davar beslemek esası sudur her yerde su olduğunda hayat olurdu” (Ė. 4).

-mA: -mAk ekinin son sesinin ünlüler arasında yumuşayıp kaybolmasıyla oluşan, kalıcı ad yapma özelliği –mAk’tan daha güçlü olan –mA ekinin (Korkmaz, 2017: 91) Tazehurmatu metinlerinden derlenen isim-fiil ve kalıplaşmış ad türettiği örnekler aşağıdadır:

têzede hayattan seleş *seleşme gülme* êyyıdı sêniçin “tazede hayattan konuş konuşma ve gülme iyidir senin için” (l. 2).

bir ĖesteliĖ tutu özünü bele *titretme* tutu özünü valla apardığ erbile özünü ‘ileç vêrdiler özüne fayda êtmedi “öyle bir hastalığa yakalandı titreme tuttu kendisini vallahi götürdük erbile ilaç verdiler ona fayda etmedi” (m. 50-51).

ye çeşçeç êdıbtı ye *dögme* aşı ye bah bir kıazan mercimek aşı êdıbtı ye de terhana êdıb getirdi “ya tarhana yapmış ya bulgur aşı ya bak bir tencere mercimek aşı yapmış ya da tarhana yapmış getirdi” (f. 39).

alla êtmesin mene bir refsa vürmasın rafsa yá’ni *tepme tepme* vürmasın mene “allah korusun bana bir tekme vürmasın rafsa yani tekme tekme vürmasın bana” (b. 276).

-Iş: -mA ve -mAk isim-fiil ekleri, kullanım sıklığı en yüksek olan eklerdendir ancak -Iş isim-fiil ekinin sıklığı -mAk, -mA eklerine göre daha düşüktür (Özmen, 2018: 159). Tazehurmatu ağızından derlenen metinlerde az sayıda kalıcı isimde tespit edilmiştir:

nece olar *yannış* annalar senı valla dedim kim ne annar annasın “nasıl olur yanlış anlarlar seni vallahi dedim kim ne anlarsa anlasın” (m. 70).

têzehurmatuda bir kavĖa olıb bir *dögüş* olıb âdı padşah şeh bâhadır yá’ni teymurlengin oğlı ara yerlerinde bir dögüş olub “tazehurmatuda bir savaş olmuş adı padişah şeyh bahadır yani timurlenkin oğlu aralarında bir savaş olmuş” (d. 25).

ah baba alla o günü hiç getirmesin o ilı nehat oldu yá’ni *yağış* hiç olmadı “ah baba allah o günleri hiç getirmesin o yıl kıtlık oldu yani yağmur hiç yağmadı” (b. 176).

2.4.5.2. Sıfat -Fiil Ekleri

Üç fiilimsi çeşidinden biri olan sıfat-fiiller, “zaman ve hareket mefhumunu muhafaza eden, fakat isim gibi kullanılan, isim gibi çekilen (Ergin, 334)” fiilimsidir. Sıfat-fiillerin ifade ettikleri zaman, lehçeden lehçeye farklılık gösterebilmektedir. Durum sıfat-fiil eklerinin fonksiyonları için de aynıdır. Bir lehçede –An ile gerçekleşen işlev, diğerinde –DXk ile karşılanabilmektedir. (AĞlanmaz, 2006: 52-53). Yine birçok ek ortak olsa da bir kolda bulunan ek diğer kolda bulunmayabilmektedir. Tazehurmatu ağızında metinlerden tespit edilen ekler aşağıdadır.

-(y) An: -(y)An (<GAN) eki, Türk dili sahasında en geniş kullanım alanına sahip sıfat-fiil ekidir (Ağlanmaz, 2006). Başka yapılara temel teşkil etmesi bakımından da önem arz eden ek, “geniş zaman” içeriği taşımaktadır.

kaçan kaçana bizim de üzümüz hepsi kan “kaçan kaçana bizim de yüzümüzün hepsi kan” (l. 57).

he nedim severem bele şey *olan* oldı işte “evet ne yapayım seviyorum böyle şey olan oldu işte” (l. 50).

atan tutan belı döğü bizim de üzümüz hepsi kan “atan tutan belli değil bizim de yüzümüz hep kan” (l. 57).

emir gelib bı mantıkada erkek kısmın hepsin öldürsünler fe *kaçan* kaçıb *kaçmıyan* öldürübler hette yevlerin yıhıblar “emir gelmiş bir yerde erkek kısmının hepsini öldürsünler (diye) ve kaçan kaçmış kaçmayanı öldürmüşler ve evlerini yıkmışlar” (ğ.13-14).

-DXğ: İlk olarak Köktürk yazıtlarında tespit edilen ek (bk. Hunutlu, 2020), geçmiş zaman anlamı taşımaktadır. Bu ek de -(y)An eki gibi ve hatta daha fazla oranda başka yapıların oluşmasında önem teşkil etmektedir. Aşağıda, metinlerden derlenen örnekler yer almaktadır:

çı şurtı bir zabıtı medeni *olmadığına* “iki polis bir subay sivil olmadığına” (e. 16).

bir dene de vurdım ‘eynen o *çaldığım* yere iki dene vurdım “bir tane daha vurdum aynen o vurduğum yere iki tane vurdum” (b. 284).

evvel sebbeh ertedenen kağardığ bı meçteb *olmadığı* günleri deyrem “evvel sabah erkenden uyanırdık bu okul olmadığı günleri söylüyorum” (m. 5).

-mXş: Geçmiş dönemlerde işlek olmasına rağmen bugün Karluk ve Kıpçak grubu lehçelerde kullanılmayan veya az kullanılan bir ek olduğu için Oğuz grubuna atfedilen –mXş sıfat-fiil eki (Sadybekov, 2015: 987), Tazehurmatu ağzından derlenen metinlerde bir örnekte tespit edilmiştir:

konşuya bel bağlayan eçmecı *doğranmış* kalar “komşuya bel bağlayan ekmeği doğranmış kalır” (l. 110).

2.4.5.3. Zarf –Fiiller ve Zarf-Fiil Fonksiyonundaki Diğer Birimler

Zarf-fiiller, “zaman, durum, sebep, şart, kıyaslama, karşıtlama, bedel vb. anlamlarla” temel cümlelerin veya başka bir fiilimsinin geçici zarfını oluşturan ve öge alabilen unsurlardır (bk. Gülsevin, 2020: 136). Tazehurmatu ağzında metinler itibarıyla tespit edilen zarf-fiiller ve zarf-fiil görevli birimler şöyledir:

-(y)A: İkileme halindeki zarf-fiillerde, betimlemeli birleşik fiillerde ve kimi donmuş yapılarda görülen (Özezen, 2008: 331) ekin Tazehurmatu ağzında -metinlerden hareketle– zarf-fiil işleviyle çok işlek olmadığı söylenebilir.

esçi zamana deseydiler dönsen vallah *kaçça kaçça* giderdim “eski zamana deseydiler dönsen vallahi koşça koşça giderdim” (l. 103).

-ken: -ken eki, “esas itibarıyla zaman ve tarz bildiren zarf-fiiller oluşturur (Gülsevin, 2000: 138).” Ekin kökeni üzerine çeşitli görüşler bulunmaktadır. Ekin Eski Türkçede farklı kelime türlerinin üzerine gelmesi, edat kökenli bir kelimeden gelmiş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Özmen, 2014: 13-14). Aşağıda, metinlerde tespit edilen tek örnek yer almaktadır:

oğlım *gelerken* elinde bir şeyler gētīrirdi “oğlum gelirken elinde bir şeyler getirirdi” (l. 111).

-DXğCA: Birden fazla ekin kaynaşmasıyla oluşan bu yapı, –DXk sıfat-fiil eki ile çen “çenli” sözünün (Söyegov, 2000: 444’den akt. Kayadibi 2008: 74) veya –CA ekinin birleşmesinin sonucudur (Korkmaz, 2007: 1026). Tazehurmatu ağzında da bulunmaktadır:

indī bu cile *bahtığça gördüğçe* mi’dem bulanır “şimdi bu nesile baktıkça gördükçe midem bulanıyor” (l. 104).

heccīye o küçük oğluyun hakatın ële bī bele *olduğça* sürer “hacı teyze sen o küçük oğlunun hikayesini anlat bu böyle oldukça sürer” (l. 83).

-(y)AndA: -(y)AndA (<-(g)AndA), Orta Türkçe döneminde kullanılmaya başlamıştır. Bugün birçok Türk lehçesinde bu yapı mevcuttur (Karasoy, 2016). Zarf-fiillere doğrudan kişi bağlanmamasına rağmen Irak Türkmen Türkçesinde -AndA ekli zarf-fiillerin iyelik ekleriyle kullanımı karakteristiktir (Gökdağ, 2012: 118). Tazehurmatu ağzında da söz konusu olan bu özellik, aşağıda metinden derlenen bazı örneklerde görülmektedir:

bele cisimli dögölüydī bes men mekeyet olurum delli kimindī *baḥanday* özüne mende “böyle bedenli değildi ama ben dikkatliydim baktığında kendisine deli gibiydi” (b.226)

ikincisinde *kırlındem* dörttene saldılar canıma dörtteneyden dörtteneyden bes men yá’ni yêhem vermedim bele kırdılar menī *kırendelerde* vazgeşmedim “ikinci defa vurduğumda dört kişi daha saldılar üstüme ama ben yani yakamı vermedim böyle beni vurdular vurduklarında vazgeçmedim” (b. 201).

he bir cüt tepme geriden vurdım beline tappoğtan *vurandam* kaḥım yalan dëyim yıḥıldım *yıḥılandam* birçere dolandım “evet bir çift tekme arkadan vurdum beline topuktan vurunca kalkıp yalan mı diyeyim yıkıldım yıkılınca bir kere dolandım” (b. 287-289).

-DXğXydAn: Türk dili alanında -DXk ekinin çeşitli eklerle birleşerek zarf-fiil fonksiyonlu yapılar oluşturması alışıldıktır. Irak Türkmen Türkçesinde bulunan -DXğXydAn bunlardan biridir. İyelik eki ve n ile genişleyen vasıta ekinden oluşan ekin fonksiyonu, –Ar...-mAz zarf-fiilinin fonksiyonuyla örtüşmektedir. İlk eylemden sonra ikinci eylemin gerçekleşmesindeki anılığı veya çabukluğu ifade eder.

heccı yêve *vardığından geldiğiyden* yemeğ yerig “hacı eve varır varmaz gelir gelmez yemek yeriz” (l. 106).

işte men çıhardım mehelleye uşaglardan top ya da kaçım kaçım oynardıg hette meğrîbe keder hemen meğrîb *olmağından* herkeş yêve girerdi “işte ben çıkardım mahalleye uşaklarla top ya da kaçım kaçım oynardık hatta gün batana kadar hemen gün batar batmaz herkes eve girerdi” (m. 8-9).

evvel ramazan çoğ hoşuydu meselen ramazannan bir gün evvel beklerdig i’len ossın hemen i’len *olmağından* bî cemi’lerde başlarda tesbihet teravih namazı gēderdig “önceleri ramazan çok hoştu mesela ramazandan bir gün evvel beklerdik ilan olsun ilan olur olmaz bu camilerde başlarda tesbihata teravih namazına giderdik” (m. 146-148).

-(y)XncA: Türk dili alanının en işlek zarf-fiil eklerinden olan -(y)XncA ekinin temeli, Eski Türkçedeki -GXnCA şekline dayanmaktadır. Bu ekin Türkçenin kollarında genellikle sınırlama, zamandaşlık ve karşıtlık-kıyaslama bildirdiği görülmektedir (Hünerli, 2012). Ek, Tazehurmatu ağzında da tespit edilmiştir. Örnekte bütün bu fonksiyonlardan farklı olarak *açıklama* işleviyle kullanıldığı belirlenmiştir:

indî fereğ oldî deyim sene bî heyvanat kaçtı *kağınca* nedî bî kısrak mısrag kaçtı “şimdi farklılaştı diyeyim sana bu hayvanat kalktı kalkınca (kalkmak deyince) nedir bu kısrak mısrak kalktı” (b. 51-52).

-(A)r...-mAz: Asıl fiildeki hareketin, oluşun zarf-fiilli fiildeki hareket veya oluştan sonra çabuk bir şekilde gerçekleştiğini ifade eden bu zarf-fiil eki Tazehurmatu ağzında da tespit edilmiştir:

babam *geçer geçmez* bir zamanda bir ses geldî hemen kapkaranuğ oldî “babam geçer geçmez o anda bir ses geldi kapkaranlık oldu” (l. 53-54).

-mAğtAn evvel: Türkiye Türkçesindeki –mAdAn önce yapısıyla örtüşen bu birim, isim-fiil eki -mAğ ile ayrılma hâli ekinden oluşur ve ana fiildeki hareketin, oluşun daha önce olduğunun bilgisini verir:

siz birda aldıyız yosa irana g ttiıyız ora *gelmeğten evvel* onı sele “siz burada mı kaldınız yoksa irana mı gittiniz oraya gelmedne  nce onu s yle” (b. 98).

eşçiden t ze ne eydi ind  ne e oldu *kerk ge g tmeğten evvel* sen kerk kl  d ğ sen “eskiden taze nasıldı şimdi nasıl oldu kerk ge gitmeden  nce sen kerk kl  değilsin” (b. 2).

-(y) AnnAn (sora): Kimi T rk leh elerinde -(y)An sıfat-fiil eki, +dAn ayrılma h li ekiyle birleşip -nd->-nn- ilerleyici benzeşmeyle -AnnAn şeklini alarak (Doğ n, 2012: 363) bir zarf-fiil birimi olarak kullanıma girmiştir. Sonra edatıyla genişleyebilen bu yapı, eylemler arasında  ncelik-sonralık ilişkisi kurar. Tazehurmatu ağızında işlektir:

yemeğ *bitennen sora*  ıhardığ yazıya h di eye “yemek bittikten sonra (bitince)  ıkardık dışarıya bah eye” (l. 108).

minı * dennen sora* bir b y ğ   p c merdiğ “bunu yaptıktan sonra (yapınca) bir b y k k p g merdik” (f. 72).

-mAktAn (barabar): T rk dili sahasında ge mişten bu g ne asıl zarf-fiil ekleri yanında yukarıda da g r ld ğ  gibi birden fazla ekin ve kimi zaman bazı s zc klerin eklenmesiyle zarf-fiil fonksiyonu kazanan birimler de kullanılagelmiştir (Salan, 2015). Tazehurmatu ağızında bulunan -mAktAn (barabar) yapısı da b yledir. -ArAk, -Ar...-mAz birimlerinin işlevine sahiptir. Aşağda metinlerden derlenen  rnekler yer almaktadır:

‘eynen   re en  *oynamağtan* davıdan filanan aparırdılar y vine “aynen damadı oynayarak davul ile filan evine g t r rd ler” (f. 31).

 ığırmağtan barabar d nd  kabırğasına bahtı *bağmağtan barabar* hemen t ng ld m boyn boğazına v lla bir dene  aldım “bağırır bağırılmaz d nd  kaburgasına baktı bakar bakmaz direkt zıpladım boynuna boğazına vallahi bir tane vurdum” (b.294-295).

yıhabilmedim  z n end m boynan *enmeğten barabar* aşağya şaştım dolandı  z  *dolanmağtan barabar* ard  mene old  *olmağtan barabar* bir de v rd m b rasına bir kert v rd m onu yıkamadım indim boynundan iner inmez aşağya şaştım dolandı dolandır dolanmaz sırtı bana d nd  olur olmaz tekrar vurdum burasına bir tekme” (b.296-297).

2.5. T RETME

T rk e eklemeli bir dildir ve kelime t retme yapım ekleri denilen eklerle ger ekleşmektedir. Yapım ekleri genellikle “mevcut k k ya da g vdelerden yeni fiil veya isim g vdeleri yapan ekler (bk. Başdaş, 2006)” olarak tanımlanır ve d rt başlıkta ele alınır. Tazehurmatu ağızında metinlerde tespit edilen kimi yapım ekleri ş yledir:

2.5.1. İsimden İsim Yapan Ekler

-An: oğlan: valla uşağlarım işte üç tenedí çí *oğlan* bir kız “vallahi çocuklarım işte üç tanedir iki oğlan bir kız” (l. 81).

-dA: *günde:* günde bir dene gēlí yèvime “günde bir tane geliyor evime” (a. 13).

-mAn: *káraman:* bele aşığda üş tepe yér var ordaymış sora ayrı yèrdeyímış *káraman* diyeriğ “böyle aşığda üç tepe yer var oradaymış sonra ayrı yerdeymiş karaman deriz” (d. 29).

türkmanam: evvel kimse seleşebilmirdi kimse men *türkmanam* diyebilmirdi (a. 76-77).

-sAk: *samırsaq:* ‘ácele *samırsaq* utarığ “acele sarımsak yutarız” (f. 118).

-IXğ: *günlığ:* bamya aparırdım *günlığ* şey “bamya götürürdüm günlük şey” (a. 21).

kışlıg: *kışlıg* ne eçerdiyiz en çoğ “kışlık ne ekerdiniz en çok” (a. 31).

-II: *duzlı/ yağlı:* çoğ duzlı ve yağlı yemeğ “çok tuzlu ve yağlı yemek” (f. 117).

kerkükl: sen *kerkükl* döğüsen “sen kerküklü değilsin” (b. 2).

-sXz: *essüksüz:* dokzan bir senesinde o gāvğa senede tēzedeydī yohsa harada onda *essüksüz* annat “doksan bir senesinde o savaş sene(sinde) tazede miydi yoksa nerede onu eksiksiz anlat” (a.41)

-dAş: *arhadaş:* men *arhadaş* tutmadım “ben arkadaş tutmadım” (a. 16).

kardeş: heccínín bir *kardeş* birinci şehidiydí tēzede “hacının bir kardeş birinci şehitti tazede” (a. 51).

-gil: *kızgil:* gēlerdiler *kızgile* “giderdiler kızgile” (f. 7).

-InçI: *birinçI:* heccínín bir *kardeş* *birinçI* şehidiydí tēzede “hacının bir kardeş birinci şehitti tazede” (a. 51).

ikinci: çöreçenlerí yèvinde ikinci sağ terefte duran “damatların evinde ikinci sağ tarafta duran” (b. 28).

-çI: *meyterçi:* *meyterçi* nēderdī “davulcu-zurnacı ne yapardı” (b. 21).

zer‘etçi/ bağvançı: tēzeğirmatı milletí çoğı fellehtí birda *zer‘etçi bağvançı* “tazehurmatu halkının çoğu bahçıvandır burada çiftçi bahçıvan” (d. 32).

-kI: indiki: çoğ ‘eçeyib olub *indiki* gençler “çok tuhaf olmuş şimdiki gençler” (m. 11).

-Ağ: *kısrag:* ēşşek vardı *kısrag* vardı “eşek vardı kısrak vardı” (c. 45-46).

2.5.2. İsimden Fil Yapan Ekler

-IA: *usula-*: bî bağı usulamağ geçe olardı “bir bağı sulamak gece olurdu” (d. 64).

pekle-: valla işte *peklediğ* “vallahî işte temizledik” (e. 65).

yaşla-: ‘acele herkes bir havulunu *yaşladı* “acele herkes bir havulu ıslattı” (m.143).

hazılla-: bıları *hazıllamağ* bîrez zehmetti “bunları hazırlamak biraz zordur” (d. 12).

-A: *yaşa-*: işte yaşadığ orda tekrib cirmî altı gün “işte yaşadık orada yaklaşık yirmi altı gün” (e. 72).

oyna-: eger oğlanlar olsalar hepimiz oturardığ oğlanlar *oynardı* “eğer erkekler olsa hepimiz otururduk erkekler oynardı” (l. 10-11).

-Ir: *ıfır-*: bir cismî varıydı yá’ni *ıfirse* uçaram “bir vücudu vardı üflese uçarım” (b. 260).

-IAş: *yağlaş-*: bir kilo meterden koymaz adamı *yağlaşsın* “bir kilometreden bırakmaz adamı (ki) yaklaşsın” (e. 83).

seleş-: ona degme sen dur *seleşirem* “ona dokunma sen dur konuşuyorum” (b. 283).

-IAn: *kullan-*: bıları *kullanam* “bunları kullanayım” (b. 278).

2.5.3. Fiilden İsim Yapan Ekler

-Ağ/ğ: *yatağ:* è bî arvad uşağ *yatağ* yohtı “e bir kadın çocuk yatak yoktu” (e. 45).

ırağ: *ırağ* sizden iki sümüş kırıldı “uzak sizden iki kemik kırıldı (b. 215).

pıçağ: cebinde pıçağ “cebinde bıçak” (m. 11).

-Im: *kaçım kaçım:* top ya da kaçım kaçım oynardığ “top ya da kaçım kaçım oynardık” (m. 8).

-ĖAğ: *utancağ:* annat bî *utancağdı* men seleşim yérine “anlat bu utangaçtır ben konuşayım yerine” (a. 2)

-X: *korhu:* *korhu* murhu yohtıydı “korku morku yoktu” (f. 56).

ölü: çoğ *ölü* olu “çok ölü oluyor” (g. 26).

-(X)n: *yağun:* daha *yağunsan* “daha yakınsın” (a. 60).

gēlín: bu *gēlínin* asbabın getirdiler “bu gelinin elbisesini getirdiler” (b. 12-13).

2. 5. 4. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-Ar: çıkar-: bir çeriz kazıblar ussu *çıhardıblar* “bir küçük kuyu kazmışlar su çıkarmışlar” (ğ.6).

-Dir: *alıştır-*: *alıştırmıştı* kocamı “kocama öğretmişti” (b.138).

yandır-: o şaşıya *yandırırdu* “o şarapnel yakardı” (b. 120).

-I(I): *açıl-*: bî cemî‘ler açılı “bu camiler açılıyor” (i. 15).

eçil-: onun emriyden *eçilibti* “onun emriyle ekilmiş” (c. 103).

soyol-: bîz de *soyolduğ* “biz de soyunduk” (b. 282).

-n: *bogon-*: yaşlılar *boğondu* “yaşlılar boğuldu” (m. 145).

-t: *oynat-*: başlardılar ât *oynatmağā* (b. 8).

kapat-: hemen *kapadardım* “hemen kapatırdım” (m. 80).

-Xr: *bitir-*: külyeni bitirem “üniversiteyi bitireyim” (m. 60).

bişir-: oğlan ye‘vî yemeğ *bişiri* “oğlan evi yemek pişiriyor” (f. 11).

2. 6. BAĞLAÇLAR

Bağlaçlar, kelimeler, kelime grupları ve cümleler arasında şekil veya mana yönünden irtibat kuran unsurlardır (bk. Sev, 2012: 107). Türk dilinin kolları bakımından zengin bir görünüm sergileyen bağlaçlar, farklı sınıflandırmalarla ele alınmaktadır. Bu tasniflerden biri şu şekildedir:

- a. Sıralama bağlaçları (ve, ile vb.)
 - b. Denkleştirme bağlaçları (veya, yahut, veyahut, ya da vb.)
 - c. Karşılaştırma bağlaçları (da...da, ya...ya, hem...hem, ne...ne vb.)
 - ç. Pekiştirme bağlaçları (değil, dahi, da, ise, bile, ya vb.)
 - d. Cümle başı bağlaçları (fakat, lakin, ama, ancak, yalnız, yeter ki, sanki, hatta, çünkü, keşke vb.)
- (Efendioğlu 2007). Tazehurmatu Türkmen Türkçesindeki belli başlı bağlaçlar şunlardır: ve, fe (ve), êhır, ama, amma, beke, bekem, belki, bes (fakat, sadece), ege...ege (ister...ister), eger, mege, hem....hem, ye....ye..., ne...ne, éleyse, fağat, ho, sendeme (meğerse), yá‘ní, lekin. Aşağıda derlenen metinlerden örnek cümleler bulunmaktadır:

‘acele herkeş bir havulunu yaşladı koydu ağzına *ve* pencerelere neylon vurduğ “acele herkes bir havlu ıslattı ağzına tuttu ve pencerelere naylon vurduk” (m.143).

êhır men arhadaş tutmadım “çünkü ben arkadaş tutmadım” (a. 16).

çoğ ölü olu *ama* hemd ossun olmadı hepimiz döndüğ sağ dirri “çok ölü oluyor ama hamd olsun olmadı hepimiz döndük sağ diri” (g. 26).

süphe tutmadım arhadaşım vardı *amma* bozdıh daha tutmadım “sağdıç tutmadım arkadaşım vardı ama küstük daha tutmadım” (a. 16).

üçüncü ayın on beşinde *bekem* babayın yadına gelli “üçüncü ayın on beşinde belki babanın aklına gelir” (a. 53).

o yapırı bı yapırı çamır *belki* bir günde “o yapıyor bu yapıyor belki bir günde” (b. 42).

durdular mēnımnēn *bes* gēlın gelende “durdu benimle sadece gelin geldiğinde” (a. 17).

yá‘nı *ege* üzümünün ossın *ege* sebzesinen ossın “yani ister üzümle olsun ister sebzeyle olsun” (ğ. 6).

men kalsam *eger* hemen kımse seleşmesın “ben kalırsam eğer hemen kimse konuşmasın” (ç. 13).

bírez dimukratiya olub *gene* yüz bin hıızib çıhıb ortaya “bírez özgürlük olmuş yine yüz bin parti çıkmış ortaya” (a. 77).

hem nefesım çesıldı nefes alabilmirdim *hem de* kabırğam indı irag sizden ikı sümüc kırıldı “hem nefesim kesildi nefes alamıyordum hem de kaburgam indi sizden uzak iki kemik kırıldı” (b. 215).

ye çeşçeç edıbtı *ye* döğme aşı *ye* bağ bir kazan mercımek aşı edıbtı *ye de* terhana edıb “ya keşkek yapmış ya döğme aşı ya bak bir kazan mercimek aşı yapmış ya da tarhana yapmış” (f. 39).

vermıyibler *ne* ussu *ne* yemeğ bele rezılığ olmaz “vermemişler ne su ne yemek böyle rezillik olmaz”.

on beş gün terç ederdı *mege* bı kuruşın éyyı “on beş gün terk edilirdi çünkü bu kurusun” (b. 43-44).

geç oldı *eleyse* kal yemeğ *ye* “geç oldu öyleyse kal yemek *ye*” (e. 102).

üç aydan sora *sendeme megerse* gece geldiler birda ‘idam olub “üç aydan sonra meğerse gece geldiler burda idam olmuş” (a. 55).

onnan sora bele kalırdı evvelkiler çoğ cömerdiydı *ho* he indı deme “ondan sonra böyle kalırdı evvelkiler çok cömertiye yoksa evet şimdi deme” (b. 35).

2.7. ÜNLEMLER

Tazehurmatu ağzında başlıca ünlemler şunlardır: *ah, hēy, oho, vīy, oyha, vīli, yo, he, e, kura*. Aşağıda örnek cümleler yer almaktadır:

ah baba alla o günü hiç getirmesın “ah baba allah o günleri hiç getirmesin” (b. 176).

hēy oho men gēdirem femele “hey of ben gidiyorum hoşça kalın” (ç. 20).

viy yoh dayı kusura bahma sen annat olara boş vèr sen “ya hayır dayı kusura bakma sen anlat onları da boşver sen” (ç. 6).

vili kîmiyden işibek etti sîzî gördü “yapma ya kiminle kavga etti sizi gördü” (b. 216).

oyha sene bele deyrî “yapma ya sana böyle mi söylüyor” (b. 268).

yo hey ‘askeriye gēlinçe *hey* ‘askeri diyim sene yığıntıdı “hayır hey askeri bölgeye gelince hey sana söyleyeyim toplanmıştı” (b. 51).

he sürdüm hele men on yaşındaydım babam alıştırıdı mēnî “evet sürdüm daha ben on yaşındaydım babam öğretti bana” (a. 63).

otırdıg az çoh *dî* gün battı “oturduk az çok taa gün battı” (e. 85).

e ne bilim *kura* işte “e ne bileyim lan işte” (a. 72).

yarın gün batanda *yalla* olaşırıg yanınıza “yarın gün battığında yallah ulaşırsız yanınıza” (e. 66-67).

haşsı *ayabā* ‘alî eçber o bele yèvleri içerdeydi “hangisi eyvah ali ekber o böyle evleri içerdeydi” (b. 95).

2. 8. EDATLAR

Edat, sekiz kelime türünden biridir. Oruç (1999: 536), alanda önemli kaynaklardaki görüşlerden hareketle edatlara dair çeşitli özellikler ortaya koymuştur. Edatların tek başına anlamlarının olmaması, iki kavram arasındaki ilişkiyi belli etmeye yaramarları, şekilce kelime işleyişçe isim çekim eki niteliğinde olmaları bunlardan en belirleyici olanlardır. Tazehurmatu ağzındaki belli başlı edatlar ve metinlerde tespit edilen örnekler şöyledir:

he valla meçtep kenşerinde olduğu için dediğ kırtasiye yapag “evet vallahi okul karşısında olduğu için dedik kırtasiye yapalım” (m. 43).

karanuğ olduğuçun görmîrem bir şey sora his ettiim üzûme bir şey usu kimin atırı “karanlık olduğu için görmedim bir şey sonra hissettim yüzûme bir şey su gibi atıyor” (m. 30).

he valla işte dediğim *kimin* tukanı bele koydum yerinde “evet vallah dediğim gibi dükkânı böyle koydum yerinde” (m. 49).

valla nece görüm i ‘tiyedi mene *göre* mene *göre* özlerine *göre* harabtı “vallahi nasıl göreyim normal bana göre bana göre kendilerine göre kötüdür” (a. 70).

umbirinci aya *keder* bir kıtra yağış düşmedi “on birinci aya kadar bir damla yağmur düşmedi” (b. 176).

tavğa teref bîrez gëttiğ “tavuka doğru biraz gittik” (e. 30).

çırpı *sebebîne* hêvîceye gëttiğ “ağaç sebebine haviceye gittik” (b. 144).

senevay kıyamât kıptı “sanki kıyamet koptu” (l. 54).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkmenlerin Irak'ta büyük bir topluluk olarak bulunmaları, H. 54 yılına kadar gider. Muaviye döneminde Buhara'ya gönderilen Emevi kumandanı Ubeydullah bin Ziyad, Buhara kuşatmasında başarısız olmuş, dönüşte silah kullanma becerileri ve disiplinleriyle öne çıkan yaklaşık 2000 Türkmen askerini beraberinde getirmiştir. O tarihten bu yana Irak'a çeşitli vesilelerle Türkmen göçü devam etmiştir. Tarih boyunca Irak'taki dengelerde önemli bir etken olan Türkmen varlığı, özellikle Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından itibaren bölgede büyük zorluklar, katliamlar, asimilasyon politikalarıyla karşılaşmıştır. Bugün de Türkmenler kültürü, dili, kimliği, varlığı için zorlu bir mücadele vermektedir.

Bu çalışmada Irak Türkmen Türkçesinin kollarından Tazehurmatu ağzının şekil bilgisi değerlendirilmiştir. Bunun için Tazehurmatu'da çeşitli yaş ve meslek gruplarından insanlarla görüşülmüş ve ses kaydı alınmıştır. Bölgenin İşid kontrolünde olması ve pandemi devresi, derleme sürecini olumsuz etkilemiştir. Nihayetinde elde edilen ses kayıtları deşifre ve transkribe edilmiştir. Metinlerden elde edilen veriler şekil bilgisi kapsamında incelenmiştir. Ancak Tazehurmatu ağzının yalnızca şekil bilgisi değil ses bilgisi ve söz dizimi açısından da önemli veriler içerdiği belirtilmelidir. Bu çalışmanın Irak Türkmen Türkçesinin kaybolma tehlikesi altında olan Tazehurmatu ağzının kayda geçirilmesi noktasında önem arz ettiği düşünülmektedir. Türkçenin tüm kollarının olduğu gibi Tazehurmatu ağzının da bütün yönleriyle ortaya konulması önemlidir. Bu noktada bu tez çalışması yalnızca bir başlangıç olarak kabul edilmelidir. Aşağıda, Tazehurmatu ağzına yönelik Türkiye Türkçesi de göz önüne alınarak yapılan kimi önemli tespitler yer almaktadır:

1. Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde çoğul eki 4 allamorfa sahiptir. Son sesinde -n yer alan kelimelerden sonra ek -nAr olmaktadır: *edenner* “edenler” (b. 61).

2. +DAn ayrılma hâli eki, /n/ ve /m/ sesi ile biten kelimelerden sonra yine ilerleyici benzeşme neticesinde -nAn biçiminde görülmektedir: *kuyruğunnan* “kuyruğundan” (b. 16).

3. Belirtme hâli eki üçüncü tekil kişi iyelik ekinde sonra -n şeklindedir: dışdâşasın “elbisesini” (b. 17).

4. Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde vasıta hâlinin temel işaretleyicisi -DAn (-nAn) ekidir. Bu ek, *ile* edatının ekleşmiş şekli olan -IA ekinin -n vasıta hâli ekiyle genişlemiş şeklidir. Ek çeşitli fonetik hadiseler neticesinde mevcut biçimini almıştır: *attan* getirdiğ “atla getirdik” (a. 8)/ *sıleymannan* geldi “süleyman ile geldi” (b. 89).

5. –mX soru eki, Irak Türkmen Türkçesinin diğer kollarında olduğu gibi Tazehurmatu ağzında da yoktur. Evet-hayır soru cümlelerinde soru, tonlamayla ve cümlelerin son hecesinin vurgulanması ile oluşmaktadır: dokuzan birde *têzedeydi* “doksan birde tezede miydin” (b. 38).

6. Irak Türkmen ağızlarının dikkati çeken özelliklerinden biri 2. şahıs iyelik ve fiil çekimlerinde “ng” sesinin “v” ve “y” sesine ayrılmasıdır. Tazehurmatu /y/ yönündedir. Dolayısıyla y ağızları arasındadır. İyelik ikinci şahıs ekleri -(X)y ve -(X)yXz şeklindedir: *babay* “babam (1. 18), *babayız* “babanız” (ç. 8).

7. Birinci tekil kişi zamiri “mēn” ve üçüncü çoğul kişi de “olar/onnar” biçimindedir. Dönüşlülük zamiri “öz” şeklindedir. Her şahsa çekimi vardır.

8. “Şu ve şunlar” işaret zamirleri bulunmamaktadır. “bî” işaret zamirinin hâl ekleriyle çekiminde “munı, muna, munda, munun, munca” biçimlerine de rastlanmıştır: bele *munca* büyüğüdü “böyle bunun kadar büyüktü” (b. 15).

9. Tazehurmatu ağzında “ka>ha” soru birimiyle ve “ne” ile oluşmuş soru kelimeleri çokçadır. Bunlardan bazıları hazaman (ne zaman), hara (nere), haşsı (hangisi), harda, hardan, hanı; nanca (ne kadar), neçe (kaç tane, ne kadar), neçe (nasıl), naşsı (hangisi)’dır.

10. Belirsiz geçmiş zamanda –mXş ekinin yanı sıra –Xb (-Xp, -XptI) eki de kullanılmaktadır. Birinci şahıslarda görülmeyen bu ekin kullanım sıklığı –mXş’a göre yüksektir. Ek, belirsiz geçmişin yanında belirli geçmişi de işaretleyebilmektedir.

11. -yor şimdiki zaman eki yoktur yerine –Xr kullanılmaktadır. Çekimde /r/ nin 2. şahıslarda düştüğü, 3. çoğulda gerileyici benzeşmeye uğradığı görülür. 3. tekilde ise bir –X sesi ortaya çıkmıştır. Kimi araştırmacılar bunun “ol” zamirinin kalıntısı olduğunu düşünmektedir: *konusuru* “konuşuyor” (ç.4) / *alısız* “alıyorsunuz” (i. 31) / *konusullar* “konuşuyorlar” (ç. 6).

12. Geniş zaman eki –(A)r’dır. Çekimde /r/ nin 2. tekilde bazen, 2 çoğulda devamlı düştüğü; 3. çoğulda gerileyici benzeşmeye uğradığı veya bazen düştüğü görülür: *kalasız* “kalırsınız”(1. 46) / *gideller* “giderler” (d. 25).

13: -mAlI eki yoktur. Yerine gere, lazım, ille/illa, mecbur gibi sözlüksel işaretleyiciler kullanılmaktadır.

14. Emir-istek kipinin ikinci tekil şahıs çekiminde Eski Türkçe ve sonrasında emir pekiştireci olarak kullanılan –gIl ekinin genişlemiş biçimi olan –GınAn eki bulunmaktadır. Üçüncü şahısta son sesin düşebildiği görülmektedir. Birinci çoğul ise -(y)Ağ, -(y)AğIn şeklindedir: *geleğın* “gelelim” (b. 4) / *yıggınan* “toplanın” (c. 106) / *girsiler* “girsinler (m. 136).

15. Tazehurmatu morfolojisi ek-fiil bakımından değerlendirildiğinde bildirme ekinin –DI şeklinde olduğu görülmektedir, sondaki /r/ düşmüştür. İ- fiili ise çoğu zaman araya bir /y/ alarak kelimeye eklenir. Olumsuzluk “değil” kelimesinin ses değişikliğine uğramış şekli olan “dögü” ile yapılmaktadır: *yohuydi* “yoktu” (c. 45) / *ëyyidi* “iyidir” (1. 2) / *beli döğü* “belli değil” (1. 57).

16. Tazehurmatu ağzı zarf- fiiller bakımında oldukça zengindir. Farklılık arz eden kimi zarf –fiil ekleri şöyledir: -(y)AndA, -DXğXydAn, -mAğtAn evvel, -(y) AnnAn (sora), -mAğtAn (barabar). Zarf-fiillere doğrudan kişi bağlanmamasına rağmen Irak Türkmen Türkçesinde -AndA ekli zarf-fiillerin iyelik ekleriyle kullanımı karakteristiktir. Aynı özellik Tazehurmatu için de geçerlidir: *yıhlılandam* “(ben) yıkılınca” (b. 303) .

17. Türetmede dikkat çeken eklerden biri –gil ekidir. Bu ekin *genellikle* bir /i/ ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Bunun üçüncü tekil iyelik olma ihtimali yüksektir. Bu durum bazı araştırmacıların “gil”in “aile,ev” anlamına gelen bir kelime olduğu ve ekin buradan geliştiği görüşünü destekler niteliktedir: o dayı *hüseyingili* de eçerdiler “hüseyin dayıgillerde ekerlerdi” (l. 32)/ benim dayımgili de hepsı heste olmuştular “benim dayımgiller de hep hasta olmuş”

18. Metinlerde üç kelime dikkat çekicidir. Bunlarda –ka birimi bulunmaktadır. Birim “o” anlamına gelmektedir: *oğlankası da* biraz nerehetiydi “o oğlanı da biraz yaramazdı” (m. 99)/ bir neçe gün gētmediğ *tukanakaya* sora “birkaç gün gitmedik o dükkana sonra” (m. 37)/ ‘eşçereke dedi “o askere dedi” (e. 59)

19. Ünlemlerde oho, viy, oyha, vili, ayabā farklı ünlemlerdir. Edatlarda *senevay* “sanki” ve “gibi” edatı yerine “kimin” dikkat çekmektedir. “Kimin” Uygur Türkçesinde görülen ve tarih boyunca çeşitlenen “kibi”nin türevidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER

Ahmet Ali

Doğum Tarihi ve Yeri: 1934, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Bahçıvan

a.Genel Hayat

- 2 Yardımcı: buyrın konuş annat bı utancağıdı men seleşım yêrine
Yardımcı: konuş toy neçe olardı sēniy toyıy neçe oldı
- 4 Kaynak kişi : ne konuşım sızde olar da eşider indı
Yardımcı: toy neçe olardı toy tēzede toy neçe olardı yo da başka şey annat
- 6 Kaynak kişi: mēnım meyterden ēttiğ
Yardımcı: yá'ni attan gētirdiyız yoğsa
- 8 Kaynak kişi: attan gētirdiğ kısraktan gētirdiğ hette haıa savuğtı
Yardımcı: neçeydı meselen neçe giderdiler kıızı istemeğe neçe olardı bılar
- 10 Kaynak kişi: kısraktan gētirdi sen geç 'alı yannına
Yardımcı: yá'ni dilekçi ēlçiliğe neçe giderdiyız kim yaptı işiy
- 12 Kaynak kişi: mēn ēlçiliğ 'ammım alla 'afētsın konuşusına ibo ekbere dēmiştı kıardaşı deyrı yavı
gelib kıızı kıaldırmırı menım günde bir dene gēli yēvime istire gēlsın kıızı kıaldırsın hılas olım
- 14 günde bir dene kıapımı çallı oydı dedem gētti işte alla 'af ētsın bitirdi gēldi işte üzüg tahtıh
Yardımcı : evvel süphe çekmeğ vardı süphe neçeydı
- 16 Kaynak kişi: ēhır men arhadaş tutmadım süphe tutmadım arhadaşım vardı amma bozdıh daha
tutmadım çi dene mü'ekket o cesimden şeker şükür oğlı olar durdular mēnımnen bes gēlin
- 18 gelende onca süphem yoğuydı süphe ētmedim
Yardımcı : dēyrem heccı şeydı evvel bakqallığ neçeydı tēzede bakqallığ bınnar bınnarı sele
- 20 bele sebze satmağ neçeydı tēzede her şey gügerer yá'ni
Kaynak kişi: valla ēydi pikaptan men mal aparırdım bamya aparırdım günlüğ şey
- 22 aparırdım sora kerküğte tükán tutım orda tükende aparırdım satardım işte rısk vēren de allahtı
Yardımcı: tēzede neler çıhar da yá'ni daha neler gögerirdi bamyadan başka
- 24 Kaynak kişi: valla ekteriyet bamyaydı işte biberdi ye bamyada bídı bılarıydı meyvede pırtıkal
nar

- 26 Yardımcı: neçe eçerdíyız bıları neçe eçerdíler bızlere annat onnarı özıy
Yardımcı: eçmeğın neçe eçerdíyız sizler
- 28 Kaynak kişi: kime haa helbet şıtil vıuradıg bamya tuħumnanıydı obırlerı biberdı
badıncanda şıtil taya éderdıler şıtil alırdıg şıtil vıuradıg tamatadı bular şıtıldı bes bamya
- 30 toħımnanıydı
Yardımcı: be kışlıg neçeydı kışlıg ne eçerdiyız en çoh
- 32 Kaynak kişi: kışlıgta toħumnanıydı toħım seperdıler
Yardımcı : en çoh tēzede zeytün kımın varıydı tēzede zeytün
- 34 Kaynak kişi: valla bağlarda varıydı zeytün bı bağlarda varıydı indı
bahıram bı etrafımızde olan bağlar bı gavır bağları onnar obırleri ħemsı
- 36 çöçördübler o nüsed bağ vardı onın dörd bir etrefı zeytinidı ħepsın çesıbler ‘ıraq düşeni bele
olub
- 38 Yardımcı : dēyrem sēniy toyıy neçenci ilde oldı
Kaynak kişi: menım toyım ellı seçız temmuz on dörd temmuz ellı seçız
- 40 Yardımcı: doqzan birde tēzedeydı
Yardımcı: doqzan bir senesinde o gavğa senede tēzedeydı yoħsa harada onda essüksüz annat
- 42 bize
Kaynak kişi: doqzan bir senesinde husa olmadı (gēvadtan) koydıg çıhtıħ hara bırdan
- 44 gēttıg kerküge dayımgile gēttıg gēttıg ordan sora husa oldı cēyş gēldı bilmem ne gēldı daha
çıhtıħ sıleymanıya yolın tuttıg kere ‘ıncıre çımın uşaglar menımnenidı çı dene ħesenen
- 46 meħemed ayaħtan yēridıg oydı valla müşe’e gēldı cüm’e beggılın müşe’e gēldı durdı mindiħ
gēttıg me‘yen üç gün kaldıħ şeyde çımçımalda dēdıler cēyş gēldı kerküğü aldı cēyş valla
- 48 kaħtıħ bıçere sıleymanıyeye gēttıg gēttıg sıleymanıyeye bir meçtebe koydılar bızı ordada
kaldıħ çı üç gün onnan sora daha kalabılmadıħ geçtıħ ħudude ordan geçtıħ iran'a daha gēttıħ
- 50 me‘eyen iranda üç ay kaldıg onnan sora ‘af vėrdı gör be gör valla geldıg
Yardımcı: ħeccının bir qardaşı birinci şehidiydı tēzede reħmetlı neçede ‘ıdam oldı
- 52 Kaynak kişi: özi haħsı ildi he sekzen sekzen üçüncü ayın on beşı evvel vahıd benim
qardaşıım gēttı birinci vahıt şey yētmıř doqħız üçüncü ayın on beşinde bekem babayın yadına
- 54 gellı apardılar özüni üç ay kaldı içerde üç ay dolandıg oyziya kaç bıziya kaç sayaraydan bir
neticeye olaşmadıg üç aydan sora sendeme megerse gece geldiler bıda ‘ıdam olub ħız
- 56 köpekler dēdiler gēdın şeyiyız aparın sekzenın üçüncü ayın on beşinde özımız gēttıg aldıg
apardıg hele dēdiler para vėrın ancağ veriğ canazanı vermesseyız almassız dēdıler
- 58 Yardımcı: ħeccı birinci tukan en eski tükən tēzeħurmatuda kımınıdı onda hardanıydı
Kaynak kişi : bızım ħeccı ħemzegılleriydı olardı indi de orda oturublar
- 60 Yardımcı: be indı siziy tēzenı neçe gördüyüz mennen sennen daha yaħınsan
Kaynak kişi: ēyyı işte gözeldı neyimmar mēnim işte he geziriğ

- 62 Yardımcı: heccı sen hiç sayara sürdüy öziyiz atmayın ha
Kaynak kişi: he sürdüm hele men on yaşındaydım babam alıştırdı mēnı
- 64 Yardımcı: heccı indı harda oturubsay
Kaynak kişi: tēzede oturmuşam bızkiler siskiler he tezedeyiğ
- 66 Yardımcı: heccı sen ciğara içesen
Kaynak kişi: he valla 60 ildi içerem hemd ossın gellem giderem nardıvana en çih éderem
- 68 sıhetim éyyidi çoh bağ onnarın éyyidi
Yardımcı: heccı be indı nece görsen bırda milletı
- 70 Kaynak kişi: valla nece görüm i'tiyedi mene göre mene göre özlerine göre harabtı
Yardımcı: heccı yá'ni deyrı vezi' necedı
- 72 Kaynak kişi: e ne bilim kura işte indı her yer bı hükmet hepsı herhız olup çalan çalanadı
Yardımcı: heccı be türkmanın vız'ın nece görsen mını
- 74 Kaynak kişi: vallah men siyesete qarışmam bızden o da olardan uzağtı
Yardımcı: siyaset yoh yá'ni normal vez'imız necedı
- 76 Kaynak kişi: vallah nece ossun éyyidı işte indı evvelkinen evvel kimse seleşebilmirdı kimse
men türkmanam diyebilmirdı indı birez éyyidı birez dimukratiya olub gene yüz bin hizib çihıb
- 78 ortaya

Hüseyin Musa

Doğum Tarihi ve Yeri: 1961, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: İşçi

b. Karışık Konular

- 2 Yardımcı: eşçiden tēze neçeydî indî neçe oldî kerküğe gêtmeğten evvel sen kerküklî döğüsen
toylar neçe olardı olardı bildiğimce kıtar vardı
- 4 Kaynak kişi: bismillahî rahman rahîm geleğîn tēzenîn evvelkî yaşamağlarına bir iş ossaydı
tēzede diyim sene ne ederdî igirmî konşuya kîmîn kağardılar o ādama müsâ'āde ederdiler o
- 6 işinî bitirirdiler ama lekin gel gelelim bir toy ossaydı evvelkî toylar indîkî kîmîn döğü evvel
her yevde bir kısrığ vardı çıhardılar bîra ħarman düzü diyardiler indî ħastağana yapılıp ora
- 8 ħarman düzü çindî vahtınnan hemen sâ'āt üstēn başlardılar āt oynatmağā ile sâ'āt altı bıçuğa
kîmîn altı bıçuğta gelirdiler kız sehebînîn kapsına kızî mindirirdiler kısrığa kısrığa
- 10 mindirirdiler bir dene reşmesîn çeçerdî bî kısrığın bir dene kuyruğîn evvel kırmızı çevre
yağlığ diyeriğ yağlığtan onîn koyruğunnan tutardılar bir dene bir uşığ getirirdiler yeddî
- 12 yaşınnan büyüğ olmasın yedî yaşınan uşığ mindirirdiler bî gēlînîn ardına bî gēlînîn ardına
mindirirdiler bî gēlînîn aspabın getirirdiler bî oğlanın elîne vērerdiler bî oğlanın elinde bir
- 14 ādam tutardı bağ yâ'ni neçedene tutubî bî kısrığ üstēneyden bîrsî kısrığ çekellî bîrsî
kısrığın kuyruğîn bîrardı bir kırmızı çevre vardı kırmızı çevre bele munca büyüğüydü
- 16 bîkeremnen nēderdî o tutardı kuyruğunnan bîrsî nēderdî bî uşığ tutardı bî uşığ gēlînîn ardına
mindirirdiler ardına mindirirdiler ardına mindirennen sora bînî kabırğasınnan 'ezyesîn
- 18 dışdeşesîn diyeğîn getirirdiler vērirdiler tutardılar özünü o oğlanın elîne o oğlanın elin bir
ādamda tutardı bîkeremnen ne diyardiler o vaht diyardiler bî gēlînîn ardına oğlan mindirirğ
- 20 inşalla alla uşığ vērse özüne oğlan olî gel gelelim toyuna gēlince evvel kele meyerçî vardı
kele meyerçî nēderdî bâ'zî adam vardı kî meyer gētirirdî kî zırnayle barabar be'ezî bir
- 22 meyer bēs kele meyerçinî gētirirdî diyeğîn çalardı bir hefte ama lekin gel gelelim hele toy
olmuyîb mesel koy bele diyeğîn men toy edirēm men özüm toy edirēm bir ay evvel bî konşular
- 24 misafir gelirdî menim yevimde damımda ħevşimde bîlar yığışirdılar otururlar bir ay qalıp hele
onnan sora bir hefte ederdiler zırna meyer çalardı bir hefte sekkiz gün bızabıt meyer çalardı
- 26 onnan sora toy olurđı sağduç vardı mesel bir dene çüreçendî sağduç ne dēmelî ossun diyim
sene bîrsî nēderdî bîrsî yáğardı bî çöreçenlerî üş tenenî sağduç üş tene bîrsî sol terefte sol
- 28 terefte duran çimdirdirdî çimdirdirdî bî çöreçenlerî yevinde ikinci sağ terefte duran nēderdî
yārınası 'eynen bir toy olurđı ile sâ'āt altı çindî ağşama kîmîn bî nēderdî bî sağduç sağ terefte
- 30 duran 'eynen bir toy ederdî millet yığışirdı yâ'ni o toydan daha eyî bir toy olurđı bıçerenmen
ağşam olurđı dağılırdı bî bıçere üç gün girerdî yēve daha yazıya çıgmazdı bî çöreçen üş gün
- 32 sora hefte olurđı hefte olannan sora bıçerenemnem diyem sene çöy yerinnen bînî bigün sen

- dá'vet éderdí bîgün mên dá'vet éderdím diyím diyeğín qardaş dá'vet éderdí obir qardaş dá'vet éderdí dî diyem sene üç ay üç ay bele giderdí onnan sora bele qalardı evvelkiler çoğ cömerdiydí ho he indí dème
- 34
- 36 Yardımcı: me'ışet nece olardı
- Kaynak kişi: gel gelemím me'ışet terefínnen tēze haḥı baḥasan bir denenín bir işi var yoḥtî valla
- 38 ge günlüğten yığışrdılar on danā onbēş dene igirmi dene o mesel bir ādam yēv yapırı diyeğín yığışrdı yēv seḥebí diyerdí baba çoğ sağolasız çoğ memnun bēş dene çevrirdí altı dana çevrirdí diyem sene bî adamın işi evvel diyeğín çesediydí çamırıydı diyeğín mesel belkí bir heftede biterdí bîçere nēderdiler mesel mením var yapıram sēni var yapırı o yapırı bî yapırı
- 40 çamır belki bir günde qaḥabilmezdi özün qaḥardı özün bir qurşağa qalardı bîçere sēni yanıya gelirdí sēni yanıydan dî baḥ nece damı tutubdı bî usta bîçere dolanırdı on gün on bēş gün terç
- 42 éderdí mege bî kurusın eyyí bîçerenimmem yapanday özün qaḥıp yıhılmasın ve herkeşe yá'ni diyím sene tēze yerínnen bir tek elidí bir tek el yoḥıydı bir dene bir deneye dēsín bele o sözün tutmasın o 'ēcız ossın bir 'ēcız olmağ yoḥıydı yá'ni bir tühür birbirlerini tutmışıydılar kímse girebilmeziydí tēze ye çimse bir te'eddí edebilmeziydí tēze ye ebeden yá'ni bir ihtírám varıydı
- 44 bir dene bir denenín uşağına bir zille çassaydı gētseydí babasına dēseydí diyerdí çalāydy boynın kıraydy çeseydi öldür özün getíreydi yanıma öldürrem men ama lekín gel gelemím indí
- 46 de diyím yá'ni o vāḥıta göre yá'ni ihtírám 'eynen ihtírámı bes nedí men deyím sene indí eskí tēze'eynidí ama lekín hey 'áskerı yo hey 'áskerıye gēlínce hey 'áskerı diyím sene yığıntıdı
- 48 valla eskí tēze indide 'eynı evvelkí 'edetindedí hiç fereğ etmiyim evvelkí 'edetindedí leyezel temenni éderem men indí yēmizde varıydı bîrda işte sattığ özünü he bîrda qalaydığ eskí tēzede
- 50 alla vekil ossun indide tēze 'eynen evvelkí bes indí fereğ oldı deyim sene bî heyvanat qaḥtı qaḥınca nedí bî kısrāğ mısrağ qaḥtı indí bî kere bir dene toy édende bî şeylerde qaḥtı bî
- 52 'edetler de diyem mesel meyter getírı şey yo gene 'eynen yığışlar gözēl bir gün toy éder mesel kemil qonşuları dá'vet éderler aḥşam olı gēlínı neyden getiríler indí oldı kemereyden
- 54 oldı bıkere qaḥtı daha bî şeyler sağduç qaldı mesel yá'ni durar sağ terefinde bir dene sol terefinde bir de bını da qaldırdılar yá'ni bıda qaḥt işte hebele rühum
- 56 Yardımcı: heccıye bir çay gētırın
- Yardımcı: dokzan birde bîrdaydıyız dur muna baḥmağtan evvel edenner kimdi
- 62 Kaynak kişi: dokzan birde belı bîrdaydım babam tavığta oturmuştı
- Yardımcı: éyyıdı nece oldu onı anlatsay gene bize indí geleğ 1991 olaylarına çoğ insan heyvan
- 64 koyunnar öldüler
- Kaynak kişi : ge dokzan bire tēze yerínnen men deyím sene tēze qaçmazıydı tēze qaçmazıydı ebeden varıydı da çoğ 'e'ile çıḥmadı bîrdan bîrsı meniye dím men çıḥmadım eşheden bille çıḥmadım da beşir bir çere geldí dēdiler ide'eş geldí qaçın bir baḥtıy beşir qaçtı
- 66 Yardımcı: yoḥ dokzan birde gāvğa malı ide'eş dögü sen qaçtıy bir de bını edennerene diysen
- 68

- Kaynak kişi: he he aştıı bı aştırttı menı doğzan bir malı doğzan bir malı be'zı vıarıydı ıhtı
70 be'zı vıarıydı ıhmadı valla oħ yev ıhmadı ama lekin işte bılar ara yere saldılar alla tmesın
bir iki m  herrıb vıarıydı olar velvele saldılar t  ze ara yerine duşmanlığ yohıtu valla be'zı ıhtı
72 doğzan birde be'zı ıhmadı valla men diyım sene men ıhmadım aħım yalan diyım ama
be'ezı aştı
- 74 Yardımcı: oħunu da ĥ  kmet 'ıdam   ttı oħunu saddam 'ıdam   ttı siz aştıyız tayara asıf
  dende
- 76 Kaynak kişi: men diyım sene onda 'ıdam t  zedende onca 'ıdam olmadı men diyım size oyın
belede diyım sıze altun k  p  rde oħ 'ıdam   ttiler altunk  p  rde oħunu bele duruttı şarı'ta
78 'ıdam   ttı ama lekin d  nnem t  zeyeye ottız   ş tene on danasın ĥemen bazarda şeyin   g  nde men
geldım g  rd  m   zlerın baħtıı alanın k  sk  nde bazarda anları   g  ne k  mın urumuş
80 almışıydı eşhedenbille bı ağacları etiler daşlığ arħ   ttiler   z  n anları kinara g  ttı bir ısmı
on dananı da alanın ardında 'ıdam   ttiler daha obirsilerı apardılar ġer yerde 'ıdam   ttiler dağ
82 k  sk  nde orda 'ıdam   ttiler   zlerını he valla bir ısmı indı de kimse bilmedı harda g  ttı b  s
bir dene diyersey mene onuşıram seni ın bes   dın v  mem sene men g  zımden g  rd  m bir
84 dene geldı dedı bı bılar tezelidı bız ne yığırdığ valla acımızdan p  ncer yığırdığ isterseyız bı iki
dene bı gidenlerın   dın v  rem sıze iki dene bir dene bir kırmızı bıkap geldı 'erebidı sayıķ dedı
86 bılar t  zelidı ikıdenenı valla ġenc geldiler m  nım yanımnan aldırdılar   zlerını obirleri
aştılar gelmeğten sora
- 88 Yardımcı: o v  ħıt t  zelı bir suuydı bı t  zelı dedı ya'ni gerek 'ıdam olsun o ikı denenin bekem
beke   dını v  rebilisen bele 'ıdam oldılar sıleymannan geldı ġec v  ħıt
- 90 Kaynak kişi: he v  rebillem birsının   dı neef şekır neef şekıroğlı oda gedın sorın   z  nen onu
da kim ĥılas   ttı ĥ  sen ġeyıb alla 'af   tsin he ĥ  sen ġeyıb obirsını yo valla ĥılas   debilmediler
92 he vallah ebele g  ttı nazdar   dam
- Yardımcı: nişin obirsı ımıdı 'ıdam oldı sen g  rd  y   zlerın
- 94 Kaynak kişi: yo   zı n  dı yo obirsı şeyin oğlı obirsı şeyin oğlı ĥesen erın oğlı
- Yardımcı : haşsı ayab   'alı eber o bele y  vleri ierıdeydı nişi s  ni apardı
- 96 Kaynak kişi: 'alı eber o 'alı eber bilisen nışı onın v  stası yohıydy onın v  stası vıarıydı bes
v  sta abalamadı 'amısı v  staydı   reenleri de tikrit ĥaħıydı   reenleri de men ders
98 v  rmışem   z  ne k  lye '  skeride benim de arħadařımdı oyın bele diyım sıze bes men bıları
g  zımden g  rd  m   dın demem sıze bıları eşhedenbille o v  rdı dile o 'ıdam oldı işte ĥ  sen
100 ġeyıb oħ adam tanırdı 'erebti de diyeğın asılları salihıydı valla g  ttı tikritten sıcından ıħarttı
getirdı   z  n bı neet şekıroğlu neefı ota alıbtı da indı bes mını valla eb  lam  dılar işte
102 velĥasıl eb  l  saydılar onu da ıħardırdılar bes onı 'ıdam   ttiler feķirı
- Yardımcı: siz bırd   aldıyız yohsa irana g  ttiyız ora gelmeğten evvel onı sele
- 104 Kaynak kişi: yoh ebeden ıhmadım men evden yazıya ĥı onda m  nım alla 'af   tsin dedem
ĥesteydı ĥesteydı ellı ayağı eb  lamazıydı men dedım   lsem de daha ıhmam bes bir saruğ

- 106 çaldılar hüsen cahatın evine çinci katı yıhtı yıhanda menim beytüne kapımnan bir şey şaziya
gêçti binca medfe'den çaldılar medfe' gêçti sütlü cönye vıarıydı alla vekil ossın çıhtım bahtım
108 sütlü cönye yanırı men olmasaydım yevimde yanardı o küçük şaziya ardından
Taha Komish: ne vıarıydı dediy neye düştü
- 110 Kaynak kişi: düştü bele sütlü cönye 'eynen bele komaştı sütlüdü biçere ya'ni şeydendi
saptandı indı bayaz oldı indı neylondı o neylun döcöldü ya'ni bele diyeğin şeyden idı bele
112 diyeğin koyınun öngünneiydi bele ederdiler özün özü bilisen neydi sütlü cönye hurma
lifinnen ederdiler onı biçere o çoh keyimidi çoh mezmıtuıydı valla çıhtım bahtım ora düşübtü
114 yanırı gér sıcahtı bı sütlü cönyenin üzerine düşmüştü bahtım yanırı men söndürmeseydım
özünü yevim yanardı
- 116 Yardımcı: y'enı yevde eyydı yevde oturubsuz eger yevde olmasaydı yevı yanardı
Kaynak kişi: çılmasaydım dama dedim bahtım nedi bahtım hüsen cahatın vurub şeyine ikinci
118 katına ikinci katınnan yer etmişti bir şaziya işte gelmişiydi beytüneye vıurmıştı beytünen
kapsını delmişti delende düşmüştü sütlü cönye üzerine sütlü cönye valla oydı daha bahtım
120 yannı ye'nı bele yannı ataş kahtırı o şaziya yandırırdı özün valla bir satıl su getirdim hemen
direk çıhartım yazıya da özün
- 122 Yardımcı: dıyrem heccı sen birez konuşsay babay sebet nece işlermiş bı sen'et tızede āızıydı
bes me'eyen babay birinci şahıstı işleyib özünü
- 124 Kaynak kişi: sebet işlemeğ deyım nece olardı nēyçi bele asantıydı ge annadım size kocamın
kocası bizim bı sen'et sebet işlerdiğ babam işlerdi bele diyeğin dedem dedem kımnen alıştı
126 kocamnan kocam kımnen alıştı babasınan 'ebdinden he he yo yo ya'ni bız ya'ni bı koca be
kocadan 'ebdin kımnen alıştı bılar türkler geldier bira o vāht geller hara bı seyd ıbrahim
128 cemı'ine bı seyd ıbrahim cemı'ın özleri
Taha Komsh: neçede bı
- 130 Kaynak kişi: menim yādıma gelmez bı bin yēddi yüzde geller bı seyd ıbram cemı'ın özleri
yaparlar türkler o vāht biçere diyerler türkler diyersız ne istirseyz bız sızı alıştırağın bız sızı
132 alıştırağ türkler geri getmeden evvel be'zın mesel diyeğ alıştırdılar şey sebet işlemeğ vıarıydı
bir dene terç etti edebilmedi başarabilmedi ya'ni babasının sen'etin tutabilmedi diyeğin
134 sıleyman 'ālī eçber sıleymen yohtı babası ne diyerler bele lekeb 'ālī ekber sıleymengili bı
abdılhalıkgılın babaları başarabilmedi ya'ni o vāht menim kocam etmişiydi menim kocam ne
136 demıstı oğlı sādıka demıstı oğlum terç etme bı eyyı sın'attı türkler çoh kalmıştılar bırdı bı
seyd ıbrahim cemı'inde özleri yapıp özün o vāht özleri yaptılar özün oydı yapanan sora
138 biçerenemnen kocamın babası geçinenen sora alıştırmıstı kocamı demıstı oğlım bı sen'etten
vazgeşme hiç biçere kocamdan etti kocam da alıştırdı menim dedemı diyeğin babamı
140 alıştıranan sora biçerenımnem sarı tepe vıarıydı söğüd ağacı vıarıydı sarı tepe çemiıydı nederdiğ
bız kocam geçinenen sora yavaş yavaş evvel hēvıçede vıarıydı hēvıçeye giderdi alla 'afetsin
142 dedem hēvıçeden biçerdığ bız uşağıydığ bızı aparırdı biçere onda henzir çoh çohıydı biçere

binin çırpısın biçerdig dibinen keynerdi çılmazıydı biçere binı biçerdig henzir olduğuna orda
144 hêvîcede daha terç êttig oranı çünçün bız gëttig çırpı sebebine hêvîceye gëttig orda zer'et yêr
vêrdiler bize şeh vêrdi o vâhit yêr vêrdi yêr vêrince zer'et êttig tahıl eçtig tahılıımız deyim sene
146 çevirke yêdi o vâhit çevirke hemen çevirke bele yêdi koymadı kıssın kırış yêddide hemen bele
zer'etı deyim sene bele munun kîmîn ha birde bılar yanda işte çöldü davşan da var her şey var
148 velhasıl torpağ êtti özün heç koymadı ağaşları da kıssın henzir bele êtti şöim êtti sümül
kalmadı özün deyim sene bir harmanımız varıydı alla bele vêrdi bize diyim koymadı yá'ni o
150 mantıkada hêvîcede birinci bızıydı yá'ni vürdi özüne bi başından vürdi o başına çimîn hiçbir
şey kalmadı bes o çili kaldı inan başladı çevirke o çili de yemeğe bağ mên bin dokkuz yüz
152 kırış bir moualidem daha oydu geldig bira vazceştig ordan daha gëdib biçmediler alla 'af êtsin
dedem henzir varıydı henzir sürü sürü varıydı beleydi beleydi hêvîcedeyim sene bilmem nece
154 geldig hara sarı tepeye giderdig sarıtepede hazamannan giderdig seçizinci ayda başlardig
gêtmeğe ağaclar biçere ussuya toğ olurdi he daha öz özün tutardi öz özün tutunca nêderdig
156 biçeremnem daha onı getirirdig arı sebeti êderdig arı sebetimiz vardı bizim têkriben yalan
olmasın kırış sebet bes özüm üzün varıydı ortağımız varıydı hebib yadgargılı behcet hepimiz
158 bal arıları varıydı ortağımız yevde üsteneiden neçedeneyden seyt abbas alla 'af êtsin
ortağıydı özleriden üç dörd yevde tēzede ortağlig êderdig neydi çeserdig balı valla satmağ
160 yohuydi deyim sene bağ ordan bira on yev olmaz konşıydı yá'ni bira çimîn birdan bira çimîn
paylardı nedı bizim birda bir 'emimiz kıızı varıydı koyın diyemde size şey 'eşirgılın nenesi
162 hağ 'emimiz kıızı bira çimîn bız paylardı birdan bele enerdig ordan bele nürlemse şeyine
çimîn olar dostimizıydı neçet şukir 'osmangili ora çimîn paylardı yá'ni kesimîn kapsına
164 kîmîn paylardı ordan bele 'eşür mēhellesi kîmîn paylardı yohuydi bele satmağ şey
birdenenin mesel dāvāri var koyın şey indide yá'ni beledi yohuydi valla yogirt mesel nānciya
166 satıllar şey yo 'eyib dōgü çalhardılar onnan sora çeresin çeresin kağardılar konşılara
paylardılar he valla yá'ni ara yerlerinde bele mühibet varıydı he olmasın tēzenin indi de tēze
168 beledi leyezel maşalla he valla bizi görenner hesütlerdi

Yardımcı: be şey dediy 'askeriyede indi de seleşirig sen yuhardan en

170 Kaynak kişi: 'esçeriyede men sekkiz sene kaldım çatı çatı harda barudhana var birda
iskenden yoharda mehezın 'ited kerkük orda men sekkiz sene çatı kaldım sekkiz sene çatı
172 kaldım bahtım ratı birşey dōgi kahtım nēttim tesrih 'am geldi yetmişte bin dokuz üz yetmişte
tesrih 'am geldi tesrih 'am geldi men 'erifiydimde minca zor êttiler mene kal kal dedim valla
174 men kalabilmem nişin dedim valla men kalabilmem me'eş onca dōgüldü me'eş fakat beş
dınarıydı mitāva'ın kahtım çıhtım çıhanan sora yēddi ay kaldım sübhene alla il bele nehat oldı
176 diyim sene umbirinci aya keder bir katra yağış düşmedi ah baba alla o günü hiç getirmesın o
il nehat oldı yá'ni yağış hiç olmadı valla bi kahraba de'resi bizimdi bağ nēca indı kahraba
178 de'resi yohı bizimdi indıye kîmîn hükmet bize bir filis vērmedi inan allaha eçtiğ birdan
'erebler gelerdi diyerdim konın birda diyim sene nece sürmüştüğ özün şöim 'eynen bele

180 şoñım qaldı kimse bilmezdi yá'ni tañıl sepmişig özüne he valla işte qahtım yeddı ay qaldım il
nehat oldı qahtım birinci ayda il başı geldi yá'ni yetmiş bir yetmiş birde qahtım bir 'erize
182 tekdım ettiğm dedim giderem duru'e sınıfı'l-dru' giderem qahtım birdan valla menı 'akidecede
tandıdı dedı yem 'evad⁶ gitmeğinen dedim valla men daha 'erize vermişem giderem giderem adı
184 da valla yadımdan çıhtı yadımdaydı tandıdı da mēnı dedı gönderem senı bağıdada tecnid 'ama
bağıdada gönderem senı tecnid 'am ora gönderince orda bir zabıt varıydı bızım yanımızdaydı
186 vahtında adıda yadımnın çıhtı valla yanımızda neķibidı görmeğiyden menı dedıne getirdı senı
dedim valla geldim işte bañ sınıfı'l-duru'e istirem gedim dedı yeri gēt çığırdı bir ra'idı ra'id
188 görmeğiyden menı tandı adı huşamıydı bağıdad hañıydı dedı (hay ente)⁷ dedim he ona dedı
yeri gēt bañ leühede aşagıdan nañsı devre var valla geldı dedı sıfı'l me'elimine gētçinen en
190 eyyı devredı bı dedim kedyuhtı valla çıhtı dedı bı velhasıl tekdım ettiğ bitirdiğ tēzeden de
mēnınnen iki dene varıydı üş dene oldıg olar da geldı menım havasına dedim siz qarışmayın
192 men sıziydenem yá'ni nēdı men bılardan böyügem çünkü hebsinen onnan terefe dedim bızide
gördüler tab'an
194 Yardımcı: kenber gedenen kımıydı seniýden gerekim seniden doraydı
Kaynak kişi: yo kenber gedengili devre on dördıydı mezhırıydı meñmed nürüydı kenber
196 gedenıydı bılar külyet ihtıyattaydı külyet ihtıyat hükmet leg etti leg edince bıları vėrdiler hara
külye 'askeriyeye külye 'askeriyeye vėrinceler nēttı meñmed nürü şeye beħrine tekdım etti
198 istemediler mezhır dörd ay qaldı dörd ay qaldı dedı men de istemirem neķıl ettiler özlerini
efvaca biçere fırqalara yá'ni gēttı qalmadı işte kenber geden kaldı kenber geden de qaldı muni
200 meşet ettiler he meşetıydı me'lumeti onca yoñıydı altınca şahadası varıydı menım hemd olsun
üçüncü şahadam varıydı qaldıñ musulda bir il bılzabıt devrede devrede elhemdülle
202 birincilıgēni getirdim men orda sebıt ettiler menı re'is'urafa sırrıya koydılar o vañıt 'emid'l
rukun davıtel-cenebıvardı özü geldı musula bes seçiz deneni seçtiler seçizdene istediler bızı
204 koydular külye 'askeriyeye biçere te'bi'e dersı vėrerdıg te'bi'e dersinen devre açıldı bir
cemelun yaptılar ke'et cıdv va kereti qahtım men özım teberu' ettiğm evvel vañıt men özım
206 oldım ders bırez zehmetti yá'ni biçere telebelerden seleşmeğ zabıtlardan çoñ çoñ zehmetti bir
dene mesel altıncı 'elmi bitirib hette mesel diyeğın üç şehaday var ye dörd beş bılardan
208 seleşilmez uşag kımın döğı uşag meçteb telebesi ağıyı aşsay bin sual çıhardı seniçin koymaz
senı ders şerh edesen çaşırdı senı bı zabıt beledı yá'ni menı bel ederdiler çaşardım blimezdim
210 ne konuşum ne annadım bı telebelere judo karati oynı valla elhemdülle devrede yá'ni devrede
de birincilıgē getirdim çoñ bes iştibek oldı qañım deyim sene iştibekte iki kere kırıldım men
212 birsinde bı femu'l me'de diyeriğ oda indi de bañ dıcüdü ikincisinde kırılendem dırttene
saldılar canıma dırtteneyden dırtteneyden bes men yá'ni yeñem vermedim ele kırdiler menı

⁶ Arapça: allah aşkına

⁷ Arapça: Bu sen misin?

- 214 kırendelerde vâzgeşmedim yâ'ni iştibekten kırdım özlerini kırendem daha hem nefesim çesildi
nefes alabilmirdim hem de kabırğam indî irag sizden ikî sümüş kırıldı
- 216 Yardımcı: vîli kimîyden iştibek êttî sîzî gördü
Kaynak kişi: ilk evvel iştibek mîhafazalara saldılar mesel mîhafazat basra vâlla diyim sîze
218 basradan bir dene geldî âdî aḥmedîdî ikî arvadî da vârydı arvâtları oturmuşıydı inan allaha
men öz özüm görstermirdim bir bele hük semiz vâlla gördüm özün dizkindim daha kaçım
220 yalan deyim qorḥımnan nefes alabilmirdim bes benim nedî benim boyım özünen uzunuydı
men de bir şey vârydı alıştırdım yâ'ni o müderíbî ikî yabannan gelmişıydı dörd zarba
222 alıştırdım özün dörd zarba ha dörd zarba hebele te'ecübü qaldı te'ecübü qaldı kora dedî bîz
bîdî hazamanan yâ'ni evvel vâḥıt bîz code keratînî bîz özüm üz çıhartmışıḥ şey êtmışıḡ nece
224 bîzden cetsin nece bîz bilmîrîḡ bîları alıştırdım özüne bî bîçere bîzî alıştırdı demedim özüne
yâ'ni ilk evvelden demedim dedim sen menî kırebilmesen sen müderıbsen istemîrem yâ'ni
226 senî utantırım utantırım dedim senî dedî nece dedim sen menî indî sakta vursay yıhsay menî
sakta yâ'ni yıḥmaḥdı yıhsay menî men senî teḡriben üş şeyden senî birdan qapı yana ataram
228 bir şey vûram sene demedim özüne yâ'ni zarbanı bir zarba dedim vûram sene bir şey vûram
sene senî birdan ora kîmîn ataram orda maḡas kîfîl êderem özeriye boynıyidan maḡas maḡas
230 nedî bîçere başını bî çî ayaḡın ara yêrine qoyaram bîçere başı bîrda qalı dolannam dolannam
özünü yâ'ni ayaḡını çalam yêre çalandam boynın kêrrem dedim men senî müderıbsen olmaz
232 boynıy kêrîm ha dedî kêrebilmesen dedim kedyoḥtı bes şey êderem ihtiraman ilek benim
müderibimsen mü'elimimsen olmaz olmaz senî men kêrîm bîrda olmaz dedî nece dedim bes
234 diyerem sene sen indî müderibimsen mene bir saḡtayla bir keḡze ḥurre êdesen çalasan menî
yêre keḡze ḥurra neydî mesel bele durmuşuḡ ikîmîz barabar nederem men özü tûncülü keḡze
236 ḥurre ikî metîr men ikî metîr kırılıḡ semtime kîmîn tûncülürdüm he özü bele te'ecübü qaldı nece
men özü yâ'ni keḡze ḥurre vâlla bilmîrem dedî men nece il şeyem bele yâ'ni müderibem yâ'ni
238 teḡherüc êtmîşem özü ikî metîr tûncülürdü özü bele ne kîmînıydî bele boyda özü bele cisimli
döcülüydî bes men meḡeyet olurdum delli kimidi baḡanday özüne mende 'eyyibtî dönsem
240 herşey başlada daha olmaz dönmeḡ
Yardımcı: bâ ha sîzîy ḡesen kîmînıydî mene göre
- 242 Kaynak kişi: yo ḡesen çüledî bî uzunuydı ḡesen bîrez ennîdî o inceydî inan bele sârḡa diyerîḡ
çığranda on dene bece öz özün tutabilmezîdî özü kuvât nedî bî codu kareti birîncî kuvât
244 çığırmaḡtı çığırsay yarî kuvâtın o şaḡsın muḡabiliydedî çekili gerî senen qorḡar
Yardımcı: çığırmaḡ yâ'ni annat bîze orturanlara neşet ossun
- 246 Kaynak kişi: haaa! çığırmaḡ elîn bele êderdî bî bir çığırmaḡ yâ'ni o çığırırdı deyim sene on
denenî inan allaha yıḡardı yarî kuvâtın alırdı sene deyim
- 248 Yardımcı: çığranda damarlarda tenc olı
Kaynak kişi: he tenc olu birîncî çığırmaḡ yarî kuvâtın o ḡasmıyın yâ'ni muḡabiliyîn kuvâtını
250 alısan qorḡudusan özünü ikinci kuvât kuvâtıydı öziyden bîçere ilk evvelden ikî geldî

- muḳabile o sene çaldı daha o sení kırar ilk evvelden geldí sen çaldıy özüne daha mehme çalsa
252 sene daha sene saytara edebilmez ebeden ilk zarbanı sen çaldıy özüne mehme çalsa sene daha
saytara edebilmez sene koy ne tühür çalırsa çalsın ne tühür çalırsa çalsın gelerdí ilk evvelden
254 men çalardım özüne koymazdım diyardım çal diyardı yoḥ sen çal demeḥten barabar çal men
çalmıştım özüne bir kart vurardım boynuna daha giderdí nêderse êtsin baḥ kart ebele
256 Yardımcı: o yabaníyí nece yıḥtıy onı sele
Kaynak kiři: ište he gelí bıra bılar bı kadar çalıstılar éttiler istediler mení kırsılar
258 kırebilmediler bilmediler bilmediler basra bir kitab gönderdiler basraya dediler codu kareti bir
dene gelsín yá'ni bele müderíb qedim bını getirdiler adı valla aḥmediydí bı aḥmedín bes bir
260 cısmı varıydı yá'ni ıfırse uçaram meḥemed var inan alla onın kímín ídí men gördüm özünü bir
yarım kemis girib birdan kólí bele bı kabalıḡta dedim valla men bını hemen men sıfıra çaldım
262 ebele özím özime deyirem geldí sübhene alla yanımda oturdı çı arvadı da var bele billem ya
altı uşaḡı varıydı beş uşaḡı varıydı yá'ni ye beş uşaḡı ya da uşaḡlarda uşaḡıydı valla arvadları
264 da yenci almıştı yá'ni ye beş uşaḡıydı ya altı uşaḡıydı ne deyerler uşaḡlar (yaba hay şını ente
seuy 'eliç hay biḥelgek)⁸ sakız edesen bını bı nedí ebele êtsey özünü uşaḡlar uşaḡlar ardımda
266 (yem 'evad evvel ma azırmak)⁹ yá'ni deyrí birinci çalmaḡta sene öziy yıḥ valla sení bele
görem kırıştırrám
268 Yardımcı: oyha sene bele deyrí
Kaynak kişi: he mene bele deyrí barabar oturmuşıḡ o dekke bele ıskenbil üzerinde cemahir şey
270 onda aslan tikit vıraḡa vërmeḡ çoḥ baḡdad ḡaḡın kavdılar ḡalmadı tikit yer ḡalmadı şey seḡede
yer ḡalmadı he valla çoḥ adamı dönderdiler 'e'lení dönderdiler vıraḡa ḡalmadı vıraḡa niyeydí
272 onda ikiyüz ellí filseydí vıraḡa çoḥ milletí dönderdiler yer ḡalmadı külye 'áskeride yá'ni
cemahir yá'ni onca geldí ḡalmadı yer mel'ebte valla mene baḥ sen nesen yá'ni bele üşçüt sen
274 nesen bele etmeḡimnen sēnı beliyden kırmışam vallah bele diyendem özüne bele edendem
sení beliden kıram ḡaḡırı ayaḡta durı az ḡallı öz özün parçalasın ḡer özü cısmı zaḡımdı bes
276 men ne déyim valla bele baḡıram özüne déyrem alla êtmesín mene bir refsa vurmasın rafsa
yá'ni tepme tepme vurmasın mene men ne déyirem özüne déyrem men üç zarbanı çıḡartmışam
278 bıları ḡullanam öziden (muaşı muaḡılı yoḡaḡiri) muaşinedí iki elimí yere koyaram rafsa vuram
köşküne 'eynen ēşşeç ḡeşe eşidennen nece cıfte atar 'eynen bele kura munı dedım
280 müderibimiz de delí oldı dedí bız bidı ellí senedí valla bıları bilmiriḡ hele obirí bir ayaḡıydan
çalasan özüne obirsi de bele elí yere koyasan tuncülusen köşküne çalasan tepmení valla her
282 neyse başladı safire çaldı ḡekem bız de soyolduḡ bele ište yarıba yarı çılpaḡ olduḡ çünkü oyun
usulu beleydí ona degme sen dur seleşirem
284 Yardımcı: hanı sēnı ḡiç tēzelí yoḡtı cumhurda

⁸ Arapça: Baba bu nedir, sen bunu ağzında sakız gibi çiğnersin.

⁹ Arapça: allah aşkına ilk vurduğumda

- Kaynak kişi: yo yoıuydı tezelı kenber ğeden varıydı alla ‘afetsin o da ğeçındı kura mene bıncı
286 dedı sen ne öz özi ataşa atsan dedım sen allahtan ol alla var valla munca zor etti mene alla
veçil olsun koyun hele bı hakat bırdı kalsın baba vazgeç mınan vazgeç hette haviye vėrdiler
288 mene aparsılar mēni yabana geldim dedeme dedim dedı valla sen benim oğım dögüsen valla
bele kehir yedim valla on deneni apardılar indi de gelmediler kaldılar orda ele küllin birçerede
290 safire çaldı men dēyrem özüne enmeginen helebeye göreşe enme dōřek üzerine birdan bele
etmegimnen sene sen öz öziy yih bele diyendem özüne keyim demirem bele yerrig barabar işte
292 çakkalig hille edirem velhasıl selam ettiğ çekildiğ geriye çekildiğ geri valla her neyse öz
dolanı istiri bir fırsa tapsın çassın mene dolandığ fırsat tapmırı valla men birçere hemen bir
294 çıgırmağ çıgırdım özü çıgırmağtan barabar döndü kabırğasına bahtı bahmağtan barabar hemen
tüngüldüm boyun boğazına valla bir dene çaldım özüne bir mankas ettim boynuyna ebele ne
296 dēyim sene yihıldam özün bir dingedi hemen özüm dēyrem yihabilmedim özün endim boyunan
enmegten barabar aşağya kaştı dolandı özü dolanmağtan barabar ardı mene oldı olmağtan
298 barabar bir de vurdım birasına bir kert vurdım özüne bir kert vurdım duruttım özün damarın
duruttum ya‘ni üzünün bildim duruttum damarın döndü dönende bir dene de vurdım ‘eynen o
300 çaldığım yere iki dene vurdım boynına ‘eynen o çaldığım yere çalandım çekildi geri çekilende
dolandı valla birçere tüngüldü özü bele çekildi benimçin valla çekildim geri men kabırğa
302 vėrdim düştü düşmegten barabar hemen birçere yerimnen uştum tüngüldüm he bir cüt tepme
geriden vurdım beline tappoğtan vurandam kağım yalan dēyim yihıldım yihilandam birçere
304 dolandım dolanandam birçere tutum kolını bı kolunu tutandam birçere hemen bı ayağım
getirdim bira koydım bir dene bele çektim çekmegten barabar şak şakıldadı saldım özün
306 kağtılı he kağtılı çoh kızdı onda bildim kırdım özün dodağı mor oldu daha men dedim nederse
etsin daha ne tühür iştibeğ ettiğ çaldı etti o yan etti bı yan etti enge ehirde yihıtım özün
308 yihılанда dizi büçüldü dizi bele kaldı topal oldu dēyim sene ilan kimin yere büküldü ya‘ni
Yardımcı: heccı sen her gün hardan geçesey yev getmegçin
310 Kaynak kişi: men her gün bı meçteb yolundan geçerem e sen de bı yoldan he geçesen
Kaynak kişi: men ğedim indı gellem
312 Yardımcı: hara ğetsen
Kaynak kişi: cıgara almağa
314 Yardımcı kişi: yo sen oto kırbın ollam hasan sen al kaç oğım
Kaynak kişi: yo ağır men ğedip ihtimal kallam orda yerde gelebilmirem
316 Yardımcı: gelli gelli men bille

Karar Avni

Doğum Tarihi ve Yeri: 1945, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Bahçıvan

c. Tarım

- 2 Taha Komsh: eşçiden tēzede zer‘et neçeydı neçe olārdı sen evvel nederdi indı nedisen
Kaynak kişi: salāvat ‘āle muḥemmed ve ēlī muḥemmed evvel mesel bir yērī issen eçmeğe yērī
4 puḥit ēderdi puḥit demeg mīna demır çálardı hırmaşa çálardı evvel davar vārydı kátır cütü
vārydı eşşek cütü vārydı sığır cütü vārydı sığır cütüne bız olaşmadıg çoh eşşek cütüyden
6 kátır cütüne olaştıg bıçere nederdiler bını demır çálardı bele ēderdı imşağ ēderdı yērī tāmam
bıçere onnan sora kaḥardı bını çer çeçerdıḥ çer çeçerdıḥ istırıḥ bını şey ēdeğın tāmata eçeğın
8 diyeg tāmatanı neçe eçerdēg tāmatanı demır çaldıḥ izlerdig özün izliyennen sora tāmatanın her
cevesıne cevesıne bir şefte şefte eşşecın üstüne şefte vārydı çöl koyardılar bir şefte bıyız
10 atardıg bir şefte o kenşerıne atardıg onın dağıdardıg dağıdannan sora bir de mīna davar cütü
çálardıg kátır cütü yev eşşek cütü çálardıg çalannan sora birde çeçerdıg özünü eçeçennen sora
12 bıçere kaḥardıg onı kemmilledıg özın şıtil vıurardıg mesel táya etmişıg yá o táyanı almışıg
mesel gér adamnan özım üzün olımıyubsa almışıg gér adamnan gér adam dede ‘álıgılı babası
14 şey ēderdı ‘eynen şıtil ēderdı olardan da geh geh álırdıg biber badancan tāmata gelırdıg
vıurardıg vıurardıg özünü vıurannan sora bıçere bı tāmata çoh eyyı bir necıḥ olırdı bızım
16 tāmatalarımız bı bázıyan tāmata her tāmatalar bele bele olırdı çoh bir ‘eçeyıb olırdı gelırdı bı
tāmatanı mesel bamyanı ‘eynen mesel bız eçtıgımız ekseriyet tēzehurmatuda bamyā badıncan
18 ekşerşı bamyā eçerdıg bamyanın o meḥel eyı vıardatı vārydı tāmata mesel hepı sene necıḥ
olmazıydı mesel sām yel olsaydı şey olsaydı necıḥ olmazdı bes bamyā necıḥ olırdı
20 tezehurmatuda indı bı bazarımız bir párça adam olırdı kerkügün milletı yarsı gelırdı birdan
bamyā alırdılar alan çoh alabilmezdı beş günye dörd günye üç günye onda da mesel bikez
22 sáyara azıydı paslar vārydı paslar üstüne koyardılar aparırdılar bir taḥım aparırdı erbıle sora
sorası bı seksenlerde bele oldı pikablar bı seksen pikabları vırıldı fellehlere bıçere tēze milletı
24 başladılar eçmeğe bıçere başladı çıḥmağa süleymaniye şeye bı ara yérın tēzenın bamyası bı ara
yērı kablardı yá‘nı çıḥardı çoh bamyalarda ‘eçeyıb vıardatı vārydı biberde beleıdı bes biberın
26 badıncanın o alcısı yohıydı bızım tezehurmaı bamyada çoh necıḥıydı mesel bızım bağılarımız
vārydı bağılarımız da eksəriyetı tülkü üzümü vārydı çoh menşurıydı tülkü üzümünden neçe
28 şey istifádá olurdı bir taḥım bınan şarab ēderdiler evvel sora meselen neçe üzüm vārydı tēzede
mendeli üzümü tülkü üzümü ḥoşnav üzümü ḥoşnav üzümü kere üzümdü bıçere oda bir ‘eçeyıb
30 bir şeydı onan sora paşa üzümü vārydı indı bızım hele kalıb bağıımızda paşa üzümü bı il
sübḥene alla olmadı bildir yağış oldı olmadı bı ilde sübḥene alla tülkü üzümü bele tek tēk

- 32 tutub bireğçe az tutı sübhene alla paşa üzümü nışı paşa üzümü diyardılar indı bı (helevyêr)
üzümü çıhıbtı ona benzer o mehel yá'ni ágalar pašalar yêrdiler bızim meselen dörd bês (lêvn)
- 34 dana gözü üzümü var 'eynen tülkü üzümüne benzerdi gene ên güzel bızim tülkü üzümü yohtı
bir yerde tēzenın tülkü üzümü kımın yohtı
- 36 Taha Komsh: nışı biná tülkü üzümü dediler
Kaynak kişi: tülkünün kıyırığı uzın olıb onı da ona benzedibler
- 38 Taha Komsh: bı eçtiglerini yazdan gelerdiler áparardılar yoħsa tēze içinde satınardı
Kaynak kişi: yo meselen demedım sene tülkü üzümünü ekşeriyetini millet birda alanan sora
- 40 gelirdiler binı gēr yere áparırdılar áparırdılar özlerini mesiħiler şarab ederdiler bağdada giderdi
musula giderdi en ehırinde daha bı tülkü üzümü yığşırdı bele şırın olırdı bele şırın yá'ni
- 42 kıoyardılar meselen bir dene ħesteyçi diyardılar gêtsın tülkü üzümü yēsın mında kıalmaz bir şey
şıfa varıydı özünde işte heyva leymon bılarda herşey var
- 44 Taha Komsh: siz zer'etı nece ceçırdıydıız meselen vaħtında nece sebeħten cıderdıydıız nece
Kaynak kişi: birda namazı ertedenen kılardıg evvel hebele sayara yoħuydı davar varıydı eşşek
- 46 varıydı kıırağ varıydı oydu tēzenın şeyleri de çoh uzağ döğülüydü ħepsı tēzenın etrefindeydı
zer'etlerımız yá'ni çoh adam var yayan giderdi meselen 'e'lesın mindırıbtı davara özü meselen
- 48 kıabırğasıydan giderdi olaşırdı olaşanan sora başlardı yığmağ ne varıysa zer'ette yığardı
meselen bamyanı yığardıg bı tēzenın bazarında duruplar baķalar bekliler senı getirirdıg
- 50 meselen satardıg batmanıydı onda batman on sekkız kiloydı biz batmanan satardıg ħuķķa
varıydı batman varıydı menım yadıma gellı satardıg on altı ellıg ellıgıydı on altı ellıg ederdı on
- 52 sekkız ellıg ederdı eng baha ossaydı daha onnan sora enerdı mesel on ellıg ederdı yüz dırem
varıydı ellı dırem varıydı mesel bı bamya malında şey malında çeçerdıg mesel tērēzı munın
- 54 babasınan alırdıg böyük tērēziler çeçerdıg bı terefe doķķız kilonı kıoyardıg o terefede doķķız
kilonı kıoyardıg bir batman olırdı mesel çıdene çeçeydıg çı batman olırdı ondana çeçeydıg
- 56 diyardıg bês batman olırdı böyük gönyeler varıydı kırmızı bês batman alırdı o doķzan kilo
alırdı ona kıoyardıg ağızını kıeyım bağlardıg mesel adam var üç gönyesı olırdı adam var dörd
- 58 olırdı herkeşın öz zer'etine göre işlemeğine göre vardatı olırdı
Taha Komsh: ħepsı 'álem zer'etten meşğulıydı yoħsa başķa şeyler varıydı bize göre
- 60 Kaynak kişi: yoħ işte mesel bir taħım zer'ette işlerdı bir taħımda zer'etın yanında işı yohtı
getırıbsen özün senıçın yığardı kıızlar o mehel yığadı onda ikı ellıg eydı engı ehırde çıneççi
- 62 diyardıg çıneççi nedı ħanbal bamya yığana çıneççi diyeler mesel senı öziyın 'e'ileyden
baħasan ihtıyecı var çıdene üş dene çıneççiye getirirdı mesel kıonşılاریn kıızlarıdı 'e'ilesıdı
- 64 getirirdı yığardı yığanan sora hem çıneççının parasın vērirdıg hem de bamya biber tāmata
vērirdıg badıncan ne varıysa zer'ette yığardıg ona vērerdıg onan sora ihtıclerın alanan sora
- 66 satardılar onuydan istifada ederdiler yá'ni kıazanırdılar mesel o mehelde bir taħım adamda bēl
işlerdiler bı bağlarda bēldár diyardiler özlerine işte munın işı yohtı kış olırdı meselen ħazaman
- 68 başlardı bı bēller teķriben şeyden sora on çıyıncı aydan sora başlardı ħaħ başlardı bēldárlıg

- 104 özü yêvde tutardı bir taħım gelirdiler hârdan bîni alırdılar musuldan gelirdiler bî yezidiler o
meħel gelirdiler bî zeytîni senen icar êderdiler ye sen özüy yıgardıy özlerine ye senen icar
106 êderdiler özünü özleri yıgardılar millette yêvde tutub birbirine vèrerdi konşı konşuya vèrerdi
hısımgeli diyerdi gel yıggınan sen işte bele muniydan iderá olırdi .

Mustafa Musaddık

Doğum Tarihi ve Yeri: 1960, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Memur

ç. Okul hayatı

- 2 Taha Komsh: dayı bıyrın konuş bizimçın utanmağ yoħtu
Kaynak kişi: belı işte mên meçtebí têzede bitirdım ibtide y'enı onnan sora velv men
4 konuşuram baħ bıra dayı hemze ne konuşusuz bı arayızda bir dur anadağ oğlana sen çoħ
konuşusay hemze baħ dayı 'álıde konuşuru he valla daha men konuşmuram
6 Yardımcı: viy yoħ dayı kusura baħma sen annat olara boş ver sen
Kaynak kişi: yoħ he aralarında konuşular koymular boħ yeğın de bes he arayızda konuşusuz
8 senevayı kaz yağı içıbsız bı nedı babayızın yêviden yala men gèdirem yazıya koy bılar
konuşular men alta aşıya gèdirem he araya giriler
10 Taha Komsh: yoħ dayı hara gèdisey sen otu sen konuş koy olar gètsiler
Kaynak kişi: yo men gèdeceğem
12 Taha Komsh: cem'et dayı gèdiri allahıvuzda üşüt olın
Kaynak kişi: men kalsam eger hemen kımse seleşmesın
14 Taha Komsh: tamam dayı sen kalsay kımse seleşmez söz
Oturanlardan biri: heccı bız kalsağ seleşmeseğ gere yemeğ yeğ
16 Kaynak kişi: kalsayız yá'ni seleşmesız
Oturanlardan biri: he seleşmeriğ
18 Kaynak kişi: tamam eger bılar kalsalar seleşmeseler men de annatım ħette işte men istirdım
babam istirdı doħtor olum dedım olsam ne yapasay mene dedı alla 'afetsın özünü doħtor olsay
20 sene éyi bir hediye allam hêy oho men gèdirem femele
Yardımcı: gel gel
22 Kaynak kişi: tamam

Ersen Ali

Doğum Tarihi ve Yeri: 1967, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Öğretmen

d. Tazehurmatunun Tarihi

- 2 Taha Komsh: ustad bizim için hemen tēz tēzenin terihini anlatsayız o mehelî
Kaynak kişi: alarsağ tēzenin terihini eşî terihî çoḥ eşî kitablarda zikîr olmiyibdi tēzenin
4 terihî birinci zikîr tēzenin terihî elime düşen kâynağlara göre masdarlara göre bin beş yüz kırılı
seçiz sallaması var 'usmanlılar sallaması diyerler özüne sallama'l'osmaniye bin beş yüz kırılı
6 seçiz biliz 'usmanlılar 'irakî hüçüm ettiler bin beş yüz otiz dörd temiledi terihinde o zaman
yazırı tēzeḥirmatî yüz üç menzîl ve igirim bir e'zeb sayısı beleymiş o zaman büyük bir saydı
8 bilari neden alib bilardan tab'an hırac alib sallama demeh nedî yâ'ni zarîbe alıbtı hârman
üzerine zer'et üzerine bağ üzerine davar üzerine yâ'ni bina sallama diyerler bir sallamada ayrı
10 var yanımda bin seçiz yüz kırılı seçiz neçe il sora yâ'ni üçüz il sora o zaman fazla olubtu
tēzeḥurmatî yüz altmış üç menzîl olib bir neçe e'zem varyadı minan çihî bî sallamalar hepsi
12 istanbîl davar bilari hâzıllamağ bîrez zehmetti neyçî zehmetti eşî çeğittilar bele bî eşî
çeğittiların açmağ zehmetti mesüliyetti yâ'ni iznî alasan bilari tâsvîr edesen indî bî çî sallama
14 mende var birde tēzeḥirmatî o zaman göskürü bir şa'ır varıymış seferberlik herbinde düşüb
ezerbaycan terefine orda bakuda bir arḥadaş getmişti bir divana bahmıştı o şe'ır deyrî bizim
16 tēzeḥurmatıda sukaḳlarımız bele dariydi ḳonşî ḳonşiydan bele ḳonışurdi görüçrü o adam da
ordaymış bir de bes o masdarımız var mesel bî mantıḳanı yazan yaḳutîl ḥamaṽ masdarı var o
18 mesel tavıḡın âdın kerkün âdın getirî bes tēzenin âdın getirmirî bizim bir de sufi masdarımız
var bilisen tēzeḥurmatu yerinden mutasavvutlar 'âlevidiler sufidiler bî dedeler mesel
20 gelermişler türçiyeden kırşehirden bektâşiler olar da bîrez terihinden ḳonışiblar tēzenin birda
tekkesi var hec bektâşın o terihten ḳonışiblar olarin üzünden tēzenin terihî bilinib dedim işte
22 çoḥ eşî masdarlarda yoḥtî âdî bir de bir masdar var oda vezirel-hâriciyede var meḥtuttı yâ'ni
el yazısı diyerler özüne bin üç yüz dokzan dördte bir taḥım masdardı deyrî bin dörd yüze yâ'ni
24 teymurleng demeşke yâ'ni süriyenî muḥasara edende oḡlu görçürü birdan ceyş geçirdirmiş
yardım birda tēzeḥurmatıda bir kavğa olib bir döḡüş olib âdî padşah şeh bâḥadır yâ'ni
26 teymurlengin oḡlı ara yerlerinde bir döḡüş olub ara yerde ölüb bî oḡlu teymurleng emîr eder
ḳetîl'âm olsun tēze ḳetîl'âm olub işte ḳaçan ḳaçib gideller çekiller tēzenî ḳetîl'âm edib nişin
28 deyibler tēzeḥurmatî evvel ḥurmatıymış ḥurmacık ḥurmalıḡ yâ'ni bî ḥurma kelimesinde
dolanırmış âdî evvel tēze bir ayrı yerdeyilmiş bele aşagda üş tepe yer var ordaymış sora ayrı
30 yerdeyilmiş ḳaraman diyeriḡ indî birda diyeriḡ yengi tēze yâ'ni bin dörd yüzden sora gelen tēze
o ḳaçan millet teçer teçer gelib ḳalanı da çoḥ sıleymaniyada istikrâr edib indî sıleymaniyenin
32 aslı çoḡı tēzelidî bî bin dörd yüzden bî terefe gelen diyerler tēzeḥirmatî milletî çoḡı felleḥtî

birda zer‘etçi bağvançı indí mesel desey tēzelí herkeş bilí yērí hárdadı herkeşín yērí var o bağı
34 olmyan yērí olmyan da işte satıb yerín indí bírez önce heciler konuştı olarçı bele bēldar
işlerdiler yá‘ni insanlar yanda ‘emele işlerdiler biçinçi işlerdiler evvel biçín eldeníydí bēldár
36 işlerdiler biçinçi işlerdiler hárman sürerdiler hárman savururdılar bıların da bir tahım yērí var
işte imma yērí satılıb mesel seferberlikte çoh ‘álem yēr sátardı mu‘il olardı yá‘ni para vērerdí
38 bedel vērerdí oğlu yēríne işte bî yüzden insanlar yērsíz kalıblar o yērsíz kalanlar da hūkmet
şerike açtı o zaman olar gettiler muvazaf oldılar faydalandılar indí oların mestevesi daha üşçek
40 oldı kederde bilmesen ne sahlıyım insançın o vāhıt ‘álem diyerdí bıların yērí yohtı ama işte
neft şirketí açtı işte olar daha böyüg muvazaf oldılar işte uşağları olaştı bírez önce heciler
42 bízim tezeħurmatıda tabakíye yohtı tekriben millet tekriben bir mēstevededí mesel indí
tavuğda varıydı ağalar ıқта‘iler begler bízde yohtı bele şey meşlen indí vardı kergügün neftçi
44 begler özlerínin yērí vardı yanlarında fellehler var bízde yohtı bele şey bízde herkeş yērinde
felehtí herkesín bağı var dedíğim bî insanlar işte yērsíz kalıb baħasan yērí kalmıyıb ağı
46 kalmıyıb ve herkesin de bízde tēzede yērí var bî bağları görsen bî tēze etrefinde hem baħasan
bağı var hem uzağda yērí var uzağda olan yēr eçín yērídí bığda eçeler meselen arpa bığda eçılı
48 bî yahında işte bağ yērídí ihtiyerler konuştılar işte bízim üzümümüz var bele eyí üzümlerimiz
var ħurmamız var ħurmamızın bir eyí dadı var onuyçı deyíbler özüne tēzeħurmatı ‘árebceye
50 döndersey özünü faruk el-ķeysi varıydı böyüg mü‘rîhídí ustadıydı külyet edāb kısım terih
bağdadta sordılar özünnen tēzeħurmatı ādının me‘nesí nedí men özím dínírdím bir programda
52 dedí ye‘vd terihuhe ile me ķeble tedvín el-terih¹¹ ve masadırdı yazırı terihü‘l-türķ kitabında
bında yazırı tēzenín kál‘ası ‘ehdíl eşuriye döner ķeyneglere göre oda me‘nesí gellí temrul
54 tazıç¹² yá‘ni tēzede çoh eyí ħurma yohtı ama eyí bir dadı var bízim ħunker tekkiyesi yá‘ni seyd
hemid tekkiyesinde ħurma çohuydı bir bağçası varıydı hepsí ħurmaydı o ħurma yıgılırdı bî
56 köye paylanırdı yá‘ni her yēve bir çini vērilerdí eyí bir dadı varıydı yá‘ni cözel bir dadı varıydı
dedíğimiz o vāhıte ıқта‘ilíg yoħuydı tēzede herkeş öz yērindedí ama nedí var adam diyeğ
58 böyüg fellehtí var adam küçük fellehtí var adam yerín eçebilmezdi yērí çohtı eçebilmezdi
evvel oğlan başınaydı indí meke‘ín var yá‘ni bir denenín beş on oğlu var onın zer‘etí eyí olardı
60 nişí bir neçe cütleri olardı meselen birí bî terefe cüt sürü birí o terefe cüt sürü fe ne olardı
inteci fazla olardı bir denemiz varādı alla ‘áf ētsín farah işte bî uşağları çoh oldı zer‘etleri çoh
62 oldı çoh arvad aldı māşalla uşağları çoh oldı kalabalığtılar beledí yá‘ni bî ‘eşeyírdede ‘álem
uşağıydan güvení mesel diyeğín türķiyede adamın oğlu profitı güvení birda mesel ‘álem
64 fellehíydí oğlı çoh olan güvenírdí evvel gece sulardı ‘álem bî bağı usulamağ gece olardı bízim
bir gölümüz vardı birda toħmağlı gölü diyerdig sarı tepeden gelí sarı tepeden nece gelí bî eşçi
66 ‘usmanlı zamanınan bî teķsím olub mesel sēnı on sá‘atı var mením beş sá‘atım var böyüg
bağın igirím dörd sá‘atı var mesel gece sá‘atçı usu gellí sen kaħasan usuyı açasan terefíye

¹¹ Arapça: (Tazehurmatu) tarih yazılmadan önce vardı.

¹² Arapça: olgun hurma, ağaçta pişmiş hurma, taze hurmatu

68 diyeğ yedí sá'áttí sá'át doközda usuyí vèresen başkasına işte muna diyerdiler usu nizamı hağ
tağ diyerdi özüne bî tağ ye'ni bir nizamıydı yá'ni diyebillem sene bî eşçi hazar attan qalmıştı
70 obir mantıkalarda yohtı çoh munan bíz bir çere gëttig bir mantıkaya 'eynen dediler beledi
gözdü sá'átten bî da tapda yazılar meselen bir tegin diyeğín bëshüz dönüm bağı var sekkíz
72 sá'atte usuyí var daha sekkíz sá'át fazla tutabilmez bir nizamdı bî her kolın bir mes'ülü varıydı
diyerdiler özüne kol başı mesel bî kollar var her árha bir qoldi yerler her qoldan bir felleh
74 mes'ül olı bî paranı yıgar yá'ni ve qoymaz bir tek mesel yarım sá'át usuyí tutar obir felehlere
te'sir eder birez tehir etseydi tenbih ederdí özün heci filan sen birez fazla tutuy işte bele bir
76 nizamıydı o vahit yerimıştı üzerine raqı bir nizamıydı indí görsen yerler birez qoruyub yerler
paylandı yerlerde çohı 'álem dam edib indí bízim qalıb hele bağıımız cedenin o terefindeki
78 bağlar qalıb indí bî tēze ye yaħın çoh 'álem dam etti mesel bízde diyerler böyüg yēv bî böyüg
yēv en çoh küçük kardaşım qalı mesel çünkü küçük kardaş qalı nene babaya hízmet eder işte
80 nene baba geçinenen sora işte mal alalar satarlar çohı da vērí hebele indí bíz oturduğ o yēvde
onın 'ömrü üçüz ildí o evin terihí hiç bölünmüyüb he birteç birteçe vērīb özün bele qalıb mesel
82 indí o konşı var tekriben üçüz ildí konşiyız bî 'irekte az var munan bî kenşer konşıydan 'eynen
üçüz ildí işte bî bir ırıstı yá'ni ádam ádamın tēzehurmatıda yēdí árhasın tanır yēdí árha nışı
84 diyerig bî da bir mēseldí sekkízde sayan var hiç olmasa seferberlikte bilini diyer meselen
onınçı kardaşı gëtti onın babası gëtti gelmedi herkeş biribirin bele terihin biler

Rahman Abdulvahit

Doğum Tarihi ve Yeri: 1953, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Bahçıvan

e. 1991 Olayları

2 Yardımcı: biyrin heccí doqzan birden beşsele ne güzel bılıl sesi var birda bağ oldığı için
Kaynak kişi: doqzan birde başladı gāvga başladı gāvga yá'ni millet irandan gelib filennen
4 gelib başladı bir hárakat kímín üzerine sáddám üzerine háraká olınca birda bízim meqar
varıydı tēzede hízib malı hízibıl elbe's malı bılar başladı qaçmağa oturmuşig bele on on beş
6 igirmidene bî meħelden evvel sora geldiler bılar bî hízib cem'etí eslihe mesliheni yüklüyübler
qaştılar yanımızdan meşri' var meşri'den gediri hevíceye teref binlar gētiler bir dene tēzeden
8 āslı beyatlıdı özleriden minib abi 'ımmar varıydı özüyden kardaşı sayarada bî da minib
özleriden gëtti işte göskürü teħrib çí kilo metir çöllüğü göskürü meşri'in başında bî özleriden
10 giden endí geldi olar meşri'i geçti gēttiler gēttiler bî geldi olaştı yanımıza bele bir yüz metir
qalıb bahtig elinde bir kileşinkof başladı taqa çaħmağ oğlanın da adı 'alı ezgárydı 'alı ezgár bî
12 nedí dedí abi 'ımmar mene binı hediye vėrdí e nışı qağsan binin fişeci biter dedí çef edirem
valla geldi cēştí gētti çí gece oldı başladı 'álem yığıştılar cemí'e o deyrí sen beş tene ál gēt

14 bəşir yolun kes yá'ni şey édiller mecmu'e mecmu'e o dərí sen gət seyí themít arhasındakí yolí
kes bí milletín içine tálka açıldı tálka açıldı bes kímseye degmedí nedí millet cemí'e beledí ě
16 níşí bele filen heçet uzandı bittí bíz gediríg cemí'e üstene çı şurtí bir zabıtı bir şurtu murur
medeni olmadığına zabıtta 'askeri giríb rütbede yohtí çicninde sordí dedíler húsín bakırgılín
18 yèví nehsídí bízde mindirdíg getirdíg orda endirdíg kapların çaldíg kıızı çıhtı dedíg bí babayın
mısafırídí dedí babam ota cemí' dedí valla girdíg cemí'e bahtíg özü mufavazdí şerikede dedíg
20 baba mısafırıy gelí getirdíg ota sáyaradadı gèttí sebeħ oldí bí gece bittí sebeħ oldí ferhud
başladı mákarı ferhud édiler oyanı bí yanı baba etmeyín alla hátırıçín baba hástahana bízimdí
22 neye girísiz girmeyín valla bí bittí çinçi gün oldí debeler geldí meşru' başında durdı çeyış
geldí çeyş geldí valla millet çıhtı yazıya bahar mevsimídí debeler çıhtılar meşru'ın üzerine
24 bele medfe'lerin üzün vèrdiler tēzeze valla bir çı üş taķa çahhtılar düştü köye kalandá çıhtı kaştı
kaştı menen heccí hüsem varıydı bíz uşaglar yèvde kalmışíg ekmek yapırıg valla savıg fırtına
26 geldí dedí baba níşín kalıbsız indí bir taķa düşer yaralanısız hástahánada yohtí aparağ sızı
kaħın bíz de gideğ çöle bí millet kímín valla kahtíg gèttíg bízde çöle işte 'eyneb heşir kímín
28 millet sepílím çöle arvad uşag böyüg küçüg valla dedíler gençlerí tutılar durı'beşeriye édiller
başladı 'álem heyecen oldí valla bíz çıhtíg dáníyemiz varıydı bir pikabımız varıydı kerkükten
30 de cem'et varıydı bízdeydiler dedíg gideğ tavğa teref birez gèttíg öge bir dene geldí
lendígrozden tēzelídí dedí hara gètsiz mucēhidí halk gelím ihtiyer böyüg küçüg bilmíri çesíri
32 döndüg gerí bí azałat köyü var bída tēzenín dibinde bele şerí'ten yüz metír yazdadı
başladı çağmağa geldíg çıhtíg kenşer dağa zindene dağı diyeríg ora bir deniye bir pikabıg bir
34 taħım gencte minib bízımnen bízımnen bir dene olan dedí baba bíz gediríg me'lim dōgü
kergüğe gideríg çimçımala gideríg irana gideríg sora yarın demiyesiz bízí gètirdiyiz demediyyiz
36 bíz hara gideğ valla endiler bir kısım gèttíg leylena olaşan yerde táyamızın birí pençer oldí
táyany decıştíg çıhtíg bir taħım dedí gideğ leylēna sora dedíler bí aħşamda gün batanda
38 leylēndan edeg bízımle olan cem'et yevlerí kerkügtedí olar dedíler yevmíz boş batal gideğ
yevmíze yatağ yemeğ herşey var ellí neferíg bí ellí neferí háraya aparağ valla gèttíg kerküğe
40 sayararı istiríg çıgardağın resife valla bir tahta miħ varıymış valla oğlan beg alanda taya geldí
onın üzerine oda pençer oldí tayalarımız kalmadı valla gēcení yattíg işte başladı gece kasıf
42 başladı tüfeg sesi çürtler bí şorcá mel'ebínnen bılarda meşrı' terefínnen çahılar sebeħ oldí
'álem başladı kaçmağa hára şimála dedíler gēne muçahíd geldí filen geldí valla çıhtíg gèttíg
44 çimçımala orda da bahtíg heşirdí millet ebeledí valla dedíler bí mekteb bahtíg çoħ pistí ě bí
arvad uşag yatağ yohtí valla bízımle olan dedí gideğ çimçımala sora bırdan çıhtíg gèttíg
46 sıleymeniyeye çürtler mákar var hıızıbıl be'is malı yarsın yandırılar yarsı kalıb dedíler gēlín
gírín bıra girdíg pirinc getirdiler yağ pendir getirdiler tabaħ getirdiler bir günortalıg yēdig
48 kahtíg ora bazar içidí bízımle arvad uşag var olmırı valla bir deneye dedíler bízımçín uymırı
dedí valla mením bir yēvím var bir arvadım çı uşagım var men de özüm bída mákardayam
50 gēlín gideğín yēvme valla gèttíg yēvine dedí arvad uşagım çıhardıram yuħarıya bir hücreye

āşağı kat gedin otırın içinde her şey var valla geldig otirdig orda üç gün kaldig bir cemî' var
52 kenşerinde dedî gençler gelsin geceler bi gırfada yatsın cemî'te valla üç gece orda yattig valla
birçere dî'eye geldî ceyş geldî çıhtıh ordan da kaştıh hüdüde hüdüde gëttig iki gece hüdüde
54 çölde kaldig ac acılığda onan sora hüdüdü geçtig iran terefine işte gëttig irana bir gün sebehten
gece doğuza keder gëttig bir memlekete olaştig ādı tēzebat kazaydı valla orda seytara qorıblar
56 bızı saldılar bele dediler birdan bele gedin deme birda me'esker varıymış nezihın malı valla
bírez öge gëttig valla bahtig bir kerküklü sayaraydan geldî bızimle olanları tanıdı dedî ora
58 gëtseyiz indî giresiz daha çıhmağ yohtı valla döndüg geldig sá'at dokuz bir tepenin dibinde
durdig bir kemeremizde varıydı marsilız onın da kileci kahtı valla durdig geldî dediler nişi
60 durıbsız dedig seyara 'átala çürtlere valla kaldig orda valla gün çıhtı sebehten bele o kenşer
damlar kímın köydü valla gëttig çöye paramız varıydı kederimizce gëttig her şey aldig
62 dolanırığ bahtig bir 'asker irani bir çürt özüyden geliler dedig baba bece bize bir dam verisiz
kalığ içinde medenıyeke bele sekkelî dedî āhır men vërsem menı yarın hükmet mühesebe eder
64 'esçereke dedî baba neye mühesebe eder daha dedî gēlın bir yēvdı duvar muvar yohtı yēvlerde
duvar yohtı valla işte pekledig özün şey ettig girdig üç gün kaldig orda üç gün sora çinçi günü
66 sebehten cem'etimiz iranda varıydı onların rekem telfonı varıydı valla dediler yarın gün batanda
yalla olaşırığ yanıya valla yarın oldı gün batana yahtın bahtig bir lendigiruz 'askeri geldî
68 bahtig bızim 'akrabalarımızdı orda olalar ordan bir müşe' tutılar ramazan bayramının gecesı
sá'at onda çıhtig seyaralarımız koydig orda kerargah deyirler özüne bilmirem ne deyirler
70 özüne hükmet aldı varaka vërdi ahsamnan gëttig yarınası sá'at üşte rımyeye olaştig rımyada
apardig bılarnın maqarı varıydı meclise 'lenin böyügtü çoh bahtig içinde çüyüz üçüz batanya
72 'askeri yengı kimse yoh valla girdig oturdig oturdig işte daha gëttig bazarlıg ettig işte yaşadig
orda tekrib cırmı altı gün onan sora sáddem birda'afvërdi valla bir dene de birda bızim
74 akrabalarımızdan geldî dedî baba bir şey yohtı 'afvërib gelin daha istirig döneğın işte gere
muafaqa alasan yalla dönesen bizde çalıg müdirem kaldırmırı valla bahtig bir candarma geldî
76 rımyenin dili hepsı türkmandı orda olan mensüller mehemmed varıydı bılardan sorıştı etti
dedî nedî dedî valla işte 'ıraktan gelibler deyirler bir şey kalmıyıp bılarda muafaqa istiler hette
78 ceşsinler hüdüdten olarda çalmağa deyirler tüt dedî tut menimçin bahtağ ne olar valla çaldılar
sıfta o dekedede aldı müdür emni valla seleştı özüyden dedî bir varakaya yazın adların gönderin
80 bızimçin bız birda muafaqa çıhardağın özleriçin valla yazdılar kırık dokuz neferig hepimiz
valla apardılar vërdiler müdür emni yohtı dediler çı üş sá'at sora gēlın bizde çı üş sá'at sora bir
82 teksıye mindig gittig emni de'iresine menen bir dene varıydı ayrı gençlerden gëttig bız birda
emni de'iresi bir kilo meterden koymaz adamı yahtılaşsın bız de gëttig orda sordig bahtig
84 mı'evn müdür emni bir mükeddemdi dedig baba bız abi mehemmed yandan geldig dedî bıyrın
otırın dedî valla müdür emni çıhtı hele gelmiyib bız de daha otirdig az çoh dı gün battı ezen
86 vërdi dedî baba gedin hazaman gelende tevki' ederem özün telefon çalam gēlın aparın bız de
bir münşe'e tutmuşig hüdüde valla çıhtig yazıya bele bir elli metir yerimemişig bahtig çı seyara

- 88 geldí lendigroz yá'ni me'ílímdí mes'ül seyarası bíz de döndüg dedí he geldí işte apardı
evrakımız vèrdí getírdíg getírdíg geldíg sá'at on gèce çıhtíg ordan münşe'e tutmuşug hüdüde
90 geldíg hüdüde gèçtíg daha 'irağa 'iraqтан geldíg heccí 'umrana heccí 'umranan geldíg
diyanaya diyanadan geldíg erbíle erbílde bir gèce yattíg sebeḥ dedíg hepímíz daha münşe'e
92 kalmadı eşyemíz o denyededí gètsín bíz her on on bēş tenemíz bir kostere mínsín geraja gèttíg
her bēş ondánamız bir seyaraya mindí geldíg bî kerküg seytarasına kerküg seytarasına geldíg
94 havýalara baḥtı cinsiyelere dedí (entüm gävğ'yín ehíl tēze)¹³ yarvardıg bir refíke bir seyarada
geldí onların da cinsiyesine baḥtı oları da endirdí bir taḥım da vardı onların cinsiyesi musallaydı
96 baba bılar tēze döğü dedí yoḥ oları da endirdí bízí aldı ḥasıl fasıla valla bir dene geldí dedí
(ente tedevr mot seddem inta 'afu 'am ente şterid min hedüle hedüle yroḥun 'ele mantıkathum
98 şeko'edhum mes'ule hne yhesíbhūm)¹⁴ valla saldı bízí daha geldíg bîra uşağları kıoydıg
kerkügte geldíg bîra bîrda bir şey yoḥtı her kím gédírí maḳara ilíşırí gètmíyen hiç valla bíz
100 gèttíg yémize geldíg baḥtıg yèvde hiç bir şey kalmıyíb hepsín kıonşılarımız aparıb yèvlerine
valla geldíg getírdíler eşyemíz hepsín pankalarımız bağladılar mücemíde telece obir eşye
102 görükmez işte bîydí doḳzan bir eḥdesí yá'ni bir dış kimindi geç oldı eleyse kıal yemeğ ye
Taha Komsh: yo sağıol recim edirem ağışam yeme
104 Kaynak kışı: yala yala munı da ye sora toba ele

¹³ Arapça: Siz terörisitsiniz Taze halkı.

¹⁴ Arapça: -Sen bunlardan ne istiyorsun, canına mı susadın? Saddam: Bunları bağışla, bırak gitsinler, bunlar kendi bölgelerine giderler, orada bir suçları varsa hesap verecekler bölge yönetimine.

Habibe Sadun

Doğum Tarihi ve Yeri: 1964, Tazehurmatu

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

f. Yemekler

- 2 Yardımcı: heccıye evvelden toy neceydı tēzede sen sa sa telefonu özü tutar
Taha Komsh: mesele nece olardı toy
- 4 Kaynak kişi: evvel eşiden toy yá'ni bir kıızı gideler elçiliğine vèrdiler sehebı vèrdi bittı yarın
gece diyeğ hınnadıñ éderdiler kaħardılar evvel kır tabaħ vardı bı kır tabağı gēlínin nánca
- 6 áspapı var elbisesı bını bele bı kır tabağa düzerdiler düzerdiler üş dörd kır tabağa bını oğlan
sehebı gelerdi kızın yèvine bı kır tabağı çapınan davuldan oynıya oynıya gelerdiler kızgile
- 8 kızın ne var yèvinde o áspaptı alardılar başlarına örtügüdü bir kat örtük édib nenesi kızcı
áparırdılar gıderdiler yevlerine oğlangile yèvine gece olardı oğlan yevı meyter davıl çalardı
- 10 heley teperdiler oyın oynardılar çapın çalardılar sebehe keder sebeħ olardı oğlan yevı yemeğ
bişiri yaparı beş altı kazan kuzı çeserdiler yemeğ yapardılar yemeğın yapanan sora günorta
- 12 sebbehten günortaya keder 'álem oynardı heley teperdi oyın oynardı günorta oldı 'álemı yalla
gēlín millet sıraydan yalla toħ yemeğ yeyin yemeğ bittı yalla baba hara gıdeğ gēlín e gēlîne
- 14 neyden gıdeğ zengin seyara tutardı pas varyıdı evvel ağaç pas bı halıs paslarınan zengin ādam
müktederli ādam o pastan bir dene tutardı gıderdi gēlîne parası olmyan yá'ni āt bezedirdi
- 16 koyardı bir dene heşşe üziden bir dene ātın koyrığına yağlığ bağlardı tutardı bir dene yeleginen
tutardı giderdiler gēlîne gēlínin ayağının altına bir işçenbıl koyardılar ege o gēlín igitti o
- 18 işçenbıl üstüne özü atlanırdı 'álemde çapın çalardı özüne yoħ igid döğı minebilmezdi
mindirirdiler işte aparırdılar kapıda endirirdiler özünü 'álem kalabalığ gēlını görerdi çöreçen
- 20 damda durardı üsteneeyden bir çöreçen bir arħadaş bir arħadaş nederdiler kat girerdiler her biri
cèblerine şeçer koyardılar bı şeçeri çi elleriden gēlínin başına çalardılar uşağlar nederdiler
- 22 kaçardılar şeçer kapmağ gēlını yève girıdirdiler ebele çöreçen damnan enerdi kapını açardılar
yoħıydı gēlínin oturmağ düz çöreçeni aparırdılar giderdiler seyyid yevı var aħşama kımın
- 24 seyyid yèvinde otırırdı bıçere girerdiler gēlını görerdiler 'álem dağınırdı bes 'álem
dağılmazdan evvel çöreçenin arħadaşının bacısı diyerdi sebeħ bize sübhıye dá'vetlisiz nedı
- 26 sebeħ bı 'álem giderdi çöreçenin arħadaşının yèvine nederdiler bıçere gelerdiler çöreçeni
yèvden çapınan oynamağtan aparırdılar arħadaşın birinin yèvine o kenşerde çi düşeç atardılar
- 28 bele çöreçen otırırdı 'aba çiginlerinde bıların kenşerinde meze düzerdiler 'álemde gelirdi ebele
yèrde otırırdı çapın çalardılar sora cüt cüt kaħardılar oynardılar günortaya kımın günorta
- 30 arħadaşı yemeğ yapıp bı yemeği koyardılar millet hepsı bı yemeği yèrdi yemeği yèdi bitirirdi

günortadan sora қаһардılar birde ‘eynen çöreçenî oynamağtan davıldan filanan aparırdılar
32 yèvine yola salardılar dönerdiler bî eşçilerin toyuydı
Taha Komsh: be heciye te‘ezye neçe olardı olardan baraber sele
34 Kaynak kişi: evvel te‘ezye bızım baba heket ederdı alla ‘af etsin diyerdı var adam zengındı
koyını var koyın çeserdı var adam fekırdı yohıdı bir zengın adam bir kıızı getirirdı bî fekış
36 ādamın yèvinde çeserdı bına diyerler ‘eşe ve gerıb yá‘ni bî ölünün hêridı o kıızını çeserdiler o
zengın ādam o ölünün sehebı için aħşam millete bını yedirirdiler yarın olardı bî konşı diyeğın
38 menım konşım var diyeğın bî konşı günorta bir kazan aş ederdı getirirdı evvelde pirinçte
yohıydı ye birgıldı baħ zılķ aşıdı ye çeşçeç edıbtı ye döğme aşı ye baħ bir kazan mercımek aşı
40 edıbtı ye de terhana edıb getirdı ‘ālem özü günortalıg eder muni bigün bî yèv etti yarin ‘eynen
ayrı yèv eder beş gün altı gün konşılar bî fekış adamın te‘ezyesın yola vurardı hette yohıdı
42 yemeğ etsın günde de sebeb ‘ālem қаһardı giderdı türbelıge günde üş gün dörd gün sebeb bî
‘ālem hısım erçeç arvad giderdı otırdı yığlardı ölen gencyse alla göstermesın ihtıyerise fethe
44 vèrerdı arvadlar қаһардılar bıçere adamlar giderdı kur‘en oħırdı başında қаһардılar giderdiler
yèvde de arvadlar yığlardı evvel mulla yohıydı arvad mulası ‘ālem otırsın kur‘en oħısın bir
46 adam mullası tutardılar yèvde kur‘en oħırdı cemı‘te yohıydı evvel bir böyüg yèvde kurardılar
bını işte bir neçedene gelerdı fethe oħurdu fetheden sora arvadlardan ettiiler bilen var diyer
48 babay bele filan bele yá‘ni birdenenın irah eşdenen genci ölüb işte bıçez otırdılar yığlaşırdılar
koyardılar giderdiler işte evvel bıydı kırhıne gelince kırh gün sora kırh vèreler çı konşı
50 düşerdı yèvleri dolanırdı filan yarın filanın kırhıdı hısım ‘eşret konşı yarın filan ādamın kırhıdı
biliri ‘eşret onın yohıdı ger evvelde yemeğ yığıştırıblar kurı yemeğ bî yèvve getiriller onı
52 қаһардılar aħşam bışırırdılar ‘eşret hısım yığışıb onı yerdiler aħşam giderdiler kebırsanlıga
türbesın kaldırırdılar yarın ‘eynen gene o kalan yemeğten yapardılar o millet türbelıgten dönen
54 millet ‘eynen o yemeği yerdı tatlı da paķlava da ederdiler herkeş yerine giderdı evvel bıydı
Taha Komsh: eşçiden hayat hoşıydı tēzede yohsa indı
56 Kaynak kişi: eşçiden hoşıydı bilisen nışı hoşıydı korhu murhu yohıydı belè diyesen korhmağ
dev‘e filen geldı fistan geldı yohıydı herçes öz hūryetindeydı aħşamnan sebeb kımın meyer
58 çalardı ‘ālem oyun oynardı hēley teperdı ne bililler şurta nedı ne bililler emın nedı kımse
bilmezdı korhmazdı ‘ālem menı pastan getirdiler neyçin yá‘ni adamıngılı zengındı o resmıdı
60 ota orda felehın ‘āmısıdı he üç ildı geçinım dörd ildı pas tutılar bahalıdı onda para yohıydı
‘ālemde bızım nişin varıydı bızlerin koyunları varıydı bağları varıydı malları varıydı bî bağ
62 indı felehın babasıgılı dam yapıp zenginiydiler yá‘ni tēzede bele diyerdiler mızrab yèvi
menşurdı indı bî bağda zeytın tutmırı yığırığ evvel bir hēste ossaydı yá‘ni bilmezdiler bî zeytın
64 tutmağ yemeğ diyerdiler bî hestenın gevli zeytın istiri diyerdiler hara gideğın diyerdiler gedın
mızrab yèvinde bî zeytinen var gelerdiler kapımız çalardılar hestemiz var zeytinıyız var
66 diyerdig he var vèrerdig geleğ indı gül ussuyuna tikansız gül ussuyu yapmağ gülümüz varıydı
bağda kazana korardı felehın hebesıyden men alla ‘af etsın yá‘ni abı felehın nenesı kazan

68 k orardı  b  g l  basardı   azana b  g l  basardı   azana  ed r ce usu t  erdi  t  enen sora
ebele yargalardı  boru   mle   tm  t   borunun birin end rirdi   azana etrefinde  amırdan
70 yapardı  bir ucının borunun nederdi  end rirdi  c mc me  oyullu c mc m v r mis c mc m o
c mc m nde etrefin  amırlardı  c mc m  nederdi  b  sefer c merdi  bir  azan savu  ussuya
72 c mc m n  st ne bir  eye koyardı  c merdi  binu  dennen sora bir b y     p c merdi  ona
c merdi  c mc m  bes ba ı yazda  alırdı binin altını yandırırđı b   azan yandı  a b  g l
74  eynedi  e b  g l n ter  o borudan giderdi o c mc me o mis bele cere im ind  ona giderdi
a ardı el v urardı  ba ardı  dolub yo dolmuyub hara dolub ı savu   hara yetirimi yb hele
76 dolmuyub sıca tı ba ardı  bele ba ına yetirib ı az  alıb dolsun altını  eserd   o a ın bı eren
ederdi   ııardı  t  erdi  b  gılab   em eyden  azana  azana binca  z  ya dı g l n ya ı yo b 
78 ba  a g l nen  ohlama g l nen v rıydı  v el indi de b z m v r ba  ada bir a a   alıb m n 
doldur du  bele botlara t kerdi  a zına par a teperdi  par adan sora  amırlardı  m n  neye
80 satardı     es n  adam v rıydı kerk gt n gelerdi  afasa doldururđı iki y z debe doldururđı
v erdi  adama neye    ell ge ell   dem r ell   v rıydı  v el biri    ell ge dem r ell   v rıydı
82 bele bilm m sen  yadıya gelmez    ell ge satardı  v erdi  bı erem o me el hem dolsun b z m
ehletim z i tec d c ld   bele v rdı hebeler  g derdi hecc n n nenes  bele    d rd g ny  pirinc
84 alardı bele  abı ı i inde  ertik diyerler  z ne bele  abı  i inde on  aparırđı  menen  z 
mekine   m n  bı ez ya lardı nemlerdi  z n atardı me neye me nede saf  ı ardı pirin  bı ere
86 otururđı  ayrırdı   z n  elb lden  im z nederdi  b  pilavlı  b  yarpa lı  eng altı yeme 
yapmır   mer im c a  ı ba  t r ana a  ı ne a  ı yapsa  on n i ine atardı 
88 Taha Komı : t zede ne yeme ler v rdı s z  z y z ne yeme ler yapardı ız yemekler
meselesine ge  
90 Kaynak ki i:  oh   adam v rıydı yo uyđı pirinc yebilmezdi  y  ni o v a ıt beyremnen beyreme
bes b z ler neydi zeng n oldu umuza v rim z oldu una dem rem b  pirinc g nyeyden alardı 
92 her  te  ederdi  bele arvad getirirdi  y ve hem r  ederdi bele b z m n her  te  eserd ler bin 
damda ipe sererd   on n altına par a d  erdi   ururđı bin  yı ardı  getirirdi   ec imler  ste
94   m lerdi  n derdi b z m a am n nenes  bele  amırda n derdi  oyardı altın yandırırđı bin 
 avırırđı b z m  in  i g n    g n otururđı  b  her  te bele in e bazar da ar ind   avırırđı onu
96 pirincten  atardı  yalguz  orba  ederdi  bir uldan  atardı  y rd   bamya  urud rđı  badınc n
 urudurđı  inecim z  oyunum z ge im z v rıydı hevi  n dolusuyđı  oyunum z v rıydı bele
98 tele e m c mide yo uyđı bir dolabımız v rıydı bele ucu t lid  bir  amır   nl m z v rıydı on n
i ine g nde tolu   ar ardı  g nde bele asma tolu   oyardılar heps ne bele  ayran  oyardı 
100 yo urđı  ar ardı   eyme   eres   ı ardı b   eren  yı ardı  yı ardı  ebele dolardı dolabta t ld 
y l v r   z n  y vde  amırđı k ydeydi y v m z bir g n  alırdı y vde y  ni men m fele  n
102 hebes  diyerdi nene bir g n  aldım men ya  erid rem y  ni b   eren  erid rem  alırdı bir bele
b y    azana sardı  b   eren  t  erdi  i ine b z m n ya   ederdi bı ere o g n  akkına
104 nederd m diyerd m yalla b   n g norta get r n o her  t den pilav  ede  n o her  t den yalg z

- pılav pirincte neydı beziyen pirinciýdı birdene heste ossaydı diyardılar filen heste olıb gèvlı
106 pirinc istiri yésin gèdın diyardılar mızrab yèvinde var pirinc gelerdiler koyardıg kaba munca
aparırdılar gıderdiler bız heftede bir kuzı ceserdig bızım yèvimizde işte mücemide yohuydı
108 koyanın o gün haqqına bıncı sümücün çellesin kağardıg tenür salardıg evvel çamır tenür
varıydı eçmeç yapardıg onın sümücünü çellesini onu kazanda endirirdig tenüre onı yerdig o eti
110 nederdig bişirirdig kuzunı kemil bişirirdig bir munca çevirirdig aşısamçın nişin muni edirdig
kavırma ossun o kalanı günorta bişirirdig o kapı kenşerinde konşıya verirdig yanaşa konşuya
112 verirdig o yanaşa konşuya verirdig kalanın özüm üz yerig o kuzunı hepsin ederdig bişirirdig
yohı mücemide koyag kalsa hasar olı işte evvel zaman beleydi
114 Yardımcı: hecciye sevsen yarpağ çoh sevsen
Kaynak kişi: he valla evvel severdim indı zağtımız var duz yağ yebilmirem horoz eti severdim
116 yebilmirem indı gere he meyve yeyeg alma pıtıkal karpız hebele şeyler ekmekte bes bigda
yeyerig ette işte bes tavug eti bahsan köskün bidun çayda he 'eci içerig birez yağlı yeg
118 zağtımız kağar 'acele samırsağ utarig

Kazım Hüseyin

Doğum Tarihi ve Yeri: 1960, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: İşçi

g. Genel Konular

- 2 Taha Komsh: bıyrın heccı tēzehurmatunın terihı üstüne annat
Kaynak kişi: valla tēzehurmatı özü eşçiden bir def'e yihılıb teymurlengın oğlunu bı üskekten
4 vurublar 'eleses teymurleng yihıb özünü bı kál'anı yapıb bız eşittigimize göre há bı kál'anı
édib tēzenın toprağıdan işte tēzenın aslı çı şikıldı birsı iranan birsı türkiyeden gelmedı
6 tēbrizden gelmedı tebriz türklerin en çoğı üşte biri de türkiyeden gelmedı asıları işte gelipler
birda tohmağlı usuyu vardı birda gelibler işte bağ zer'etten yaşıyıblar felehetten koçalarımız
8 binan tekriben bir beşüz il evvelın hákatin édírem indiye keder felehetten sora bı tevzíf açılıp
meçteb açılıp be'zı mí'elım olub be'ezı zabıt be'ezı mühendiz olub işte
10 Taha Komsh: eşçiden hayat neceydı birda
Kaynak kişi: eşçiden birda toy meyerden olurdı tekriben bızden evvel yedı gün çalarmış bes
12 bız gördüğ iki gün çalardı bir gün bir gece çalardı meyer bızım gençliğimizde işte aş edeler
bigda aşşı toyda zıltan barabar sarı kabağtan barabar evvel pirinc mirinc yoğıydı işte bir
14 dañar çeserdiler
Taha Komsh: fellehlig édibsız siz nece édíbsız heçet ele
16 Kaynak kişi: fellehlig he valla işte be'ezı bızım yerimiz varyıdı tekriben dörd beş kıt'a
yerlerimizinden çoğı demdı ya' ní usu yohtı işte bigda eçerdig arpa eçerdig valla men giderdım
18 babamnan be'ezçere babam yarısın verirdı be'zen özü ederdı men sora gittım meçtebí
bitirebilmedım üç mıtavastadan çıhtım gittım 'esçer oldım daha hayatım 'esçerligte bitirdım
20 tekriben igirım dokuz bıçuğ il 'esçer oldım işte iran savaşına çürt savaşına filistin savaşına
karışmışam filistinde yetmiş üçte gëttig süriyeye süriyede endig bir yerde orda isra'ıl hücum
22 edirdi istirdi şamı alsın orda ceyşimiz gëtti fırka üç bız birda kuvat hassa tayaraydan gëttig
endig orda koymadig işte durduğ isra'ıl ceyşinin öğünde koymadig girsın demeşke tekriben
24 igirmı gün çeçti herbeke bittı kıssa sürdü bız dedig uzanı sora işte olaşmadılar demeşke
girebilmediler onda kimse utmadı herbekede ne 'irak ne süriye ne isra'ıl utabıldı
26 Yardımcı kişi: çoğ ölü olu ama hemd ossun olmadı hepimiz döndüğ sağ dirri

Muhammet Abdin

Doğum Tarihi ve Yeri: 1972, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Memur

ğ. Genel Konular

- 2 Taha Komsh: bıyrın heccı eşçiden tēze neçeydı
Kaynak kişı: valla tēzenın terihı bı ‘tibar her memleket korunmağında bir masdar usu ossın
4 millet ordan işte zere‘etlīg ēderdı fellehlīg ēderdı içmeg dávar beslemeg esesı usudı her yerde
usu var hayat olardı bızım de usumuz var işte kocalarımız neçe yüz sene bınan evvel bir çeriz
6 kazıblar ussu çıhardıblar gēllı bı bağlara kerküg mantıkasında en fazla tēze bağları
meşhürüydü yá‘ni ege üzümünen ossın ege sebzesinen ossın diyeğ bamya badıncan biber
8 filanı hepsı birıncıydı mesel kerkügte deseydiler tēze bamyası çoğ meşhürüydü her bir şeyi
üzümü filan ama indı bağlar kalmadı yá‘ni gün be gün az olı indı on beş bağ dolansay bir yer
10 tapmasan munan evvel üzümlüğüydü hepsı erüglüg varıydı ‘incırlīg varıydı fe bızım tēzenın
terih çoğ eşçıdı diyebilīg ‘abasilerden de evveldı yá‘ni holako zamanı da bız bırdıymışığ
12 cengızhan da gelib birda bir mavzi‘ olub vuruplar özün o ka‘ıdı öldürübler tēzeliler sora emır
gelib bı mantıkada erkek kısmın hepsın öldürsünler fe kaçan kaçib kaçmıyan öldürübler hette
14 yevlerin yıhıblar bağ bı kál‘anı kömelıyıbler toprağı yıhıblar kömelıyıbler fe bağ işte nenca
cēyş kalıb birda munan altı yüz evvelın hakatıdı fe gidennen sora bı kuvat kalmıyib millet
16 yavaş yavaş dönüpler onda deyibler özüne tēze yá‘ni yengiden geldı bı i‘tibar fe o zamanan
yığıştılar etrefler sora bılar izafa oldılar üzerine yá‘nı işte çoğ masdarlarda bele yazılı
18 Yardımcı: ne oldı birda
Kaynak kişı: nossın boş vēr bılar hebelediler bir şey vērrem özlerine daha men kállam durram
20 içerde özleri meşgul ollar uşağtılar işte nēdesen boş vēr

Hasan Kadir

Doğum Tarihi ve Yeri: 1966, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: İş Adamı

h. Genel Konular

- 2 selam ‘eleykum arhadaş seleşım senıçın eng evel bırez hayatımızdan men ustad ahmet
zekeriye teheruç külliye etmişem külliyyet terbiye cemı‘et kerkük eng evvel teğdim edendem
4 adım bağıdada çıhtı táb‘an bağıdada çıhtı men begenmedım tá kısmım táb‘an kısmı terbiye
esasiyeydı sora nēttım i‘edet terşih ettiım bağıdadta fe orda ettiım adım bıçere çıhtı cemı‘et
6 ‘irakiyeye sora talap ettiım nekıl dediler birıncı sene olmaz gerek tecil edesen birıncı ili ege
edebilmirsey devam edesen fe tecil ettiım birıncı ili fe çiyinci ili teğdim ettiım kabıl ettiiler

8 tab'an nekil qabil etmediler istizafa ettim sora döndüm kerküğe işte dediler beyan ra'i
getiresen kitab getiresen ki tereften ki teref kebl edirse istidafa gidesen üçüncü il nekil edesen
10 fe ettim talab kitab istidafa geldim kerküğe tab'an kerküğe bağdadta bi nekli edincem çoh
zehmetlig çektim be'iz muadaflardan orada müşkilem oldi tehirligleri sebebine kitab verirdim
12 özlerine be'iz kere itiridiler geditirdim sorurdum tevki' attiyiz bitirdiyiz kitab istidafam fe
deyrdiler mene kitab itibtı kitap neçe kere itti yanlarında sora gettim re'is tescil yana re'is
14 tescil tab'an dedim siziy muazaflariyz kitablarım itiribler fe men neçe indı kerküğten
gelmişem me'meleni etmişem indı men gerek birde dönüm kerküğe ordan kitab alım getirim
16 fe ne oldu biraz hatavar ettim orda fe re'is kısım tescil muazafların canına hatavar etti fe kitabı
ahtar ahtar taptılar orda sora kısım tescil i'tizar ettiler menen dediler kitabıy birdadı bes
18 bilmirig düşüptü mez altında kalıb muhim bir hıçe taptılar meni ken' ettiler onan sora tekdım
ettim getirdim kitabı bira kerküğe kerküğe birahtılar meni muazaflar 'eynen kısım tescil birda
20 ustad tanıram özün 'erebtı dedim gelsem kerküğe bi işim zireg bitir çaldım özüne dedi hedeve
kerküğe tab'an zireg bitimişim 'ilaqatımla şeyimle bilisen kerküg mantıqamdı biralığa
22 bitirdim işim onan sora işte başladım davam etmeğe birda işte dediler birinci هفته davam
etme kitabıy tesbit ossun tevki' etsin 'emid bilmirem kim onan sora başlasan davam etmeğe
24 işte gettim çiyici هفته kitab verdiler mene teb'en bir doktoramız varıydı o bahtım ger şekil
ihtirem ediri fe sen sele menen sordu dedi sen nehsı cemı' eden gelibsen dedim men
26 bağdadtan cemı'el 'irekiyadan doktora bağdad haıymış bira düşüptü kerküğe neçe işte yevin
bira getirib oturu te'in olubtu kerküğe ders veri bize fe mene ger şekil ihtimem etti dedi
28 bağdadtan gelibsen başım üzerine sora arhadaşlar selestiler dedim bi mene ihtimem ediri fazla
dediler bi bağdad haıydı sen bağdadtan geldiğiye onıncın kefi geldi bir tek bağdadtan gelim
30 birda davam edirni onuncın maddesinden bir kitabın mene verdi kısım tescilde o kitap yohuydı
mektebe mektebede kalmamıştı tevzi' edendeler dedi men kitab has verem sene fe ögünen
32 daha 'ilekem eyi oldı özüyden onan sora 'ali şakirden sıfı kenşerime geldi fe özüyden
tanıştım onda işte 'ileke kordum öziden işte sordu mennan sen ne düğusen kimlerdensen
34 tезде bilisen işte 'ali şekirin aslı dönürü beşire beşire dönü bes munun nenesi tzelidi bize
hısıımıymış mende bilmirem özü de bilmiri fe mantıka adı olanda özü sordı mende sordum fe
36 sübhana alla hısım çıhtıh işte hemd ossun çoh yardım etti mene külyede indiye kiminde
yardım eder mene çalam özüne be'iz bilmediğim şeyler var onnan sora doktor varıydı
38 onuydan da 'ileke kordum oda bizimle eyyidi hette behtim yanında oldi bi doktor be'iz
kitablar
40 varıydı tapabilmeziydiğ o yardım ederdi bize bize biraz zehmet gelerdi yengi behis
merhelesine girirdiğ dördüncü merhelede külyede onda bi doktor yardım ederdi kitabların adın
42 yazardı diyerdı gedin bi kitabları tapın bi kitablarda muzı' uyuza göre tapasız ya'ni çoh yardım
etti bize hette mektebede arhadaşı varıydı dedi bi şekil o şekil edeyin işte davam ettiğ oralığta
44 arhadaş oldi kısım ingilizden arhadaşımız oldu kısım 'ulum kur'enden arhadaşımız oldi sora

gıdendeğ hette ‘emittende ‘ileke kurduğ bele billem dohtor farhadiydi orda işte gëttim bir
46 tariqaydan işte bir tariqaydan ‘ileke kurdum bı ‘emitte bize ihtimam etti be‘iz müşekillerimizi
hel etti hemd ossun onnan sora arhadaşlarımız oldu muadaflardan ustad hüseyn ustad
48 mehemet kısım sadıra varidaydı onnan sora bir mıhracan etti mıhracan ‘elemi onnan sora bir
sefre ‘ilmiye ettim cemi‘el mustansariyeye bı sefrede tab‘an çok yorgunluğ gördüm kısımden
50 muafağa aldım onnan sora işte apardım ‘emid yana ‘emid küliyet ‘ulum sarfa oda bin haldan
muafaka vërdi bize istemirdiler bele sefre etsinler ama benim zugutatımdan oldı ‘emid dohtor
52 sabahıydı o vâhıt tab‘an indı hemd ossun re‘is cemi‘e oldı işte o fetrede dedi men muafağa
vërem gere menende büyükten muafağa alasan dohtor abbas re‘is cemi‘eydi o vâhıt indı çıhtı
54 işte gëttim onın da üzerine zugutat ettim oda muafağa vërdi mene hemd ossun sefre‘ilmiyem
necehet getirdi hemd ossun işte gëttim cemi‘et mustansırıyadan ‘edem mumana‘a aldım orda
56 da ‘eynen ‘erkele ettiler işlerimi o yan bı yan hemd ossun bı işlerden şeylerden çok ‘ileketim
oldı çok adam tanıdım zehmetliğ gördüm indı sende zehmetliğ göresen tamam bes bı
58 merhelenin içinde çok adam tanısan çok tavasıly olı her zehmetin içinden bir eyi şey tapasan
yohtu bir zehmetten bir harab şey ossun men diyerem her vâhıt her zehmetten adam fayda
60 görer kebiliyeti fazla olı fe inşalla bı savut yetişi sene faydalanasan bı kelimetlerimden
Yardımcı: heccı elide ne yazıbsay
62 Kaynak kişi: elimde imam hüseynin adını yazmışam biz bı yazıyı koca be koca yazmışğ
menim uşağlarım da hepsi yazıbtılar oda bağ dede ‘elide yazıb

Ahmet Hakim

Doğum Tarihi ve Yeri: 1989, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Öğretmen

i. Genel Konular

2 selamu‘eyleykom kardaş ne var neçesiz eyisiz hayatım bigün ‘eynen istirem bir ses gönderim
seniçin edeyim sene tēzenin kál’ası üzerine işte o tēzenin kál’ası dönürü mağuliler vâhtı
4 cengiz han geçende ‘eleses bir müşkile olub bı tēzenin kalası üzerine hem de evveler varıymış
‘eleses evvelden bı yer üskegimiş bes nedı üzerinde yev varıymış mağuliler cengiz hanın oğlu
6 geçende birdan bir ‘eded cündisiyden fe görüp tēzenin bı mantıkası zira‘idi usu geçiri
üzerinden serindi fe nēdib dēyibti kefilemi birda konduram ya‘ni istirehem birda ossun fe
8 nēdibler kefilesı heyne kurublar cengiz hanın oğlu bı tēzenin bağlarında gezmeğe ya‘ni istitle
etmeğe mantıkanı ya‘ni hoş gelib üzüne fe bir kız görüp tēzede kaçıp te‘edi edib bı kıza
10 müzeri‘ler biralığa görübler bı kıza te‘idi ediri nēdibler iragtan bir sehım atıblar üzüne orda
nolub cengiz hanın oğlu ölüp bı ceyşi eşidendeler ka‘idlerı ölüb kağıblar bı mantıkadan nanca
12 yev var hepsin yerden bir edibler nanca adam tutublar hepsin öldürübler ibada edibler

mántıkanı kaçanda kaçıb birdan işte bı terih tēzenin terihí üzerine ‘eynen vāhıt abízim
14 cemí‘lerımız var bı cemí‘ler hem ossun tekriben on onbēş cemí‘ımız var bı dēyimen bı
cemí‘ler açılı nāmaz kılırı üzünde muhāramda bilisen cemí‘lerımız meşhurdu imam hūseynin
16 te‘ezyesin kұrarlar birda fe ‘ālem millet gelí kátılmağcın adam var tebaru‘ éder adam var
hízmet éder adam var para vērer imamın tē‘ezesiycın adam var gétiri yemeğ paylar işte herkeş
18 öz imkaniyetine göre de‘im éder te‘izyení işte şeyhlerımız var seyitlerımız var tēzede işte
bılar dá‘vet olular kұr‘en oğular imam hūseynin istişhadı sebebí neydí nece istişhad oldí
20 riselesi neydi ‘eleme bı imamın oğluydu nişin bele éttiler özüne sebep neydí tab‘an orda siyasi
bir sebep var imamı bı şekil te‘idí éttiler özüne hüküm meselesinden terefe bele oldular bı
22 arba‘inde özerine seleşí onnan sora bízim ‘eynen birda tekkemiz var tekke seyít aḥmet indí
birda oğlı var seyit aḥmet geçindí indí oğlu seyit hemit seyit hemit beктаşidiler bılar bıların
24 asıları döner türkiyeye türkiyede tab‘an bıların büyük ‘eşretí var ‘eynen vāhıt ezerbaycānda
da var tēzedede var bılarda ‘eynen ihye édeler arba‘in günleri ‘eynen vāhıt heftede bir gün saz
26 çalalar imam hūseyne oğular bígün bı keder bı sesí gönderem seniçin başka gün mecel olsa
seleşirem seniçin inşalla razı olusız bızden diyalla memnunug senen hayatım inşalla macıstırı
28 bitiresen dönesen milletiye hízmet édesen elimden ne gelse kúsur kúymarığ
Yardımcı: be sen hiç kitab falan oḥusan mektebeden alısay yá‘ni
30 Kaynak kişi: men he tab‘an mektebeden kitablarım oḥumağcın yassıcın be‘ezen külyede
arḥadaşlar leg éderdíg alırığ hette sizde olabilí alısız kitab oḥumağcın bı ‘alígılleri de alıllar
32 kitab her zaman mektebeden hepimizə barabar oḥuruğ işte menim babam çoḥ kitab oḥuru o
sebebtan mende alıştım özünden yá‘ni men isterdım mühendíz olım ama işte baḥ ne olduḥ
34 beledí adam kırır şey ister uşağığtan ama sora alla ne kúsmet étmışse o olar he vālla yohsa
uşağığtan hepsí doḥtor olum diyer işte bele vālla mende diyerdim ama büyük olandam
36 vazgeştım doḥtorluğtan

Fatma Birhan

Doğum Tarihi ve Yeri: 1964, Tazehurmatu

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

1. Genel Hayat

2 Taha Komsh: abla bízimcın bir tēzede hayattan seleş seleşme éyyidi sēniçin
Kaynak kişi: vālla men mualidım 1964 bízim zamanımızda doğrusu çoḥ hoşuydu bíz
4 uşağıydıg sebeḥleri ertedenen kaḥardıg anaştalıg yeyerdıg meḥelleye çıḥardıg oynamaga
kōnşulardan oynardıg bele güzel çoḥ hoştı aḥ kalsa o günler yá‘ni kalsaydı o günler keşke ne
6 kōrḥu vāryıdı ne birşey indí yoh evvelki kímín olsa olabilí siz de bı telefon meleton
oynamazdıyız gene de siz o eskí zamanda olsayız çoḥ ferḥ olardı ama işte neyse

- 8 Taha Komsh: toy nece olardı
Kaynak kişi: bız evvel gederdiğ toydan bir g n evvel g linin yevine heps  yığışardılar hoş hoş
- 10  z m  ze bes arvadalr h s mlar  alard ğ oynard ğ ama eger oğlanlar olsalar hep m z oturd ğ
oğlanlar oynardı ama ind  k lmay b siz ossay z y  ni b  zaman ossa hi  kimse aramaz  arış ğ
- 12 oynar herkeş
Taha Komsh: abla be doks n birde ordayd y
- 14 Kaynak kişi: doğrusu men doks n birde o g n g tm şt m day m dile   nk  o g n heste
olmuştum babam dag  tm şt  zer ete   nk  o g n yağ ş olmuşt  g ttiler neylun  eksinner
- 16 nenemgili de ba ımdan g tm ştiler m saf rl ğa y  ni kimse yohuydu yevde bir başt lı   es erler
 edede  a ı ı hosa olıpt  kimse kimseye d ğ   es erler en fazla gen leri apar rd 
- 18 Yard mc : hecciye babay hara g tm şt y z dediy
Kaynak kişi: valla ded m her b r m z bir yere g tm şt ğ yevde d ğ l yd  yohsa hep m zi
- 20 apar rdılar yan  onşumuz da hepsi g tm ştiler kerk ge bağ hette felehin babas 
Taha Komsh: sen hara g tm şt y
- 22 Kaynak kişi: g tt m irana
Yard mc : sende heste olmuşt y me eyen dediy
- 24 Kaynak kişi: he he tekriben men heste yd m sora b  hediseden sora hep m z heste olmuştuğ
Yard mc : he niş  bele old 
- 26 Kaynak kişi: bilm rem işte men m day mgili de heps  heste olmuştular canları heşesiye  tm şt 
merhemnen  yy  oldu
- 28 Taha Komsh: abla nece zer ete gederdiy z
Kaynak kişi: b ze evvel babamnan gederdiğ zer ete toğum e erd ğ sora b nu bele baltaydan
- 30  alard ğ v urd ğ hette toğum ens n aşağıya heps  işte b  vah t tekriben toğumun e erd  işte
başsan men yalđuzuma bir g nde bir kilo toğum e erd m sora v urd m heps n men yapard m
- 32 b ları yalđuzuma men m yan mda day    lide e erd  s z de e erd y z o day  h seyingili de
e erd ler
- 34 Yard mc : nece v urd y z baltay 
Kaynak kişi: valla işte bele ters tutard ğ  alard ğ toprağa  alard ğ b nu işte bele tutard m bir
- 36 dene be ezen karş mdan tutardı hem de pak olardı işte neylon şuşe bele şeyler
Yard mc : bit rmeğten sora ne  desey
- 38 Kaynak kişi: ne  derem vallah işte oturuğ b raz ist rhet  der ğ sora işte el m zde ne v arsa
apar ğ yev e işte o mehel ge e olu başsan daha yatarığ   nk   oğ yorđun olardığ
- 40 Yard mc : be babaygili ne  derd ler
Kaynak kişi: babamgili hi  işte olar da b z mn n  eynen d nerd ler işte ebele
- 42 Taha Komsh: abla s nnet nece olardı

- Kaynak kiři: indı geleg sünnete işte uşağı sünnetten bir gün evvel aparrığ geźmeđe bele hoş
44 dolannığ sora sünnet günü hepsi ‘eşret yığışılar bele gözeli yemeğler olardı yarpağ bıryanı
pirinç fasıya ebele işte sonra bittiğten sora yağun hısımlar alalar
- 46 Yardımcı: harda kalasız ya‘nı
Kaynak kiři: bız meselen yađun terefiđ alarıđ ya da bacım çalar ya da nenem niři! heťte
48 yardım etsın toplamağ men de hez ederem almağ hoş olu
Yardımcı: he he sen alasay
- 50 Kaynak kişi: e he nedim severem bele şey olan oldı işte
Taha Komsh: eydı abla hayatıyda en zor şey nedı
- 52 Kaynak kişi: valla en zor şey tезде patlamağ olanda işte günorta vaktı oturmuşuğ namazdan
sora men ağtım geçerem yan ğurfaya babam da mutfakta babam geçer geçmez bir zamanda
54 bir ses geldı hemen aparanuğ oldı her yer toz torpağ oldu senevay kıyamat optı ne ses
eşidirığ ne göz görürü ne oldu kimse bilmiri babam geldı dedı siz geçesiz dip ğurfaya bızde
56 geğtiğ işte bağtığ almıyıp mantıka kemil bızde geğiriğ bı yollardan hepsi ölü ceneza dışıp
ağan ağana atan tutan belı döğü bızim de üzümüğ hepsi an ığtığ ceddeye dedığ beçe
58 is‘aflar geğeller ya‘nı zordı anladabilmirem daha ya‘nı o değke yer yerinnen oynadı
Yardımcı: heciye sen büyük oğluyun akatın ele
- 60 Kaynak kişi: men geğirem fazılğile munu da deyim size oy
Yardımcı: e har geğisey heciye seleşeğ birez
- 62 Kaynak kişi: yo yoğ hepiımız geğiriğ gedeceğiğ
Yardımcı: hara hara geğisiz
- 64 Taha Komsh: ustad tamam geğeceğler tutmıyağ özlerini
Kaynak kişi: yo yo edyo oy munu da seleşim sora dedim geğerığ orada ur‘an oğuram ya‘nı
66 yığışarığ hepiımız oğuruğ he mula özü oğuru bızde ensesinden işte ebele
Yardımcı: ha sende ya‘nı oğusan
- 68 Kaynak kişi: he he işte oğlum allaha şükür ‘eşrette eyyi olaştı ve oğudu bitirdı dedim sen
oğusan senden sora hepsi ardaşlarıy oğullar
- 70 Yardımcı: bağım mene munu oğu
Kaynak kişi: bağ birda yazıb (te‘el ile hune)
- 72 Yardımcı: dı yalla valla‘efferim taha gör bağsan neçe oğuru hecciye
Taha Komsh: he he maşalla daha ne çoğ gözeli
- 74 Yardımcı: bađ görün neđe ođuru valla çaktı bele meclislerde herkeř bađsılar görsüler heťte
alışsılar
- 76 Kaynak kişi: bı bı ışsa yazıya eyı olu yanmış bı zatan
Yardımcı: he he indı diyesen men de ışsaydım birdan urtar olsaydım
- 78 Kaynak kişi: yo yo valla oturuğiğ seleşiriğ

- Yardımcı: keşke men çıhsaydım olar da çıhsalar siz de çıhsaydıyız hele bı çıhsa çoh éyi olu
- 80 Taha Komsh: abla bîrez bîze uşâğlariden behes êt
- Kaynak kişi: valla uşâğlarım işte üç tenedî çî oğlan bir kız bîlar çoh zehmetlîğten ulaştılar çoh
- 82 emeç vèrmîşem valla bîlar da babaları da çoh yorulup bele görsen çoh emeç vèrib ha daha
- doğurusu nenemğilerî de hepîmîz çoh emeç vèrmîşîğ valla uşâğ beslemeğ çoh zordu nîşî
- 84 indiki çimindî ne bilim hâzanaya atılar yede ravzaya atılar
- Yardımcı: hecciye o küçüg oğluyun hâkatın éle bî bele olduğça sürer
- 86 Kaynak kişi: he bî oğlum tekrîben üç yaşındaydı çoh heste oldu bîzde apardîğ dohtora dohtor
- da kahtıbtı bîna gelet 'ileç' vurib bî uşâğ daha beter oldî bîz o gece géc vâhtı kahtmîşîğ bîni gene
- 88 aparmîşîğ hastahânaya bî uşâğ bittî kaldırdılar onu tavârî'a bîzî attılar yazıya bî uşâğ içerde
- bitib dohtorlar kahtıbtılar bînu kahrabaya vurublar özünü sora allaha şükür uşâğ öz özüne gelib
- 90 bîzîm de hiç heberîmîz yohtî bî şeyden bildihten sora kahtıbam yarpaht edip paylayıbam
- bacımda kahtıb'eynen yemeğ edip paylayıp işte ebele
- 92 Yardımcı: be siz ne vèribseyz ya'nî sen kâsdım ne vèribseyz kônşuya
- Kaynak kişi: men kônşuya sumbaklı kıyruğlu yarpaht vèdim nenemgili de me'yen bele
- 94 badamlı bîryanî vèribler dediler ozaman
- Yardımcı: éyyîdî hecciye indî geleğ kimya'vî mavzu'una
- 96 Kaynak kişi: he men evvel yoğurt tutardım oturdîğ hepimiz men bacım keyîn nenem yoğurt
- tutardîğ nenem özü yevinde tutardı ama bîz bîrda da tutardîğ
- 98 Yardımcı: nece tutardıyız
- Kaynak kişi: aslında nenemgili tutardılar men gêlîn olduğumdan sora men eşiderdîm
- 100 Yardımcı: ne eşiderdî
- Kaynak kişi: eşidendem nenem deyiri yoğurt tutarîğ hette ketyîn nenem de diyerdî bîzde
- 102 eşidiriğ olar da eşidirdiler
- Yardımcı: hecciy indî zuruf necedî
- 104 Kaynak kişi: indî doğrusu zuruf çoh deyiştî herkeş deyiştî evveldekiler olsaydı çoh zehmet
- yaşardılar çünkü her şey deyişilmîş indî eşcî zamana deseydiler dönsen valla kaçâ kaçâ
- 106 giderdîm bî cile bahtığça gördüğçe mi'dem bîlanırî indî heccî yève vârdığıydan geldiğıyden
- yemeğ yerîğ sora meyve işte pırtıkal tût üzümü sevdîğ sora yatarîğ çünkü üreç sıhlıllı evvel
- 108 çıhardîğ bî hedikeye çoh hoşuydu heccî gelerdî sofrâ açardîğ yemeğ bitennen sora çıhardîğ
- yazıya hedikeye bele güzeldî bahmağtan toht olmazdı bele oturdîğ sallankuçta gece yarısına
- 110 keder sora işte oğlım gelerken elinde birşeyler gêtîrirdî be'ezen getîrmezdzî ne bilim işte heccî
- de kızardı diyerdî bî nedî elî boş gelsen
- 112 Yardımcı: diyerler kônşuya bêl bağlayan eçmecî doğranmîş kalar
- Kaynak kişi: he he işte ebele zamanında istediht gèdeg ama yapabilmedîğ daha sora kışları da
- 114 bir gurfada zopa êtrafında oturdîğ birde men çoh éyyî derziyim rehmetlî dayzamnan
- alışmîştım

Abbas Merdan

Doğum tarihi ve yeri: 1968, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Emekli

m. Genel Hayat

2 Taha Komsh: heccı bıyrun annat bize baħağ nece gidirı bı ħayat
Kaynak kişi: koy sene uřağlığımđan seleşim indiye ķeder doğurusu uşağlığımız bele çoğ eyyı
4 geķmedı ķünkü o zamanlar indiki ķimin döğüldü evvel ne sayara ne telefon hiķ bir şey yoħtu
bız evvel sebebeħ ertedenen ķaħardığ bı meķteb olmadıgı günleri deyrem men fe ķaħardığ
6 geğerdiğ zer'ete sebebeħten alla ne kısmet ettişse yığardığ sora hepsin bele sá'at teķriben
sekkızden önce gelerdiğ bazara başlardığ bı tukançılara satmağā hepsı malları satardığ işte
8 dönerdim yëve bıceş yataram sora ķaħardığ işte men çıħardım meħelleye uşağlardan top ya da
kaķım kaķım oynardığ ħette meğrıbe ķeder hemen meğrib olmağıyđan herkeş yëve girerdi
10 yoħuydu indiki kimin geće yarısına ķadar hepsı 'elem yazda bı uşağlar keftıryelerde ne bilim
her uşağı mıķkadı elinde cebinde pıcağ ķaldırıp çoğ 'eceyib olub indiki gencler işte sora
12 dayıya deyim iřte bırez daha bele böyüğ olduğ mitavastaya geťtim iřte sora bitirdiğ adım hara
çıħtı adım çıħtı me'het teķeni kerük kısım eliktironik işte ilk ili davam ettiğ ikinci il alla 'af
14 etsın kocam öldı sonra bir altı ay sora bibim de vafat etti çok ħem yedim doğurusu ķünkü çoğ
severdim men özlerin her zaman geğerdiğ yevlerine her bayram sebebeħten orda olardığ
16 günorta yemeğ yerdiğ hepsi 'emilerim yığışardılar alla 'af etsın kocam bayramlığ vèrerdi bize
uşağlara her kim bayramda girseydi yevè cebı boş çıħmazdı hepimize he valla gözel günlerdi
18 iřte geťti daha

Yardımcı: sora bitirdiğten sora ne yapıy te'in oldıy

20 Kaynak kişi: yo baba yo ne te'inı hanı tüçülüptü 'eleses onnan sora bizim mantıķamızda bir
tükan varıyđı mende babama dedim baba valla men bı tükanı istirem tut menimķin babam da
22 hiķ bir řeye yoħ dèmeziydi ķünkü severdi bızı her neyse geťtiğ ħemd ossun çoğ eyyı bir adam
çıħtı valla her neyse tutuğ nece menen ķenşerde bir ķonşumuz vardı 'alı eyyı oğlandı yá'nı
24 barabar böyüğ olduğ eyyı uřağıyđı yá'nı iřte tukanı tutuğ pakladığ sora babamnan geťtiğ eşye
aldığ ha
26 baħ noldı ne yaptığ bız geťtiğ bele müste'mel eşya aldığ yá'nı rafları camħananı ķünkü dediğ
bele başlayağ her neyse valla dayıya dèyim babamnan aldığ bir camħana iřte getirdiğ geće
28 vaħtıdı paklırığ bele bitti dediğ ķaldırağ atağ içeriye özünü hemen bir zamanda men egildim
ķaldırmağā ħis ettiğ bir sefer de bele senevay kahraba tutı menı ķaranuğ olduğuçun görmirem
30 bir şey sora ħis ettiğ üzüme bir şey ussu kimin atırı bir işiğā geldim baħtım barmağım küķik
barmağım ikiye ayrınıp bir şikil ķan atırı sene vayı boru kırınıb valla babamın bir bele
32 saydalıya kimin varıyđı ķünkü babam mı'avın tıbbiydi fe annardı dermenlerden işte 'eleses

- tukanda tiksın özünü bele bahtı dedı yoŋ men edebilmem üregimnen gelmez özü yanına çoŋ
- 34 özü baŋardı ‘eleme bı tiçerdı işte ama menı edebilmedı
Taha Komsh: e sora noldı
- 36 Kaynak kişi: sora babam menı sayaraya koydı bı haçat sá‘át neçedı sá‘át on ikide ye yaŋındı
gece tab‘an valla mindiğ sayaraya hemen cumhuriye hastahanasını gēttiğ orda dediler birda
38 güzez ignesı yoŋtu aparın munı azadı hastahanasını her neyse gēttiğ oraya hemen o
barmağıma dörd takkal vurdular sora bir güzez ignesı vurdular işte sá‘át bir ki olmıştı döndüğ
40 yeve işte elim bağı valla her neyse bir neçe gün gētmedig tukana kaya sora barmağım bıçez
eyyı oldı işte gēttiğ eşya aldığ
- 42 Taha Komsh: ne malı yaptınız
Kaynak kişi: he valla meçtep kenşerinde olduğı için dedig kırtasiye yapag özünü çünkü hem
44 eyyı hem pak işti valla her neyse aştığ tukanı işte bele yaavaş yaavaş başladığ hemd ossun işte
yá‘ni eyyidı oturmağtan valla bir neçe il oturdum mennen arħadaşım e bahtığ onca herı yoŋtu
46 daha valla arħadaşım çıhtı daha men yalguzum kaldım hette arvad alana kadar işte ergendiğ
eyyidı ceb masrafımız çıhırdı yá‘ni yev beslemezdı bes bir adam beslerdı
- 48 Yardımcı: hecci türkiyeye geımeğiy
Kaynak kişi: he valla işte dediğim kimin tukanı bele koydum yerinde ha hele bı kıassın birda
50 bir kıadaşım oğlu vardı bir bıçoğ yaşıdaydı hemen bir zamanda bir bir hesteliğ tutu özünü
bele titretme tutu özünü valla apardığ erbile özünü ‘ileç vėrdiler özüne fayda etmedı hemen
52 dēyim sana bozuldı sora orda tavarā attılar geybıbeye girdı bir altı gün sonra işte cennet kıosu
oldı işte bı hediseden sora menım saraħatan havasım kıalmadı oħumağta dedım men türçiyeye
54 gėdirem valla o zaman men külyedeydim çinci saftaydım hemen çincide vıraķa almıştım
vazgeştım koydum geldım ıstanbıla birda dayzam yanda kaldım orda zeytünbırnunda işimde
56 şeyde ‘usman beydeydı valla orda her gün sebbeħ ertedennen kıaħardım bı ‘elem bele kıarınça
kimin işe gėdirı men de işte ‘eynen gėderdim sora bırez uzağtı her gün ellı dekķe yol gėderdım
58 kıaldım iş yerinde zehmetti bıız alışmamışığ bele işlemeğe yá‘ni ‘irakta iş asanttı ora kimin dōğı
her neyse bir neçe ay kıaldım e bı tereften külyemi yerinde kıoymuşam arħadaşlarım arayırı gel
60 dün dēyerler ne bilim men de doğurusu gevlım ıstedı daha dedım gellem külyenı bitirem sora
gene gellem türçiyeye
- 62 yardımcı: nanca kıaldıy sen yá‘ni neçe il
Kaynak kişi: teķriben bir il olu olmaz
- 64 Taha Komsh: e sora döndüy ‘iraka
Kaynak kişi: he döndüm külyenı kemillemeğe çünkü dedım üçüncü sınıfa gėçmiştim ama
66 bırdan oldu menım arħadaşlarım hepsı dördüncü olmıştı men de bir il arħada kıaldım e noldı
birda men hiç tanımiram bıları kıahtım öz arħadaşlarım la girirem safa derslere ustadlar da
68 severdiler menı feķiriydim daha bir şey dēmez diler her neyse il bittı ne başladı ehır ehırde
teħaruc hefleleri kısım kısım birbirı ardıça men de dedım öz vėcibemden eğerem neyse işte

- 70 annaştıg dediler nece olar yanniş annalar sení valla dedim kim ne annar annasın ma'atalım
kalmıyıp hiç her neyse güzel bir hefle yaptıg yadıma gellí dördüncü ayıydı hepsi 'elem
- 72 ustadlarda be'ezí geldí be'ezí yo tavız kimin mağrurdí velhasıl
Yardımcı: heccí deyerler o vahıt gencligiye çoh gözelmışsen
- 74 Kaynak kişi: he he valla hhh indi ihtiyer olduğ evvel ebele güzel saçım vardı indí pambıl
kimin bayaz oldí gözüm üz ceyran kimin be nece
- 76 Yardımcı: vay vay bah bah senevay kız vasıf edirí
Kaynak kişi: he he işte velhasıl bir il sora bitirdim 'eynen vahıtada tukanıma davam edirem
- 78 Yardımcı: nece hem meçteb hem külye idare ederdiy bını annat bíze
Kaynak kişi: bah men sebbeh erte kaçardım sá'át bele yeddí bıçuğta tukanı açardım işte
- 80 kalandım sá'át tekriben bir günortaya keder sora hemen kapadardım kaçardım yeve çünkü
teksí gelerdi arhamca on beş dekke içinde yemeğ yerdım aspaıb deyişerdım gederdim külyeye
- 82 sá'át bir de ders başlardı sá'át tekriben beş te biterdi men nederdim düz davamnan çılıb
kaçardım sayaraya yetişmeye
- 84 Yardımcı: hara gederdi nişi
Kaynak kişi: men şerikede işlerdim mese'iydim davamım sá'át yeddí aşıamdan sá'át yeddí
- 86 sebbeh keder sürerdi men külyeden sá'át beşte çıhardım minerdım kustar vardı minerdım
gederdiğ sá'át altı bıçuğta olaşardı enerdiğ işte işe başlayana kadar sá'át yeddí olardı
- 88 başlardı iş neceydi iş her yarım sá'atte çıhardı yazıya yá'ni yarım sá'át içerde yarım sá'át
yazda hette sá'át on iki geceye keder sá'át on iki de üçe keder kalandım cihaz başında sora
- 90 sá'át üşte yatardım sá'át altı bıçuğta kaldılardı bizi sá'át yeddide de çıhardı yola sá'át
tekriben sekkize yahun olaşardı kerküğe düz tukana gederdim bı hergün bele davam ederdi
- 92 ye'eni indí deseyiz nece yatardı hazaman yatardı men valla o sá'át beş bıçuğtan sá'át
yeddíye keder kostarda yatardım bele davam ettim men sora nenem dedí nişi bele yapsan kebıl
- 94 neyu var çılı bı şerike işinen doğurusu şerikede de çoh rahatıydım yá'ni aşşamlar güzel bele
yemeğ yerdı bele güzel sinimiz vardı kaşşuğ çatal bele şeyler işte koyardı oturardı yerdı
- 96 bele hoş hoş işte bele valla sora işte çıhtım işten bes tukanımda kaldım valla uzun bir vahıt
orda mantıkada çoh severdiler meni he diyerdiler sen kal birda işte ebele valla
- 98 Yardımcı: sora harda davam etti
Kaynak kişi: he valla işte tukandayam men bir arhadaş var dedi gel yanımızda ders ver valla
- 100 mende başladım ders vermeğe yavaş yavaş aşşamlar işte sebbehlerde tukanda davam ederdım
sora gün geldí gün getti bahtım zehm etti bahtım edebilmirem daha kaçtım valla mülk
- 102 sehebıne dedim men çıkıram daha valla adamda çoh eyyí adamdı özü üç tukandı benim
eşyalarım bir terefteydi o bir ki terefte adamın eşyaları vardı özünün marketi vardı mene çoh
- 104 güvendiği için orda da men oturardım ki delegi vardı men sattığım öz delegime koyardım
adamın sattığını onun delegine koyardım daha yá'ni bele sike vardı aramızda tab'an onun bir

- 106 uşağı da vardı bir oğlan üç kızı vardı maşalla kızları zekiydiler birsi tıb 'am birsi mühendiz
obirside çoh şatırdı oğlankasıda bîrez nerehetiydi ama indî maşalla bilmirem meçtep bitirdi
- 108 Yardımcı: ha oğlının adı neydi
Kaynak kişi: oğlının adı mehemediye he valla bele ze'if uzun esmer birsiydi me'yen adı
- 110 hendese tayarana çıhtı he valla
Yardımcı: heccî mene neçe arvad aldıy onı seleş
- 112 Kaynak kişi: he he koyun size mını seleşim men 1990 arvad aldım men külyedeydım doğurusu
gözim bir kızdaydı işte sübhene alla bilmesen kısmetî hardadı işte valla men gözüm bir kızda
- 114 ama işte oturandam gözim den başka kız geçirî mende o kızı tanıram yá'ni babasını özúi
herşeyi bes nedî hiç düşünmürem alım özün çünkü fikrîm başka yerde her neyse valla işte
- 116 hergün kñşerimde oturî bilmem ne daha men bele bahtım begendim bî kızı yá'ni ahlâkın
tasarufatın sora gün geldî gün gēttî o begendiğimnen kısmet olmadı valla ehletimde he deyirler
- 118 yala yala arvad al arvad al men de bēzer oldım dedim tamam mene bını alın daha olar da
aldılar mene onı işte hemd ossın çoh mutlı bir hayat geçirdiğ
- 120 Yardımcı: heccî bize kimyavi meselesin seleş
Kaynak kişi: ha valla doğursu türkmanlara çoh zulm oldu ister evvelden ister indî yá'ni saddam
- 122 zamanın indîye keder her fetre bir şey olardı her fetre bir şey yapardılar bî 1959 dan indîye
keder
- 124 çoh çoh 'idamlar oldu yaptılar yá'ni valla çoh genc gēttî bele bî kerkügte ya da tēzede
altunköprüde yoħsa hiç sorma bele bayramda yá'ni ramazan vāhtı milletî yēvlerinden
- 126 çıhardırdılar bá'zini kapının ögünde hemen rasan 'idam edirdiler yá'ni çoh böyüg bir zulum
oldı valla
- 128 Yardımcı: he altunköprüde çoh oldu
Kaynak kişi: he valla hem de çoh men gördüm telefizyonda çıhartılar yá'nî görsetiler bele
- 130 yerler çamır sıyrınçağ be'ezî cızma girib yoħsa dabbanlı babıçtan kaçınmaz o kaçım kaçım
zamanı yá'ni he vallah
- 132 Yardımcı: heccî be tēze
Kaynak kişi: he tēzede neçe oldu bilisiz tēzede başladı de'ışın girmegiden işte girendeler bî
- 134 etrefe ne oldu millet mıkavama etti koymadı mecel vērmedî nanca mıhavele ettiler fayda
etmedî bahtılar neçe sefer hücum ettiler faydasız tab'an boşuna olmırdı çoh şehid vērdiğ çoh
- 136 gençler şehid gēttî koymadılar girsiler merkeze
Taha Komsh: be neçe kimyavi attılar
- 138 Kaynak kişi: hee bağ neçe oldu bî dedim hanı he mıhavele edirdiler girmeye tēzeye ama
koymazdılar sora bî şerefsizler bahtılar edebilmiler hiç girebilmiler tēzeye kahtılar işte bî pis
- 140 silehi vurdılar çünkü yapabilmeler alabilmediler tēzenî düşündüler beke bî şikilde millet
yēvni koyar kaçır bilmediler tēze hağ igittiler hiç korħmazlar va hiç terk etmezler yēvlerini
- 142 her neyse bilar kahtılar bir ki saruğ içinde bî meddeni atılar e bî 'elem koħodan ħis etti ne

- yaptıg bız bırda ‘ácele herkeş bir havulunu yaşladı koydu ağına ve pencerelere neylon vurduğ
144 nēçin hette hava kaçmasın içeriye valla bele ettiğ ama yetişmetiğ me‘elsef çoğ uşağlar
boğondu çoğu yaşlılar boğondu yá‘ni çoğ ‘álem öldü şehid düştü he valla çoğ zor gündü ye‘ní
146 çoğ zehmetti alla kimseye göstermesin bele hemen göz ögünde beşer düşürü boğonuru ölürü
sen de bir şey yapabilmisen eliden birşey gelmiri he valla men çoğ kehir yedim çükü adamın
148 elinen bir şey gelmiri
Taha Komsh: heccí velev sēnı yorunturduğ bıgün
150 Kaynak kişi: yo baba yo hizmetteyiğ bız inşallah bitiresen herliğten ne mutlu bize öz
memleçetimiz üzerine bele güzel bir behiş yapsan bıda kalı bütün ‘álem görer tēzenin nece
152 millet olduğunu
Taha Komsh: heccí bize indı birez normal hayttan annat tēzede yá‘ni
154 Kaynak kişi: he koy size ramazanı seleşim ve saddam zamanı nece olardı ve bir sefer ne iş
geldi başımıza onı seleşim baba evvel ramazan çoğ hoşuydu meselen ramazannan bir gün
156 evvel beklerdiğ i‘len ossın hemen i‘len olmağıydan bı cemi‘lerde başlarda tesbihet teravih
namazı gēderdiğ sonra dönerdiğ bazarlığ yapmağa gece suhurçın valla işte gece olardı
158 ertedennen yatarığ sá‘atleri kıradığ valla sá‘at salardı hemen nenem uyadardı bizi kağardığ
bele güzel suhurluğumuzu yapardığ namazımızı kılardığ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜKÇE

A

alış- : öğrenmek

altıncı şahadası: lise son diploması

anaşta: kahvaltı

apar-: götürmek

haya(sı) aparmak- : elaleme rezil etmek

arvad al- : evlenmek

asant: kolay

aslan: aslında

at- : atmak, vermek, (bir şey) sonuç vermek, meyve vermek.

ágaclar atmağa başlardılar (ağaclar meyve vermeye başlardı)

ayabā: eyvah!

B

bağvan: bahçıvan

bağkal: sebze ve meyve satan kişi, manav

batman: çuval

be: ya

beçe: belki

bedel ver- : ücret vermek, bir şeyin ücretini vermek

be‘ez: bazı

beke: belki

bele: böyle

belí: evet

bèller, bèldar: ziraat işinde çalışan işçi

bes: yeter, ama, sadece

bêşüz: beş yüz

beytüne: teras

bezed- : süslemek

bıçere: bu defa

bıçeremnen: bu sefer, bu defa

bıdı: yaklaşık, ne zamandır

bireğçe: biraz

bızyıya: bu tarafa, buraya

bızabıt: tam olarak

biç- : toplamak

biçinçi: hasat zamanı buğdayı biçen veya meyveyi toplayan kişi

bildir: geçen yıl

birçere: bir anda

birteg: birisi, bir tane

bi‘tibar: öyle diyelim

boru: musluk

boş bätal: bomboş

botol: şişe

buğda: buğday

bur- : burmak, çevirmek, döndürmek

büçül- : bükülmek

C

cereçim: gerek

cemehir: seyirci

cem‘et: cemaat

cıfta: tekme

cızma: çizme

cil: dönem, nesil

cínsiye: kimlik

císm: beden

codu kareti: judo, karete

cönye: çuval

cümcüm(e): güğüm

cüt: çift

cüt: çift (öküz, eşek, at gibi hayvanlarla tarla sürmek için oluşturulan düzenek veya iki hayvan)

Ç

çecím: küçük halı, paspas

çemi‘: cami

çeyş: ordu

ćüm'e: cuma

ćündi: asker

ćili: ćöp

Ç

ćabala-: hareket etmek

ćal-: vurmak

ćaşır- : şaşırmaq

ćatıb: devlet kurumlarında dilekće yazan kiři

ćef ét-: keyfetmek, eęlenmek

ćem: ćöl

ćemće: kepće

ćere: tereyaęı

ćevre: eskiden düęünlerde kullanılan kırmızı bez

ćıęır- : baęırmak

ćırp-: karıřtırmak

ćı: iki

ćıdene: iki tane

ćigin: omuz

ćındı: ikinci vakti

ćiyinćı: ikinci

ćöć- : göćmek

ćöćört-: göćürmek; evini taşımak

ćömele-: bir yere toplamak

ćörećen: damat

ćösć: göęüs

ćüle: kısa

ćüp: ićecek su deposu

ćürećen: damat

ćüyüz: iki yüz

Ć

ćaę-: sıkmak, kurşun sıkmak

ćapın- : alkışlamak

ćeć- : çekmek

ćeć- : tartmak

ćevırće: çekirge

çinî: sepet

Ķ

Ķelle: kafa

Ķesed: kıtlık, durgunluk, para azlığı

Ķesil- : kesilmek

Ķimîn: gibi, kadar

Ķömleç: gömlek

D

dababa: tank

dabban: diz

daṽ'e: kavga

dayza: teyze

debebe: tank

dede: baba

deḳe: dakika

deleg: çekmece

deniye: kamyon

dışdeşe: erkeklere mahsus bir tür elbise

di'eye: reklam, dedikodu

dilêkçî: görücü

dinge: direk

diskin-: ürkmek

diş: rüya

dögü: değil

dönderse- : çevirmek, döndürmek

döşe- : bir şeyi bir yere sermek

duru' : kalkan

düşeç: yatak, minder

E, Ê, Ē

ebeden: asla

ebele: böyle

eç-: fide dikmek veya tohum ekmek

ege: eğer

eḥír: son
ehlet: aile, akraba
‘e’le: aile
ekteriyet: en fazla
eleyse: öyleyse
ellíg: eskiden ırakta para birimi
eng(e): en
enge eḥír: en son
ense: arka
erte: erken
erteyken: erkenden
erüg: erik
esliḥe: silahlar
eşedenbille: yeminle, gerçekten
ēşşec: eşek
‘eşeyír: aşiretler
éyyí: iyi

F

felleḥ: bahçıvan
femele: görüşürüz, ben gittim
ferhud: soygun, yağma
ferḫ: fark
fetḥe: fatiha
fetre: süre
filis: Irak eski para birimi
ful: dolu

G

geybıbeye gir-: komaya girmek
gēçín- : vefat etmek
gel gelem: ondan sonra
gene: yine
gēvıl: gönül
gönye: çuval
göskürü: galiba, demek ki

güger-: yetişmek, büyümek
gügez iğnesi: tetanos aşısı
günorta: öğlen
güven-: güvenmek; övünmek

Ğ

ğerib: yabancı
ğavğa: kaos
ğer: eğer

H

haşsı: hangisi
hanı: hani
hara: nere
haraya: nereye
harda: nerede
hatavar: bağırma
havas: heves
haviye: kimlik
hazaman: ne zaman
he: evet
hebele: işte böyle
heley: halay
herkeş: herkes
hük: iri yarı

Ħ

ħazana: kreş
ħebe: anneanne
ħeccí: hacı
ħediķe: bahçe
ħeçet uzan-: laf uzamak
ħefle: eğlence
ħekem: hakem
ħeket: konuşma
ħelebe: kavga alanı

hemsî: hepsi

herb: savaş

hesesiye: alerji

hesütle-: kıskanmak

heşe üziden: seni tenzih ediyorum

heşir: dünyanın sonu, kıyamet

hevş: bahçe, ev bahçesi

hez et-: hoşlanmak

hıççe tap-: bahane bulmak

hızib: parti

hukka: çuval, avuç

hur: özgür

hüçüm: hüküm

hüdüd: sınır

H

haḥ: halk

harç: vergi

has: özel

ḥasm: rakip

her: kâr, kazanç

herḥız: hırsız

herliḡten: hayırlısıyla

hılas-: kurtulmak

hınna: kına

hırmaşa: bağda toprağı düzeltmek

hırmaşa: ziraat işlerinde kullanılan bir alet

hısım: akraba

ho: yoksa

hünka: hünkar

İ

icar: kira

ide'eş: işid

igit: yiğit

iḡtiyat: yedek

il: yıl

ilç: ilk

imma: ya, veya

imşag: yumuşak

indí: şimdi

inēc: inek

irağ eşidennen: allah seni korusun

irağ sizden: sizden ırak olsun

irş: miras

is'af: ambulans

işçenbíl: sandalye

istitla': gözetim

istizafa: ziyafet vermek

istidafa etmek: yatay geçiş yapmak

iştibek et-: birbirine girmek

i'tizar: özür

K

ke'e: salon

kemmille-: devam et-

kenşer: karşı

kır tabağ: çeyiz

kora: lan

koster: minibüs

kuvat: kuvvet

külye: üniversite

Q

qab: tabağ

qabağ: kabak

qabla- : kapla-

qaç- : koşmak

qah- : kalkmak

qahraba tut-: elektirik çarpma

qa'id: lider

qál'á: kale

karış- : karışmak
kat: kat
katra: damla
kav- : kovmak
kavırma: kavurma, kızartma
kavul: söylenti
kaynağ: kaynak
kabil ne: mesele mi sanki, önemsiz anlamında bir ifade.
kēbir: mezar
keder: kadar
kedērice: yeterince
kedim: eski
kedyu: tamam
kedyuh: tamam
kefza: atlama
kelem: kalem
kemere: araba
kemil: bütün
ken'et-: ikna etmek
keye: kaya
keyim: sert, sağlam
keyne-: kaynamak
kır- : yıkılmak
kırırh: kırık
kıt'á: parça
kifil: kilit
kileşínkof: otomatik silah
kitab: belge; kitap
koca: büyük, yaşlı, dede
koḥo: koku
komaş: kumaş
konşı: komşu
koy- : bırakmak
korun-: kurulmak
kömele-: yıkmak
kur'en: kuran

L

lal: sığır

le: lan

leg: iptal

lev̂he: tablo

leyezel: hâlâ

leymun: limon

lügen: yalaka

M

macistir: yüksek lisans

ma'atalım qalmıyib: “umrumda değil, lazım değil” anlamında bir ifade

mağar: parti binası

malı: için, ait, dair

manqas: makas

mansab: mevki

mantıqa: mahalle

masdar: kaynak

ma'vzu ': konu

me'eyen: bence, sanki

mecmu'e: grup

meçne: makine

med(d)eni: sivil vatandaş, arapça kökenli kelime

medfe': top, tank topu

me'esker: askeri karargah

me'eş: maaş

mege: meğer

mehel: vakit

mehme: her ne olursa

mehme: ne kadar

meḥzen: cephanes

meke'in: makineler

mel'eb: saha, stadyum

me'heth: enstitü

me'lim: belli

me'ne: anlam

mensül: yetkili
menşur: meşhur
meşhür: ünlü
mesih: hıristiyan
meşgul: meşgul
meşru‘: proje
meta‘a‘: gönüllü
meyter: davul, zurna
mez: masa
mıçka: biraz
mıhracan: festival
milla: hoca
mınca: bunca
mıvâzzaf: memur
min- : binmek
mısteve: seviye
muadaf: memur
muafaqa: onay
mualid: doğum
mıhâvele ét-: denemek
mucéhidí halk: bir örgüt adı
mu‘il ol-: yardımcı olmak, bakmak
muqabil: karşı
mula: molla
mumana‘á al-: kabul almak
mutavasta: orta okul
muzu‘u: mevzu
mücemide: buzluk
müderib: antrenör
mü‘ekked: içine kapalı, çok konuşmuyan
mü‘erih: tarihçi
müherrib: yaramaz insan, ülkesine zarar veren
mühesebe: muhasebe
mükedime: başta
müktedir: zengin
münşe‘e: midibüs
müşe‘e: midibüs

müzeri ‘: çiftçi

N

naḥsı: hangisi

nanca: ne kadar

narduṽan: merdiven

nazdar: çok güzel, nazik

neçe: nasıl

neciḥ: başarı

neçe: kaç

neçenci: kaçınıcı

nehat: kıtlık

neḫib: albay

nene: anne

nereḫet: yaramaz

neyçi: niye

nişin: niçin

nizam: sistem

O

onca: o kadar

onda: o zaman

ota: burada, şurada

oyha: yapma ya

oyziyabızyıya: o tarafa bu tarafa

Ö

ög: ön

öz özün: kendi kendini

özeri: üstü

P

paḫla: bakla

panka: pervane

papır: vapur

pas: otobüs

peḳlāvā: baklava

pēncer: bir tür ot

puḥīt: demirden yapılan, ziraat için kullanılan bir alet

R

ra' i: görüş

raḳı: şık

ratıḅ: maaşı, arapça kökenli kelime

rauza: ana okul

reḳem: rakam

resif: kaldırım

reşme: dizgin

rıṣḳ: rızk

rūḥ: ruh

S

sa: bırak

sadira vārida: giden gelen

saf: sınıf

safire: düdük

saḳta: aniden vuruş

sallanḳuḥ: salıncak

sam: sıcak

sap: ip

saraḥatan: açıkçası

sarḥa-: bağırma

saruḡ: füze

satıl: kova

saṽut: ses

sayara: araba

saydah/ya: eczane

sayıḳ: şoför

saytara: kontrol

sēbıt: sabit

sefre' ilmiye: bilim gezisi

sehim: ok

se  kel: sakal
semtim: santim
sendeme: me  er
sen et: sanat
senevay: sanki
sıtf a: tesad  f
s  c  n: hapis
si  ke:   aka
sumbak  : sumak
s  bh  : sa  dı  
s  mm  l: s  mb  l
s  m  c: kemik

  

  ahada: diploma
  arı  : cadde
  atır: zeki, ba  arılı
  azıya:   arapnel
  e  er:   eker
  efte: avu  
  eh  :   eyh
  itil: fidan
  o    m: yer kazma
  urtu: polis
  urtumurur: trafik polisi

T

tabakiye: seviye
ta    al vur-: diki   atmak
tal    a: kur  sun
tamata: domates
tap- : bulmak
tar    ana: tarhana
ta  sv  r: foto  raf, video   ekme
ta  varı: acil
ta  vasılıy: ileti  im

taṡsiya et-: referans olmak
taya: tekerlek
tayara: uçak
teberu'et-: birisine bir şeyi karşılıksız verme, bağışlama
tecnid: askerlikte bir yer
tecnid'am: zorunlu askerlik
te'ecüb: şaşma
te'ezye: taziye
teḥeruç: mezun
te'in: atama
teḫdim: başvurma
teḫeni: teknik
teḫriben: yaklaşık
teleçe: buzdolabı
tenc ol-: doymak, şişmek
tenür: tandır
tepme: tekme
tērēzī: terazi
tesriḥ: askerliği bitirme
tesriḥ'am: askerliği bitirme
tevki': imza
tevzi': paylaşma
tikit: bilet
toluḡ: sıcak su torbası
toy: düğün
tüç- : dökmek
tüḥür: şekil
tüken: dükkan
tülkü: tilki
tüngül- : atlamak, zıplamak
türbeliḡ: mezarlık

U

ussu: su
ut-: kazanmak
uzaḡ: uzak

Ü

üçüz: üçyüz

üsçüt ol-: sessiz olmak

üskeg: yüksek

üşteneyden: üç kişiyden

Û

vaḥít: vakit

varaḥa: kağıt

vardat: gelir

vasta: torpil, vasıta

vili: şakkınlık belirten bir söz

Y

yaban: Japon

yaḥlaş- : yaklaşmak

yalguz: yalnız

yanaşa: yan taraf

yargala-: çalkalamak

yaṁı: niye

yazı: dışarı

yem ‘evad: allah aşkına

yengí: yeni

yērí- : yürümek

yo: hayır

yoruntur-: yormak

Z

zağıt: tansiyon

zaḥım: gövdeli

zarba: darba

zaribe: vergi

zeḥmet: zor

zılq: pırasa

zılif: zülüf

zille: tokat

zireg: zeki, hızlı

zuğutat: baskı

zuruf: durum

ayın (')

‘āba: çerçef

‘ākid: tümgeneral

‘ārkele-: engellemek

‘āsçer: asker

‘āşe: akşam

‘eċi: acı

‘eleses: diyorlar ki, dediklerine göre

‘emid: dekan; tuğgeneral

‘erkele ėt-: engellemek

‘eşret: aşiret

‘ezye: kadınlara özel giysi

‘ileke: ilişki

‘usmanlı: osmanlı

KAYNAKÇA

- Ağlanmaz, S. (2006), **Türk Lehçelerinde Fiilimsiler ve Fiilimsi Yapılar (Sıfat-Fiilli Yapıların Karşılaştırmalı İncelenmesi)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Akar, Ali, Fatma Kayılan (2019), “Şahıs Eklerinin Şekil ve Zaman Ekleriyle Kullanımı: Çal ve Yöresi Ağızları Örneği”, **Söylem Filoloji Dergisi**, 4(2), 558-565.
- Aksan, Doğan (1998), **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim**, TDK, Ankara.
- Alyılmaz, Semra (2010), “Türkiye Türkçesinde Bulunma Hâli Kategorisi”, **Dil Araştırmaları**, 7, 107-123.
- Aslan Demir, Sema (2008), **Türkçede İsteme Kipliği**, Grafiker Yayıncılık, Ankara.
- Aydın, Hasene (2016), **Türkiye Türkçesinde Dilbilgisel Zaman -Oktay Akbal Öyküleri Örneği**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Babatürk, S. (2021), “Türkiye Türkçesi ve Altay Türkçesinde İsimlerde Çokluk Kategorisi”, **Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi**, C. 5, S.2, 325-336.
- Banguoğlu, Tahsin (1986), **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Banguoğlu, Tahsin (1990), **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bayatlı, Hidayet Kemal (1996), **Irak Türkmen Türkçesi**, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Benli, Nurdan (2013), **Eski Uygur Türkçesinde Tasarlama Kiplerinin Yapı ve İşlev Bakımından İncelenmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilal, Zana (2015), **Erbil Türkmen Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgegil, M. Kaya (1984), **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul: Dergah Yay.
- Bulak, Şahap, (2017), “İlgi Eki Hâl Eki midir?”, **SUTAD**, 41: 91-105.
- Bulak, Şahap (2011), “Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Şart Kipi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Selçuk Üniversitesi, (30), 71-97.
- Bulduk, Türker Barış (2018), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Farklı Bir Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki ve Çekimi: -Ip / -Up, -Ipdu / -Updu”, **Turkish Studies**, 13/20, 225-244.
- Buran, Ahmet, “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni”, **3. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 207-214.
- Coşar, Mevhibe (2008), Trabzon Ağızlarında Ek Fiilin Kullanılışı, “**Turkish Studies**”, 3, 176-188.
- Crystal, David, (2001), **A Dictionary of Language**, University of Chicago Press, Chicago.

- Crystal, David, (2003), **A Dictionary of Linguistics and Phonetics**, Blackwell Publishing, Oxford.
- Çetin, Ali Osman (2016), **Grammerleşme ve Dilin İyileşme Bağlamında Eski Türk Dilinde Zarflar**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Delice, Halil İbrahim, (2019), “Türkçede Kaç İsim Durumu Vardır?”, **6. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi**, Urfa, 1, 49-62.
- Demir, Kübra (2017), **Altun Yaruk Örneğinde Eski Uygur Türkçesinde Zamirler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Soner, (2018), “İrak Türkmenleri”, **İNSAMER**, 1-28.
- Doğan, Talip, (2012), “İran (Azerbaycan) Türk Ağızlarında -(y)An Eki”, **Turkish Studies**, 7/2, 353-370.
- Doğan, Talip (2019), “Güney Azerbaycan Türkçesinde “Öz” ve “Bile” Zamirleri”, **SUTAD**, 45, 219-236.
- Duman, Bilgay (2014), **Irak’ta 2014 Seçimleri IŞID Operasyonları ve Irak’ın Geleceği**, Orsam, Rapor No. 190, Haziran.
- Edip, Kemal (1945), **Urfa Ağızı**, TDK, İstanbul.
- Ediskun, Haydar (1985), **Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Elcan, Abdullah, (2016), **Altay Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin Karşılaştırmalı Ses ve Şekil Bilgisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, Mevlüt (2012), “Yön Ekleri: Çekim ve Türetim Özellikleri Bakımından Tarihsel Bir Değerlendirme”, **Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu**, Adana, 624-632.
- Ergin, Muharrem (1971), **Azeri Türkçesi**, İ.Ü.E.F, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (1988), **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım Dağıtım, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (2000), **Üniversiteler İçin Türk Dili**, Bayrak, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (2009), **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak, İstanbul.
- Gencan, Tahir Nejat (1992), **Dilbilgisi**, Kanaat Yay., İstanbul.
- Gökdağ, Bilgehan A. (2011), “Dil-Beden İlişkileri Bağlamında Dönüşlülük Zamirleri”, **Dil Araştırmaları**, 9, 9-22.
- Gökdağ, Bilgehan Atsız (2012), Irak Türkmen Türkçesinin Şekil Bilgisine Dair Notlar, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 1/1 , 113-123.

- Güler, Esra Birsen (2006), **Birleşik Zamanlı Fiillerin Zaman Dışı Anlatımları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gülsevin, Selma, (2020), Zarf-Fiil Eklerinin Cümle Sıralama İşlevi ve Bunun Söz Dizimindeki Yeri Üzerine, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, 69, 135-146.
- Gültekin, Mevlüt (2006), “Tarihi ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Gelecek Zaman Ekleri Üzerine Bir Deneme”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 20, 33 – 59.
- Gümüşatam, Gürkan (2012), “Kıbrıs Ağızlarında İyelik Eki Kökenli Şahıs Eklerinin Kullanım Alanları”, **Zeitschrift Für Die Welt Der Türken**, 4(3), 309-327.
- Gülsevin, Gürer, (2002), **"Eski Türkiye Türkçesinde "İstek Kipi" Üzerine"**, İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri, 13: 35-50.
- Hatipoğlu, Vecihe (1972), **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Hünerli, Bülent, (2012), {-(G)X(n)CA} Zarf-Fiilinin Farklı Bir İşlevi Üzerine [Sistemik Olarak “Karşıtlık-Kıyaslama” Bildirme], **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 1/2, 1-14.
- Hürmüzlü, Habib (2013), **Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü**, Fuzûlî Matbaası, Kerkük.
- Ismael, Luqman Nader (2013), **Irak Türkmen Türkçesinin Bayat Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- İlhan, Nadir (2019), “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesiyle Ortaya Çıkan Ekler”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 75 , s. 149-162.
- İpek, Birol (2008), “Türk Dilinde Vasıta Hâli”, **SUTAD**, 23: 63-97.
- Jirjees, Dler Nihad, (2016), **Erbil Türkmen Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kahraman, Tahir (2013), “Geçmiş Zaman Kiplerinin Adlandırılması”, **Turkish Studies**, 8/13, 1087-1091.
- Karahan, Leyla (1999), “Yükleme(Accusative) ve İlgi Genitive Hali Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler”, **III. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 1996**, TDK Yayınları, Ankara, s. 605-611.
- Karasoy, Yakup, (2016), “-gAndA / -AnDA Bir Zarf-Fiil Eki midir?”, **Dil Araştırmaları**, 19, 7-16.
- Kartallıoğlu, Yavuz, (2003), **Türkçe ve Moğolcada İsim Çekim Eklerinin Sırası**, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları 13: 353 – 367.
- Kaya, T (2019), **Oğuz Grubu Türk Dillerinde Soru Yapıları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kayadibi, Nuray (2008), **Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Fiilimsi Ekleri-Aygıtlı Adım Romanı Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

- Kevseroğlu, Necet (2012), **Irak'ta Türkçe Yer Adları Kılavuzu**, Fuzuli Basım ve Yayın Matbaası, Kerkük.
- Kirişcioğlu, Mehmet Fatih (2007), “Saha Türkçesi”, **Türk Lehçeleri Grameri**, A. Bican Ercilasun (Ed.), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kocapınar, Pınar (2019), Kıpçak Metinlerinde Allah ve Sıfatları ile İlgili Söz Varlığı, **Dil Araştırmaları**, 25, 97-113.
- Korkmaz, Zeynep (1954), Türkçe'de -acak/-ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine, **DTCF Dergisi**, 18:3-4, 159-168.
- Korkmaz, Zeynep (1959), “Türk Dilinde +çA Eki ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 275-354.
- Korkmaz, Zeynep (1992), **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2007), **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2017), **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Leontik, Mariya (2018), “Zamirler”, **Bal-Tam Türklük Bilgisi Dergisi**, 69-84.
- Nuri, Muhsin Kevser (1987), **Erbil ve Amirli Ağzları**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oruç, Birsal (1999), “Türkiye Türkçesinde Kullanılan Çekim Edatları Üzerinde Görüş Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler”, **Türk Gramerinin Sorunları II**, TDK Yayınları, Ankara, 1999.
- Özalan, Uluhan (2014), **Türk Dilinde Cevheri Ek Fiil**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özçelik, Saadettin (2001), “Türkiye Türkçesinde Belirsizlik ve Soru Zamirlerinin Yapılışları ve Kullanılışları”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, 594, 659-667.
- Özezen, Muna Yüceol (2008), Türkiye Türkçesinde +A ve –A Ekli Zarflar Üzerine, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17, 329–344.
- Özkan, Mustafa (2006), **Yüksek Öğretimde Türk Dili**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Özmen, Mehmet (2018), “İsim-Fiillerin Sözlük Birimi Olarak Tanımları Üzerine”, **ÇÜTAD**, 3, 158-178.
- Özmen, Mehmet (2014), **Türkçede -ken Zarf Fiili**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öztekten, Özkan (2007), Dönüşlülük Zamiri Özne Olabilir mi?, **Belleten**, 2, 101-113.
- Rauf, Demirel Adnan (2013), **Altınköprü Ağzı ve Özellikleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bağdat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bağdat.
- Ridha, Zainab Adnan (2019), **Muhammedoğlu Sabır'ın “Kerkük'ün Müntehab Horyatları” Adlı Eserinden Hareketle Standart Türkiye Türkçesi ile Kerkük Ağzı Karşılaştırma**,

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Saatçi, Suphi (2007), **Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Saatçi, Suphi (2009), **Irak Türkmen Boyları Oymakları ve Yerleşme Bölgeleri**, İstanbul.
- Sadybekov, Kurmangazy (2015), “ -mış/-miş Sıfat-Fiil Ekinin Tarihi Gelişimi Üzerine (Memlük Kıpçak Eserleri Örneğinde)”, **Turkish Studies**, 10/16, 983-994.
- Salan, Erkan (2015), “{-mAGIn} Zarf-Fiil Eki Üzerine”, **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 71-84.
- Sarıkaya, Mahmut (2009), “Teklik İkinci Kişi Emir Çekimlerinin Anadolu ve Azerbaycan Ağzlarındaki Değişik Örnekleri Üzerine”, **TÜBAR**, 25, 145-157.
- Sayalı, Sevgi (2009), **Türkiye Türkçesinde Zarflar ve Zarflaştırma**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Sertkaya, Osman Fikri (1996), “Bolsungıl Tép Tediler”, **Uluslar arası Türk Dili Kongresi 1988**, TDK Yayınları, Ankara, s. 135-146.
- Şen, Osman Emre (2006), **Irak’taki Türkmenlerin Irak Siyasetine Etkileri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Shukur, Hussein (2020), **Irak Türkmen Türkçesinin Tuzhurmatu Ağzı**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Sökmen, İsmail (2011), **Bismil Türkmen Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Söyegov, Miratgeldi vd. (2000), **Türkmen Dilinin Grammatikası: Morfologiya**, Türkmenistanın Prezidentiniñ Yanındaki İlim ve Tehnika Baradaki Yokarı Geñeş Mağtımğulı Adındaki Dil ve Edebiyat Enstitütı, Aşğabat.
- Şahbaz, Hussin (1979), **Kerkük Ağzı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, Erdal (2003), **Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Hâl Ekleri ve İşlevleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Tekin, Talat (2003), **Orhon Türkçesi Grameri**, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, İstanbul.
- Terzibaşı, Ata (2013), **Kerkük Şairleri**, I-II, Ötüken, İstanbul.
- Tokatlı, Suzan (2012), “Irak Türkmen Türkçesinde Dönüştülük Zamiri”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, 199, 83-92.
- Tosun, İbrahim (2010), “Türkiye Türkçesinde +cA Ekinin Kullanım ve Anlam Çeşitliliği”, **Turkish Studies**, 5 (4), 1472-1486.
- Tosun, İlker (2018), “Söz Yapımı Bağlamında Tuva Türkçesinde Bot Dönüştülük Zamiri”, **TürkBitig Türklük Bilimi Araştırmaları**, Bülent Bayram (Ed.), Paradigma Akademi, İstanbul, 89-102.

- Turgunbayer, Caştegin (2016), **Kırgız Türkçesindeki İsim-Fiil Ekleri**, Sonçağ Yayınları, Ankara.
- Usta, Ç. (2013), **Türkiye Türkçesinde Emir Kipliği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Usta, Recep (2010), **Türkiye Türkçesinde Zarflar (Tanım, Mukayese, Tasnif, Teklifler)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Üstünova, Kerime (2005), Türkçede Zaman Kavramı ve İşlenişi, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9, 187-201.
- von Gabain Annemarie (1995), **Eski Türkçenin Grameri**, TDK Yayınları, Ankara.
- von Gabain, Annemarie (2000), **Eski Türkçenin Grameri**, Mehmet Akalın (Çev.), TDK, Ankara.
- Yavuzaslan, Paşa (2011), “Türk Dilinde Kişi Eklerinin Tarihsel Gelişimi ve Değişimi”, **38. ICANAS**, 985-996.
- Yazaroğlu, Feleh (2015), **Min Diyar El-Türkmen**, Kerkük.

EKLER

EK 1 : Kaynak kişiler

KK – No:	Adı-Soyadı	Doğum Tarihi	Mesleği	Eğitim	Yaşadığı Yer
KK: 1	Ahmet Ali	1934	Bahçıvan	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 2	Hüseyin Musa	1961	İşçi	Ortaokul	Tazehurmatu
KK: 3	Karar Avni	1945	Bahçıvan	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 4	Mustafa Musaddık	1960	Memur	Lisans	Tazehurmatu
KK: 5	Ersen Ali	1967	Öğretmen	Lisans	Tazehurmatu
KK: 6	Rahman Abdulvahit	1991	Bahçıvan	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 7	Habibe Sadun	1964	Ev Hanımı	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 8	Kazım Hüseyin	1960	Emekçi	Lisans	Tazehurmatu
KK: 9	Hasan Kadir	1966	İş Adamı	Ortaokul	Tazehurmatu
KK: 10	Ahmet Hâkim	1989	Öğrtmen	Lisans	Tazehurmatu
KK: 11	Fatma Burhan	1964	Ev Hanımı	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 12	Abbas Merdan	1968	İşçi	Lisans	Tazehurmatu

Ek 2 : Fotoğraflar

● Irak'ta Türkmenlerin Bulunduğu Bölgeler

Tazehurmatuda Büyük Patlama Yeri

Tazehurmatu

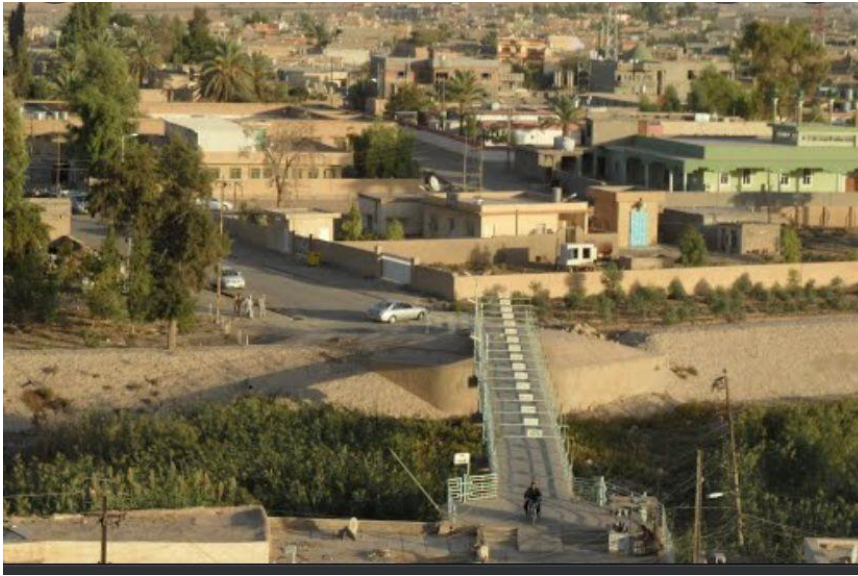
Tazehurmatu

Tazehurmatu Kalesi

Osmanlı Mezarlığı

Tazehurmatu

ÖZGEÇMİŞ

Taha Bayar Hakeem KOMSH, Kerkük’te ilk ve ortaokulu bitirdikten sonra 2004 yılında liseden ve sonrasında da iki yıllık Teknik Enstitüsü Elektronik bölümünden mezun oldu. 2013 yılında Kerkük Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne başladı, 2017’de mezun olduktan sonra 2018’de Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans programına dâhil oldu. Taha Bayar Hakeem KOMSH, evli ve bir çocuk babasıdır.

